

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS MOKYKLOS
PRIVATINĖS TEISĖS INSTITUTAS

RAMIDA VĖLIŪTĖ
CIVILINĖ IR VERSLO TEISĖ

CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS TAIKYMAS SUTARČIŲ NEGALIOJIMO ATVEJU

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas – prof. dr. Vaidas Jurkevičius

Vilnius, 2026 m.

TURINYS

ĮVADAS	3
1. SUTARTIES NEGALIOJIMO SAMPRATA IR TEISINĖS PASEKMĖS	8
1.1. Sutarties negaliojimo instituto paskirtis	8
1.2. Absoliutaus ir santykinio sutarčių negaliojimo atribojimas	11
1.3. Sutarties negaliojimo bendrosios teisinės pasekmės	19
2. BENDRIEJI CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS KLAUSIMAI SUTARTIES PRIPAŽINIMO NEGALIOJANČIA KONTEKSTE.....	25
2.1. Restitucijos ir civilinės atsakomybės santykis sutarties negaliojimo kontekste.....	25
2.2. Sutartinės ir deliktinės atsakomybės atribojimas sutarčių pripažinimo negaliojančiomis atvejais.....	33
2.3. Atleidimo nuo civilinės atsakomybės atvejai sutarties negaliojimo kontekste	41
3. CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS SĄLYGOS SUTARTIES PRIPAŽINIMO NEGALIOJANČIA ATVEJU	46
3.1. Neteisėti veiksmai ir kaltė	46
3.2. Žala	53
3.2.1. Tiesioginės ir netiesioginės žalos atlyginimo ypatumai	54
3.2.2. Žalos atlyginimas tretiesiems asmenims	59
3.2.3. Neturtinės žalos atlyginimo galimybės.....	62
3.3. Priežastinis ryšys	66
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	70
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	72
ANOTACIJA.....	87
ANOTATION.....	87
SANTRAUKA	88
SUMMARY	89
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ.....	90

IVADAS

Tyrimo problematika, aktualumas ir reikšmė. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas¹ (toliau – CK) išskiria absoliučius ir santykinius sutarčių negaliojimo atvejus. Teismui pripažinus sutartį negaliojančia, kaip pažeistų teisių gynimo būdas, dažniausiai taikoma restitucija. Tokiu atveju nukentėjusioji šalis įgyja teisę reikalauti grąžinti jai viską, ką ji yra perdavusi kitai šaliai negaliojančios sutarties pagrindu, tačiau šis civilinių teisių gynimo būdas gali būti ne visuomet pakankamas ginant nukentėjusiosios šalies pažeistas teises ir teisėtus interesus. Tokiu atveju gali būti pasitelkiamas civilinės atsakomybės institutas, suteikiantis teisę reikalauti patirtos žalos atlyginimo. CK įtvirtintos dvi civilinės atsakomybės rūšys: sutartinė ir deliktinė. Įstatyme nėra numatyta, kuri civilinės atsakomybės rūšis taikoma sutarčių negaliojimo atveju. Šiuo atveju iškyta civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija, kuri kasacinio teismo praktikoje bendriausia prasme pripažįstama kaip negalima². Todėl šiame magistro baigiamajame darbe aktualu išnagrinėti sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindų konkurenciją ir jos sprendimo būdus sutarčių negaliojimo atveju. Tik tinkamai nustačius civilinės atsakomybės rūšį ir jos sąlygas, gali būti užtikrinamos nukentėjusiojo asmens teisės į žalos atlyginimą. Be to, šiame magistro baigiamajame darbe aktualus ir atleidimo nuo civilinės atsakomybės klausimas sutarties negaliojimo kontekste, kadangi Lietuvos teisės doktrinoje šis klausimas nėra aptartas.

Vienas iš pagrindinių civilinės atsakomybės principų – visiško nuostolių atlyginimo principas. Sutarčių negaliojimo atveju įstatymas šį principą riboja aiškiai įtvirtindamas atvejus, kuomet nukentėjusioji šalis turi teisę reikalauti atlyginti jos patirtą žalą priteisiant tik tiesioginių nuostolių atlyginimą. Netiesioginės žalos atlyginimas nėra *expressis verbis* įtvirtintas. Teisės doktrinoje šiuo klausimu taip pat nėra bendros nuomonės, todėl aktualu išnagrinėti netiesioginės žalos atlyginimo galimumo klausimą sutarčių negaliojimo kontekste. Taip pat CK aiškiai įtvirtina ir neturtinės žalos atlyginimo galimybę, kai sutartis pripažįstama negaliojančia dėl apgaulės, smurto, ekonominio spaudimo ar realaus grasinimo, tačiau nei teismų praktikoje, nei teisės doktrinoje nebuvo plačiau analizuojamas neturtinės žalos atlyginimo klausimas kitais sutarčių negaliojimo atvejais.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, šiame magistro baigiamajame darbe keliami tokie probleminiai klausimai: koks santykis sieja restituciją ir žalos atlyginimą, kaip pažeistų teisių gynimo būdus, sutarčių negaliojimo atveju? Kokiais atvejais nukentėjusioji šalis gali reikalauti

¹ „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas“, TAR, žiūrėta 2025 m. vasario 23 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/asr?csrt=13244972116968742762>.

² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-520/2012“, Infolex praktika, žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/499844>.

priteisti nuostolių atlyginimą civilinės atsakomybės pagrindu sutarčių negaliojimo kontekste? Kokių civilinės atsakomybės (sutartinės ar deliktinės atsakomybės) pagrindu remdamasis teismas gali priteisti nuostolius dėl negaliojančia sutartimi sukeltos žalos? Kaip nustatomos civilinės atsakomybės sąlygos (neteisėti veiksmai, kaltė, žala ir priežastinis ryšys) sutarčių negaliojimo atveju? Ar sutarties negaliojimo atveju gali būti atlyginama netiesioginė žala? Ar neturtinės žalos atlyginimas galimas tik tais atvejais, kai sutartis pripažįstama negaliojančia dėl apgaulės, smurto, ekonominio spaudimo ar realaus grasinimo?

Lietuvos teisės doktrinoje civilinės atsakomybės institutas yra analizuojamas gana plačiai, tačiau klausimai, susiję su jos taikymo ypatumais sutarčių negaliojimo kontekste, iš esmės iki šiol plačiau nebuvo aptarti. Be to, Lietuvos teismuose kiekvienais metais pastebimas gausus civilinių bylų dėl sutarties pripažinimo negaliojančia kiekis. Lietuvos teismai kiekvienais metais pateikia statistinę bylų nagrinėjimo informaciją, kurios duomenimis 2025 m. teismuose dėl sandorių negaliojimo gautos 576 bylos, 2024 m. – 528, 2023 m. – 523, 2022 m. – 457, 2021 m. – 579³. Pateikti statistiniai duomenys rodo, kad sutarčių negaliojimas ne tik aktuali tema šiuo metu, bet ir bus aktuali dar ilgą laiką. Pažymėtina, kad nors teismų praktikoje žalos atlyginimą sutarties pripažinimo negaliojančia atveju prašoma priteisti ganėtinai retai, tai nepaneigia būtinybės plačiai išnagrinėti civilinės atsakomybės ir jos sąlygų taikymo bei žalos atlyginimo galimybių sutarčių negaliojimo kontekste. Be to, darytina prielaida, jog aplinkybė, kad minėti klausimai nėra plačiau atskleisti, gali lemti civilinės atsakomybės, kaip pažeistų civilinių teisių gynimo būdo, nepakankamą suvokimą.

Tinkamas civilinės atsakomybės taikymo sutarčių negaliojimo atveju išanalizavimas, sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindų konkurencijos, netiesioginės ir neturtinės žalos atlyginimo galimumo bei kitų minėtų probleminių klausimų išsprendimas gali būti reikšmingas teismų praktikai. Teismų praktikoje kylančios problemos ir jų nepakankamas aiškinimasis teisės doktrinoje lemia poreikį nagrinėti civilinės atsakomybės institutą būtent sutarties negaliojimo kontekste. Taip pat šios tematikos nagrinėjimas gali turėti reikšmės nukentėjusiajam asmeniui, siekiančiam apginti savo pažeistas teises, sutarties negaliojimo atveju. Taigi, magistro baigiamasis darbas yra ne tik aktualus, bet ir gali būti reikšmingas teismų praktikai ir teisės doktrinai, plečiant supratimą apie žalos atlyginimo galimybes sutarties negaliojimo atveju, ir nukentėjusiems asmenims, siekiantiems tinkamai apginti savo pažeistas teises.

Magistro baigiamojo darbo mokslinis naujumas, originalumas ir tiriamos problemos ištirimo lygis. Kaip minėta, civilinės atsakomybės taikymas sutarčių negaliojimo kontekste Lietuvos teisės doktrinoje beveik neanalizuotas. Išanalizavus teisinę literatūrą lietuvių

³ „Statistika“, Lietuvos teismai, žiūrėta 2026 m. kovo 1 d., <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/4641>.

kalba, nebuvo aptikta mokslinių darbų, kurie skirtų visą dėmesį šiai tematikai bei jos taikymo metu išskylančių problemų sprendimui. Kitų valstybių teisės doktrinoje taip pat pastebimas itin didelis mokslinių darbų trūkumas šia tematika. Tiek Lietuvoje, tiek užsienio valstybėse pagrindinis dėmesys buvo skiriamas atskiriems civilinės atsakomybės ir sutarčių negaliojimo institutams nagrinėti, tačiau jie nevertinami kartu.

Nors civilinės atsakomybės taikymo sutarčių negaliojimo atveju problematika yra nagrinėta menkai, tačiau svarbu paminėti autorius, kurie tam tikrais aspektais tyrinėjo civilinės atsakomybės ir sutarčių negaliojimo santykį. E. Ivanauskienė⁴, E. C. Savu⁵, B. Madalina ir P. A. Georgiana⁶ nagrinėdamos deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurenciją nurodė taikomos civilinės atsakomybės rūšį sutarties negaliojimo atveju. Notaro civilinės atsakomybės klausimus sutarčių pripažinimo negaliojančiomis atvejais aptarė I. A. Toader⁷. Tuo tarpu M. A. Aliu⁸, S. Šimbelytė ir M. Mackevičius⁹ aptarė sandorio pripažinimo negaliojančiu sukeltas teises pasekmes, ypatingą dėmesį skiriant restitucijos ir žalos atlyginimo klausimams. Lietuvoje civilinės atsakomybės taikymą sutarčių negaliojimo kontekste daugiausiai analizavo A. Dambrauskaitė¹⁰, kuri siekė atskleisti, kokiomis sutartinės ar deliktinės atsakomybės taisyklėmis remiantis gali būti atlyginama žala, bei pabrėžė problemišką sutartinės civilinės atsakomybės taikymą sutarčių negaliojimo atveju. Taip pat žalos atlyginimo klausimus sutarčių negaliojimo kontekste bent iš dalies nagrinėjo C. A. De Vincelles¹¹, M. Cazanel¹²,

⁴ Evelina Ivanauskienė, „Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2016), <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/530a0715-b60b-46b5-9a74-db25c54db8aa/content>.

⁵ Elena-Cristina Savu, „The Correlation between Tort Liability and Contractual Liability“, *Proceedings of the international conference of law, European studies and international relations* 7 (2019): 635–643, https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/cidstue2019&div=71&start_page=635&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults.

⁶ Botina Madalina ir Pangrate Alina Georgiana, „Some Problems of Jurisprudence Concerning the Difference between Delictual Liability and Contractual Liability“, „*Ovidius*“ *University Annals, Economic Sciences Series* 13, 2 (2013): 83–86, <https://research-ebSCO-com.skaitykla.mruni.eu/c/2ldytd/viewer/pdf/qksponalrj>.

⁷ Ionut-Alexandru Toader, „Civil Liability of the Notary Public“, *Conferinta Internationala de Drept, Studii Europene si Relatii Internationale* (2015): 61–67, https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/cidstue2015&div=11&start_page=61&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults.

⁸ Mimoza Abdulla Aliu, „Absolute Invalidity of Contracts“, *Acta Universitatis Danubius Juridica* 14, 3 (2018): 95–108, <https://journals.univ-danubius.ro/index.php/juridica/article/download/4902/4695>.

⁹ Sigita Šimbelytė ir Mantas Mackevičius, „Sandorių negaliojimo instituto ypatumai“, *Challenges & Social Responsibility in Business / Iššūkiai ir socialinė atsakomybė versle* 6, 1 (2024): 349–355, <https://research-ebSCO-com.skaitykla.mruni.eu/c/2ldytd/viewer/pdf/b73a7qrlj?route=details>.

¹⁰ Dangutė Ambrasienė ir kt., *Lyginamoji sutarčių teisė: Lietuva Europiniame kontekste* (Vilnius: Justitia, 2013).

¹¹ Carole Aubert De Vincelles, *Droit des obligations – Tome I* (Paris: Éditions Dalloz, 2020), <https://www.prepa-dalloz.fr/wp-content/uploads/2020/05/Droit-des-obligations-tome-1.pdf>.

¹² Maria Cazanel, „Nullity of contracts in Romanian civil law“, *Law, Business and Innovation Studies (LBIS) Conference* (2021): 48–56, <https://lbisconference.com/wp-content/uploads/2022/03/LBIS-FULL-PAPER-PROCEEDINGS-BOOK-2022.pdf#page=52>.

A. H. Naghavi ir H. T. Ahmadi¹³. Taigi, Lietuvos ir užsienio valstybių teisės doktrinoje plačiai nenagrinėti žalos atlyginimo klausimai sutarčių negaliojimo kontekste lemia ne tik šios temos naujumą, bet ir originalumą. Siekiant užpildyti teisės doktrinos trūkumą, didelis dėmesys skiriamas teismų praktikos analizei bei civilinę atsakomybę ir sutarties negaliojimą reglamentuojančių teisės normų aiškinimui.

Tyrimo tikslas – atskleisti civilinės atsakomybės ir jos sąlygų taikymo ypatumus sutarčių negaliojimo kontekste.

Magistro baigiamojo darbo tikslui pasiekti keliama šie **uždaviniai**:

1. Įvertinti sutarčių negaliojimo teisinės pasekmės sutarties negaliojimo kontekste.
2. Atskleisti sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdus, kai sprendžiama dėl sutarčių pripažinimo negaliojančiomis.
3. Ištirti kiekvienos civilinės atsakomybės sąlygos – neteisėtų veiksmų, kaltės, žalos ir priežastinio ryšio – ypatumus sutarčių negaliojimo kontekste.

Tyrimo metodai. Svarbiausias tyrimo metu taikytas duomenų rinkimo metodas – *dokumentų analizės metodas*. Siekiant išanalizuoti civilinės atsakomybės taikymo probleminius aspektus sutarčių negaliojimo atveju, buvo naudotasi Lietuvos, Prancūzijos ir Vokietijos teisės aktų nuostatomis, Lietuvos teismų praktika, Lietuvos ir užsienio valstybių mokslininkų straipsniais, monografijomis ir kitais mokslo darbais.

Pagrindinis šiame darbe panaudotas duomenų analizės metodas – *lyginamasis metodas*. Remiantis šiuo metodu buvo gretinami žalos atlyginimo ypatumai Lietuvos ir pasirinktose užsienio valstybių teisinėse sistemose, siekiant rasti probleminių klausimų sprendimo būdus sutarčių negaliojimo atvejais. Šiam palyginimui pasirinktos Prancūzijos ir Vokietijos teisinės sistemos, taip siekiant nustatyti panašumus ir skirtumus atskirose kontinentinės teisės tradicijos valstybių teisinėse sistemose.

Tyrimo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, trys dėstymo dalys, išvados ir pasiūlymai, naudotos literatūros sąrašas, anotacijos ir santraukos lietuvių bei anglų kalbomis. *Pirmajame skyriuje* aptariamas sutarčių negaliojimo institutas, jo paskirtis bei pagrindiniai absoliučių ir santykinų sutarčių negaliojimo atribojimo aspektai, kurie yra reikšmingi atskleidžiant civilinės atsakomybės ypatumus sutarčių negaliojimo kontekste. Taip pat nurodomos sutarties negaliojimo teisinės pasekmės: restitucija ir žalos atlyginimas. *Antrajame skyriuje* analizuojamas restitucijos ir civilinės atsakomybės, kaip civilinių teisių gynimo būdų, santykis bei jų skirtumai sutarčių negaliojimo atveju. Taip pat nagrinėjama sutartinės ir deliktinės atsakomybės

¹³ Amir Hossein Naghavi ir Habib Taleb Ahmadi, „Civil liability of reliance in the case of invalidity of contract“, *Semi-Annual Journal of Civil Law Knowledge* 8, 2 (2019): 141–155, https://clk.journals.pnu.ac.ir/article_6786_987401ae1572401219d0e8b9b5d65888.pdf?lang=en.

konkurencija sutarčių negaliojimo kontekste bei pateikiami galimi šios konkurencijos sprendimo būdai. Be to, šiame skyriuje aptariamos atleidimo nuo civilinės atsakomybės galimybės sutarčių negaliojimo atveju. *Trečiajame skyriuje* apžvelgiamos ir analizuojamos bendrosios civilinės atsakomybės sąlygos. Kiekviena sąlyga analizuojama atskirai, atsižvelgiant į taikytinos civilinės atsakomybės rūšies aspektus sutarčių negaliojimo atveju. Dėmesys skiriamas ne tik tiesioginės ir netiesioginės žalos atlyginimo, bet ir nuostolių priteisimo tretiesiems asmenims bei neturtinės žalos atlyginimo klausimams ištirti.

Ginamasis teiginys. Pripažinus sutartį negaliojančia, nukentėjusioji šalis turi teisę reikalauti atlyginti patirtą žalą deliktinės atsakomybės pagrindu, nepaisant to, ar sutarties negaliojimas sukelia pasekmes *ab initio*, ar *ex nunc*.

1. SUTARTIES NEGALIOJIMO SAMPRATA IR TEISINĖS PASEKMĖS

Sutartis – tai dviejų ar daugiau asmenų susitarimas sukurti, pakeisti ar nutraukti civilinius teisinius santykius, kai vienas ar keli asmenys įsipareigoja kitam asmeniui ar asmenims atlikti tam tikrus veiksmus (ar susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų atlikimo), o pastarieji įgyja reikalavimo teisę (CK 6.154 straipsnio 1 dalis). Sutartis yra civilinių teisių ir pareigų, t. y. prievolės, atsiradimo pagrindas¹⁴. Tačiau „vienas iš esminių prievolės galiojimo reikalavimų yra įmanomumas ją įvykdyti. Tai reiškia, kad, susitarus dėl to, kas neįmanoma, prievolė negalioja (lot. *impossibillium nula obligatio est*)“¹⁵.

„Kasacinio teismo praktikoje pažymėta, kad sandorio pripažinimas negaliojančiu bei negaliojančio sandorio padarinių taikymas yra vienas iš pažeistų civilinių teisių gynimo būdų. Kai sandoris negalioja, viena jo šalis privalo grąžinti kitai sandorio šaliai visa, ką yra gavusi pagal sandorį, t. y. taikoma restitucija, jeigu įstatymas nenustato kitokių sandorio negaliojimo pasekmių (CK 1.80 straipsnio 2 dalis, 6.145–6.153 straipsniai)“¹⁶. Tais atvejais, kai restitucija nėra pakankama nukentėjusiojo asmens teisių ir teisėtų interesų gynimo priemonė, gali būti taikomas civilinės atsakomybės institutas. Pabrėžtina, jog sutarties negaliojimo institutas yra „savarankiškas, netapatus civilinės atsakomybės institutui“¹⁷, todėl šiame skyriuje, siekiant nuodugniai atskleisti civilinės atsakomybės taikymo ypatumus sutarčių negaliojimo atveju, apžvelgiamas sutarties negaliojimo institutas, jo paskirtis, atiriojamos absoliučiai ir santykinai negaliojančios sutartys, taip pat dėmesys skiriamas dviem sutarties negaliojimo teisiniams padariniams, t. y. restitucijai ir žalos atlyginimui.

1.1. Sutarties negaliojimo instituto paskirtis

„Sandorių pripažinimas negaliojančiais gali būti laikomas tiek valios autonomijos ir sutarčių laisvės principo garantija, tiek šio principo ribojimu, ir galiausiai – veiksmingu sandorio šalių civilinių teisių gynimo būdu“¹⁸. CK 6.156 straipsnyje įtvirtintas sutarties laisvės principas reiškia, jog šalys turi teisę laisvai sudaryti sutartis ir savo nuožiūra nustatyti tarpusavio teises bei pareigas, jeigu tai neprieštarauja įstatymams (CK 6.156 straipsnio 1 dalis). Pažymėtina, jog „sutarčių laisvės principas leidžia šalims ne tik sudaryti sutartį, bet ir pakeisti jau sudarytos

¹⁴ Vytautas Mizaras ir kt., *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis* (Vilnius: Justitia, 2009), 117.

¹⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-215-823/2020“, Infollex praktika, žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d., <https://www.infollex.lt/tp/1900615>.

¹⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2022 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-164-823/2022“, Infollex praktika, žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d., <https://www.infollex.lt/tp/2089038>.

¹⁷ Asta Dambrauskaitė, *Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės* (Vilnius: Justitia, 2009), 335.

¹⁸ *Ibid.*

sutarties sąlygas, kad jos atitiktų tikrąją sutarties šalių valią, neprieštarautų imperatyviosioms įstatymų normoms, gerai moralei, šalių lygiateisiškumo ir bendriesiems teisės principams, taip pat sudarytos sutarties esmei ir tikslui“¹⁹. Lietuvos apeliacinis teismas pažymėjo, jog „viešoji tvarka apima pagrindinius principus, kuriais grindžiama valstybės teisinė sistema, o principai įtvirtinti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir kituose teisės aktuose. Remiantis teisingumo kriterijumi, turi būti užtikrinamas visų visuomenės narių interesų derinimas, jų apsauga (tiek ekonomiškai, tiek nepiktnaudžiauti teise), todėl, vertinant sudarytus sandorius, reikia vadovautis ne tik teisės, bet ir geros moralės normomis“²⁰. Taigi, nors šalys yra laisvos susitarti dėl tam tikrų sutarties sąlygų, tačiau tokia sutartis ir jos sąlygos negali prieštarauti imperatyviosioms įstatymų normoms, viešajai tvarkai ar gerai moralei bei bendriesiems teisės principams.

Svarbu pabrėžti, jog sutartis gali būti ginčijama bei pripažįstama negaliojančia tik tuo atveju, kai ji yra sudaryta, kadangi nesudaryta sutartis nėra sutarties pripažinimo negaliojančia objektas²¹. „Tiek sutartį pripažinus nesudaryta, tiek ir niekine bei negaliojančia *ab initio*, sutartinės prievolės pripažįstamos neatsiradusiomis, o [...] teisinis ginčo išsprendimo rezultatas (ginčijamų sandorių pripažinimas niekiniais ir negaliojančiais *ab initio*) [...] šalims sukelia tokias pačias teises pasekmes kaip ir tuo atveju, jei sutartys būtų pripažintos nesudarytomis“²². Apie sutarties negaliojimo teises pasekmes aptariama šio baigiamojo darbo 1.3 poskyryje.

Sutarties negaliojimo instituto paskirtis tiek teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje yra dvejopa: 1) siekti teisėtumo; 2) užtikrinti sutarčių stabilumą²³. CK 6.189 straipsnio 1 dalis numato, kad tik teisėtai sudaryta ir galiojanti sutartis jos šalims turi įstatymo galią. V. Mizaro teigimu, teisėtumo principas yra „vienas iš pagrindinių civilinių teisių įgyvendinimo ribojimo pagrindų. [...] Jeigu pažeidžiamas teisėtumo principas, įgyvendinant civilines subjektines teises, gali būti atsisakoma tokias teises ginti arba atitinkamai sumažinamas teisių gynimas“²⁴. Taigi, svarbu, jog sutartis būtų teisėta ir įmanoma, tačiau šių reikalavimų nesilaikymas gali padaryti sutartį negaliojančia²⁵ bei sukelti atitinkamas tokio negaliojimo teises pasekmes – restituciją ir (ar) žalos atlyginimą.

Prancūzijos teisės doktrinoje sutarties negaliojimas įvardinamas kaip sankcija už teisės aktų pažeidimą²⁶. Tuo tarpu Lietuvos teisėje šis institutas įvardinamas kaip „specifinė civilinė

¹⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-294/2014“, Infoplex praktika, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 27 d., <https://www-infoplex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/830538>.

²⁰ „Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. liepos 4 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-397-450/2023“, Infoplex praktika, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 28 d., <https://www-infoplex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2175853>.

²¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-215-823/2020“, *supra note*, 15.

²² *Ibid.*

²³ Šimbelytė ir Mackevičius, *supra note*, 9: 349.

²⁴ Mizaras ir kt., *supra note*, 14: 536, 540.

²⁵ *Ibid.*, 320.

²⁶ De Vincelles, *supra note*, 11: 215.

teisinė pažeisto teisėtumo gynimo priemonė²⁷. Tai reiškia, kad sutarties negaliojimo institutas nėra teisinė sankcija už negaliojančios sutarties sudarymą, šiuo institutu siekiama civiliniuose teisiniuose santykiuose užtikrinti teisėtumą ir privataus bei viešojo intereso apsaugą.

Kasacinis teismas gana plačiai yra pasisakęs dėl civilinių teisinių santykių stabilumo, įgytų teisių ilgaamžiškumo ir jų gerbimo, kaip sutarčių negaliojimo instituto paskirties: „sandorio pripažinimas negaliojančiu be pakankamo teisinio pagrindo prieštarautų stabilumo tikslui, neatitiktų sutarties laisvės, nesikišimo į privačius santykius, teisinio apibrėžtumo, taip pat teisingumo ir protingumo principų (CK 1.2, 1.5 straipsniai). Taigi sandorių negaliojimo instituto normos skirtos ne tik apsaugoti viešąjį interesą (eliminuojuant iš civilinės apyvartos tokius susitarimus, kuriais būtų pažeidžiama viešoji tvarka, imperatyviosios įstatymo nuostatos, atspindinčios įstatymo leidėjo siekiamą civilinių santykių reglamentavimo rezultatą, taip pat visuomenėje nustatyti sąžiningo elgesio principai) bei sąžiningų sutartinių santykių šalių interesus nuo jų pažeidimo nesąžiningos šalies veiksmais, bet ir užtikrinti civilinės apyvartos stabilumą, užkertant kelią siekiamis piktnaudžiauti sandorių negaliojimo institutu, pasinaudoti jo normomis nesąžiningais tikslais“²⁸. Pažymėtina, kad „atsiradusius civilinius teisinius santykius galima griauti tik tada, kai yra neabejotinai įrodyta, kad tie santykiai susiklostė pažeidžiant imperatyvias teisės normas, o tai lėmė viešo ar privataus intereso, ginamo tų imperatyvių teisės normų, pažeidimą“²⁹.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT) yra išaiškinęs, kad „sandoris yra saugotina vertybė, jo negaliojimas griauja turtinius santykius ir taip sukelia žalą, todėl jei yra galimybė išsaugoti sandorį – jis paliekamas galioti, nors ir turi tam tikrų trūkumų“³⁰. Vienoje civilinėje byloje buvo pasisakyta, kad „teismas gali nepripažinti viešojo pirkimo sutarties negaliojančia ir taikyti alternatyvias sankcijas, nors pirkimo sutartis buvo sudaryta neteisėtai, jeigu dėl viešojo intereso, įskaitant su pirkimo sutartimi nesusijusius ekonominius interesus, dėl kurių pirkimo sutarties pripažinimas negaliojančia turėtų neproporcingų padarinių, būtina išsaugoti šios sutarties padarinius“³¹. Taigi, kiekvienu individualiu atveju svarbu įvertinti, ar sutarties pripažinimas negaliojančia apgins pažeistas teises, ar priešingai, jos nebus pažeistos. Kitaip tariant, pirmiausia turi būti atsižvelgiama į galimybę išsaugoti sutartį, jeigu ji nėra akivaizdžiai negaliojanti, t. y. neturi absoliučiai negaliojančios sutarties požymių. Pažymėtina, kad santykinai negaliojančias (nuginčijamas) sutartis šalys gali patvirtinti (CK 6.225 straipsnio 4 dalis).

²⁷ Dambrauskaitė, *supra note*, 17: 40.

²⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-546-915/2015“, Infollex praktika, žiūrėta 2026 m. gegužės 9 d., <https://www.infollex.lt/tp/1157300>.

²⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-534/2007“, Infollex praktika, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 13 d., https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/82489#B_0.

³⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-428“, Infollex praktika, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 4 d., https://www.infollex.lt/tp/52581#B_0.

³¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-337-916/2023“, Infollex praktika, žiūrėta 2026 m. balandžio 11 d., https://www.infollex.lt/tp/2206463#B_0.

Pavyzdžiui, CK 1.93 straipsnio 4 dalyje įtvirtina, kad jeigu viena iš šalių visiškai ar iš dalies įvykdė sutartį, kuriai būtinas notaro patvirtinimas, o antroji šalis vengia įforminti sutartį notarine tvarka, teismas įvykdžiusios sutarties šalies reikalavimu turi teisę pripažinti sutartį galiojančia. Šio straipsnio nuostata teismui numato galimybę pripažinti sutartį galiojančia, jeigu nebuvo laikomasi įstatymų reikalaujamos sutarties formos. Tokios sutarties pripažinimas negaliojančia, kai yra galimybė ją patvirtinti, gali prieštarauti stabilumo tikslui.

„Sandorio pripažinimas negaliojančiu pateisinamas, kai interesas, kurį siekiama apginti nuo neigiamų sandorio sudarymo pasekmių, yra svarbesnis už tą, kuris būtų apgintas sandorį išsaugojus“³². Be to, sutarties negaliojimo institutas „gali būti taikomas tik tada, kai privataus ar viešojo intereso negalima apginti kitais civilinių teisių gynimo būdais“³³. Taigi, sutarties negaliojimas yra skirtas apsaugoti tiek privačius interesus, visų pirma, sąžiningos sutarties šalies interesus³⁴, tiek ir viešąjį interesą, pašalinant iš civilinės apyvartos sutartis, kurios prieštarauja imperatyvioms įstatymų normoms, viešajai tvarkai ar gerai moralei.

Apibendrinant, sutarčių negaliojimo institutas skirtas skatinti teisėtų sutarčių sudarymą bei apginti tiek privatų, tiek viešąjį interesą, kai to padaryti negalima kitais civilinių teisių gynimo būdais. Kiekvienu atveju, siekiant civilinių teisinių santykių stabilumo, turi būti atsižvelgiama, ar egzistuoja sutarties išsaugojimo galimybė, taip pat ar sutarties pripažinimas negaliojančia nepažeis viešojo ar privataus intereso.

1.2. Absoliutaus ir santykinio sutarčių negaliojimo atribojimas

CK šeštojoje knygoje įtvirtintas sutarties negaliojimo institutas, kuris sutarčių negaliojimą skirsto į absoliučiai ir santykinai negaliojančias sutartis (CK 6.225 straipsnis). M. A. Aliu ši skirstymą įvardina kaip sutarčių negaliojimo intensyvumo rūšis³⁵. Absoliutus sutarčių negaliojimas apima tokius negaliojimo pagrindus, kaip prieštaravimas imperatyvioms įstatymo normoms (CK 1.80 straipsnis), prieštaravimas viešajai tvarkai ir gerai moralei (CK 1.81 straipsnis), taip pat niekinėmis laikomos tariamos (CK 1.86 straipsnis) ir apsimestinės sutartys (CK 1.87 straipsnis). Tuo tarpu santykinai negaliojančiomis sutartys gali būti pripažįstamos visais kitais sutarčių, t. y. ir sandorių, negaliojimo pagrindais.

³² „Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 30 d. sprendimas, priimtas civilinėje byloje Nr. e2A-902-464/2020“, Infoplex praktika, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 13 d., https://www-infoplex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1956880#B_0.

³³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-44/2011“, Infoplex praktika, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 13 d., <https://www-infoplex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/190946>.

³⁴ Roman Tashian, „Classification of invalid transactions in present law doctrine of European countries“, *Scientific Journal of Polonia University* 46, 3 (2021): 191–192, <http://pnep.ap.edu.pl/index.php/pnap/article/view/751/716>.

³⁵ Aliu, *supra note*, 8: 98.

CK 6.224 straipsnis įtvirtina, jog sutartys gali būti pripažįstamos negaliojančiomis tik įstatymų numatytais atvejais, t. y. sutartis gali būti pripažinta negaliojančia CK pirmosios knygos numatytais sandorių negaliojimo pagrindais, taip pat kitais įstatymų nustatytais pagrindais (pavyzdžiui, CK 6.66, 6.121, 6.307 straipsniai, 6.394 straipsnio 2 dalis, 6.396 straipsnio 2 dalis, 6.586 straipsnis, 6.607 straipsnio 2 dalis, 6.984, 6.986 straipsniai ir kt.). Tuo tarpu Vengrijos teisės aktai sudaro galimybę sutartis pripažinti negaliojančiomis net ir tais atvejais, kai tam nėra aiškaus teisinio reguliavimo³⁶.

Pabrėžtina, kad CK yra įtvirtintas „dvigubas“ sutarčių negaliojimo reglamentavimas³⁷. Tai reiškia, kad CK įtvirtina niekinius ir negaliojančius sandorius (CK pirmoji knyga) bei absoliučiai ir santykinai negaliojančias sutartis (CK šeštoji knyga). Jų santykis bei atribojimo specifika yra atskira tematika, kuri šiame magistro baigiamajame darbe nebus nagrinėjama. Pagrindinis dėmesys skiriamas civilinės atsakomybės taikymo ypatumams sutarčių negaliojimo atveju. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad „sutartis yra viena iš sandorių rūšių, tai ir niekine ji gali būti laikoma tais pačiais sandorių negaliojimo pagrindais, kurie yra įtvirtinti CK I knygoje“³⁸. Taigi, nagrinėjant santykinai ir absoliučiai negaliojančias sutartis, bus atsižvelgiama ir į bendrąsias sandorių negaliojimo nuostatas.

Siekiant tinkamai išnagrinėti civilinės atsakomybės taikymo ypatumus kituose šio baigiamojo darbo skyriuose, tikslinga trumpai apžvelgti pagrindinius absoliučiai ir santykinai negaliojančių sutarčių atribojimo aspektus. Autorės nuomone, atsižvelgiant į teismų praktiką ir teisės doktriną, išskiriami šie pagrindiniai atribojimo kriterijai: ginamo intereso pobūdis; sutarties negaliojimo momentas; teisinių pasekmių sukėlimas; suinteresuotų asmenų teisė pareikšti ieškinį dėl sutarties negaliojimo; teismo vaidmuo pripažįstant sutartis negaliojančiomis; negaliojančios sutarties patvirtinimo galimybė; ieškinio senaties terminas. Kadangi šiame magistro baigiamajame darbe analizuojamas būtent civilinės atsakomybės instituto taikymas, minėti absoliučiai ir santykinai negaliojančių sutarčių atribojimo kriterijai nebus apžvelgiami itin plačiai.

Pagrindinis absoliučiai ir santykinai negaliojančių sutarčių atribojimo kriterijus – ginamo intereso pobūdis. CK 6.225 straipsnio 1 ir 3 dalyse įtvirtinta, kad sutartis yra absoliučiai negaliojanti (niekinė sutartis), jeigu ją sudarant buvo pažeisti pagrindiniai sutarčių teisės principai ir dėl to pažeisti ne tik sutarties šalies, bet ir viešieji interesai; sutartis yra santykinai negaliojanti (nuginčijama sutartis), jeigu ją sudarant viena šalis veikė sąžiningai ir pripažinti sutartį negaliojančia būtina tik dėl to, kad būtų apginti sąžiningos šalies privatūs interesai. „Niekiniais sandoriais pažeidžiami svarbiausi visuomenėje egzistuojantys interesai, o nuginčijamų sandorių

³⁶ Ádám Auer, „Illegal Contract as a General Clause – European Trends and New Hungarian Judicial Practice“, *Juridical Tribune* 13, 4 (2023): 600, <https://www.tribunajuridica.eu/arhiva/An13v4/6.%20Adam%20Auer.pdf>.

³⁷ Ambrasienė ir kt., *supra note*, 10: 244.

³⁸ *Ibid.*, 241.

sudarymas pažeidžia ne viešuosius interesus, o teises, kuriomis disponuoja konkretūs asmenys³⁹. Kitaip tariant, sutarties negaliojimas laikytinas absoliučiu, kai siekiama apginti viešąjį interesą, o santykiniu – kai siekiama apsaugoti privačius interesus.

Kitose valstybėse absoliučiai ir santykinai negaliojančių sutarčių ginamo intereso pobūdis vertinamas panašiai kaip ir Lietuvos teisėje. Pavyzdžiui, Prancūzijos teisėje sutarties negaliojimas priklauso nuo pažeidžiamos taisyklės saugomo intereso, t. y. jeigu taisyklės tikslas yra apsaugoti viešąjį interesą, sutarties negaliojimas yra absoliutus, o jeigu tikslas – apsaugoti tam tikrą privatų interesą, sutarties negaliojimas laikomas santykiniu⁴⁰.

Antrasis atribojimo kriterijus – sutarties negaliojimo momentas. CK 1.95 straipsnyje numatyta, kad pripažintas negaliojančiu sandoris laikomas negaliojančiu *ab initio* (nuo jo sudarymo momento); jeigu pagal turinį pripažinti sandorio negaliojančiu *ab initio* negalima, jis gali būti pripažintas negaliojančiu tik nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo. „Momentas, nuo kurio pripažintas negaliojančiu sandoris laikomas negaliojančiu, yra reikšmingas sandorio negaliojimo pasekmių taikymui, nes galimi atvejai, kai šalių grąžinti į padėtį, buvusią iki sudarant sandorį, negalima. [...] Atvejai, kai negalima šalių grąžinti į padėtį, buvusią iki sudarant sandorį, galimi esant, pavyzdžiui, tęstinio vykdymo sutartims dėl tam tikros paslaugos, naudojimosi tam tikru daiktu ir pan. [...], jeigu tokia sutartis pripažįstama negaliojančia praėjus tam tikram laikui po jos sudarymo ir jeigu ji yra iš dalies arba visiškai įvykdyta (pavyzdžiui, pagal sandorį jau atlikti darbai, suteiktos paslaugos ir pan.)“⁴¹.

Teismų praktikoje ir teisės doktrinoje nurodoma, kad santykinai negaliojančios sutartys sukelia teises pasekmes iki jų pripažinimo negaliojančiomis momento, o absoliučiai negaliojančių sutarčių atveju teisinių pasekmių atsiradimo galimybė yra griežtai neigiama⁴². Šiuo atveju būtų galima vertinti, kad absoliučiai negaliojančių sutarčių negaliojimo momentas yra *ab initio*, o santykinai negaliojančių sutarčių – *ex nunc*.

Vis dėlto, kasacinis teismas yra pasisakęs, kad „tiek niekiniai, tiek nugincijami sandoriai pagal bendrąją taisyklę negalioja *ab initio* nepaisant to, kad nugincijami sandoriai kurį laiką buvo laikomi galiojančiais“⁴³. Be to, „CK 1.95 straipsnio 2 dalis aiškinama taip, jog ji gali būti taikoma tiek niekinių, tiek ir nugincijamų sandorių atveju. Tai reiškia, kad galimos situacijos, kai ir niekinio sandorio nebus galima pripažinti negaliojančiu *ab initio*“⁴⁴. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad

³⁹ Dambrauskaitė, *supra note*, 17.

⁴⁰ De Vincelles, *supra note*, 11: 215.

⁴¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. sausio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-53-701/2016“, Infolex praktika, žiūrėta 2025 m. spalio 12 d., <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1165711>.

⁴² Dambrauskaitė, *op.cit.*, 66.

⁴³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-131-421/2024“, Infolex praktika, žiūrėta 2025 m. spalio 12 d., <https://www.infolex.lt/tp/2253834>.

⁴⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. sausio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-53-701/2016“, *op.cit.*

santykinai ir absoliučiai negaliojančias sutartis pagal sutarties negaliojimo momentą atriboti yra sudėtinga, kadangi tiek absoliučiai, tiek santykinai negaliojanti sutartis gali būti pripažinta negaliojančia *ab initio* (nuo sutarties sudarymo momento) arba *ex nunc* (nuo teismo sprendimo įsigaliojimo momento). Pažymėtina, kad „sandoris turėtų būti pripažįstamas negaliojančiu *ex nunc*, kai jo pripažinimas negaliojančiu *ab initio*, t. y. grįžimas į pradinę padėtį, tarsi sandorio niekada nebuvo, prieštarautų logikai, ekonominei tikrovei, protingumo, teisingumo ar kitiems teisės principams“⁴⁵.

Taigi, negaliojanti sutartis laikytina niekada nesudaryta, todėl ji negalioja nuo sudarymo momento (*ab initio*), tačiau išimtiniais atvejais sutartis gali būti pripažinta negaliojančia nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos (*ex nunc*). Autorės vertinimu, šiuo atveju kyla klausimas, ar sutarties negaliojimo momentas turi reikšmės sutartinės ir deliktinės atsakomybės atribojimui sutarčių negaliojimo kontekste? Plačiau apie sutarties negaliojimo momentą aptariama šio baigiamojo darbo 2.2 poskyryje.

Absoliučiai ir santykinai negaliojančių sutarčių atribojimo kriterijumi išskirtinas ir teisinių pasekmių sukėlimas. „Absoliutaus sutarties negaliojimo konstatavimas, kaip ir bendrai niekinio sandorio atveju, turi retroaktyvų efektą – paneigiamos teisinės pasekmės, kurių šalys siekė sudarydamos sutartį. Tai, kad sandoris negalioja nuo jo sudarymo momento, reiškia, kad jis sandorio šalims nesukuria teisinių padarinių, išskyrus tuos, kurie susiję su jo negaliojimu“⁴⁶. Kitaip tariant, absoliutaus sutarties negaliojimo atveju nėra sukeliama teisiniai padariniai, kurių siekė šalys sudarydamos tokią sutartį. Sutarties pripažinimas absoliučiai negaliojančia reiškia konstatavimą, kad ji *de jure* neegzistuoja⁴⁷, todėl tokia sutartis negali sukelti jokių teisinių pasekmių, išskyrus tas, kurias sukėlė jos negaliojimas. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad „kai sandoris pripažįstamas negaliojančiu *ex nunc* (nuo dabar), konstatuojama, kad iki teismo sprendimo įsiteisėjimo šalis siejo teisinis santykis su visais iš to išplaukiančiais padariniais“⁴⁸. Taigi, laikytina, kad santykinai negaliojanti sutartis turi teisinę galią ir sukelia tam tikras teises pasekmes iki teismo sprendimo pripažinti tokią sutartį negaliojančia įsiteisėjimo dienos.

Dar vienas absoliučiai ir santykinai negaliojančių sutarčių atribojimo kriterijus – suinteresuotų asmenų teisė pareikšti ieškinį dėl sutarties negaliojimo. „Suinteresuotumas – tai savarankiškas teisinis interesas ir poreikis jį ginti. Teisė kreiptis į teismą nereiškia, kad asmuo gali

⁴⁵ Mizaras ir kt., *supra note*, 14: 365.

⁴⁶ „Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. birželio 12 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-246-567/2025“, Infolex praktika, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 13 d., https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2321306#B_0.

⁴⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2022 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-35-611/2022“, Infolex praktika, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 21 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2061497>.

⁴⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-131-421/2024“, *supra note*, 43.

reikalauti ginti nuo pažeidimų bet kieno teisę, o reiškia galimybę kreiptis į teismą dėl to, jog būtų apginta jo subjektinė teisė ar įstatymų saugomas interesas“⁴⁹.

Teisę pareikšti ieškinį dėl absoliutaus sutarties negaliojimo turi visi asmenys, kurių teisės ar teisėtus interesus tokia sutartis pažeidė (CK 6.227 straipsnio 1 dalis). Kitaip tariant, tokį ieškinį gali pareikšti kiekvienas suinteresuotas asmuo. Tačiau, ar tai reiškia, kad asmuo, kuris yra atsakingas dėl sutarties negaliojimo, gali teismui pareikšti ieškinį dėl sutarties pripažinimo negaliojančia? Ispanijos Aukščiausiasis Teismas pasisakė, kad net asmuo, kuris yra atsakingas dėl sutarties negaliojimo, turi teisę imtis atitinkamų teisinių veiksmų⁵⁰. Prancūzijos teisėje absoliutaus sutarties negaliojimo atveju taip pat laikytina, jog bet kuris suinteresuotas asmuo gali reikalauti pripažinti sutartį negaliojančia, t. y. net ir ta sutarties šalis, kuri žinojo ar turėjo žinoti apie sutarties negaliojimą⁵¹. Tuo tarpu Lietuvos teisėje *expressis verbis* nėra įtvirtinta, kad absoliutaus sutarties negaliojimo atveju šalis, kuri yra atsakinga už negaliojančios sutarties sudarymą, negalėtų pareikšti ieškinio dėl tokios sutarties pripažinimo negaliojančia. Taigi, darytina išvada, kad ieškinį dėl absoliutaus sutarties negaliojimo turi teisę pareikšti visi asmenys, kurių teisės ar teisėtus interesus tokia sutartis pažeidė, įskaitant asmenį, atsakingą už sutarties negaliojimą. Atsižvelgiant į tai, taip pat keliamas klausimas, ar asmuo, kuris yra atsakingas už absoliutų sutarties negaliojimą, galėtų pareikšti toje byloje reikalavimą dėl žalos atlyginimo? Šis klausimas aptariamas magistro baigiamojo darbo 3.2 poskyryje.

Lietuvos apeliacinis teismas vienoje civilinėje byloje sprendė klausimą dėl ieškovo suinteresuotumo ginčyti rangos sutartį: „ieškovas nedalyvavo Pirkime, kurį pabaigus buvo sudaryta Rangos sutartis, taip pat nėra potencialus tiekėjas ir neturi tikslo sudaryti su Inspekcija sutarties dėl Pirkimo objektu siekiamų išigyti darbų. Be to, Rangos sutartis buvo sudaryta remiantis tomis pačiomis Pirkimo sąlygomis, kurias ieškovas jau bandė ginčyti kreipdamasis į teismą, todėl ieškovas neturi subjektyvios teisės (suinteresuotumo) kreiptis į teismą su reikalavimais, kurie grindžiami Pirkimo ir jo sąlygų ginčijimu. [...] pareikšti ieškinį dėl Rangos sutarties pripažinimo negaliojančia gali ne bet kuris suinteresuotas asmuo, o tik tas, kuris įrodo, jog jo teisėti interesai, egzistavę sandorio sudarymo metu, ginčijamu sandoriu buvo pažeisti, tačiau šios procesinės naštos ieškovas neįvykdė, t. y. nepateikė objektyvių duomenų, įrodančių, kad Rangos sutarties sudarymas pažeidžia jo subjektnes teises ar teisėtus interesus“⁵².

⁴⁹ „Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. kovo 24 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-78-407/2025“, Infollex praktika, žiūrėta 2025 m. spalio 31 d., <https://www.infollex.lt/tp/2304075>.

⁵⁰ Tashian, *supra note*, 34.

⁵¹ De Vincelles, *supra note*, 11: 217.

⁵² „Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. kovo 25 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-207-934/2025“, Infollex praktika, žiūrėta 2025 m. spalio 31 d., <https://www.infollex.lt/tp/2304366>.

CK 1.78 straipsnio 4 dalis numato, kad ieškinį dėl santykinai negaliojančios sutarties pripažinimo negaliojančia gali pareikšti tik įstatyme nurodyti asmenys. CK 6.227 straipsnio 3 dalis įtvirtina tris asmenų grupes, kurios turi teisę pareikšti ieškinį dėl santykinio sutarties negaliojimo: 1) sąžininga sutarties šalis; 2) trečiasis asmuo, kurio naudai sudaryta sutartis; 3) asmuo, kurio teisės ir teisėtus interesus sutartis pažeidžia. Atsižvelgiant į tai, kad įstatyme aiškiai įtvirtinta, kas turi teisę pareikšti ieškinį dėl santykinio sutarties negaliojimo, darytina išvada, kad asmuo, kuris yra atsakingas už sutarties negaliojimą, negali teismui pareikšti tokio ieškino. Kitaip tariant, tokia galimybė numatyta tik vienai sutarties šaliai, kuri sąžiningai sudarė sutartį ir dėl jos sudarymo patyrė žalą. Pabrėžtina, kad visos trys aukščiau nurodytos asmenų grupės turi teisę pareikšti ir reikalavimą dėl žalos atlyginimo bei įrodinėti visas civilinės atsakomybės sąlygas.

Teismas turi skirtingą vaidmenį sutartis pripažįstant absoliučiai ar santykinai negaliojančiomis. CK 6.227 straipsnio 2 dalis numato, kad absoliutaus sutarties negaliojimo faktą ir jo teisinės pasekmės gali konstatuoti teismas *ex officio* (savo iniciatyva). „Ši teismo teisė paaiškinama tuo, kad teismas privalo ginti viešąjį interesą, o niekinė sutartis jį ir pažeidžia“⁵³. Tačiau teismas negali *ex officio* (savo iniciatyva) sutarties pripažinti santykinai negaliojančia (CK 1.78 straipsnio 4 dalis, 6.227 straipsnio 3 dalis).

LAT civilinėje byloje sprendė klausimą dėl teismo teisės (pareigos) *ex officio* (savo iniciatyva) vertinti sutarties teisėtumą: „teismas, nenustatęs sandorio niekinio pobūdžio, neturi teisės *ex officio*, nesant ginčo šalies pareikšto reikalavimo, vertinti ginčo šalių sudarytų nugincijamų sandorių teisėtumo, jų atitikties šalių valiai ar bendriesiems teisingumo, protingumo ar sąžiningumo principams. To teismui neleidžia ir ginčo šalių nustatytos bylos nagrinėjimo ribos, kurių teismas neturi teisės peržengti, jeigu nenustatomi įstatyme įtvirtinti pagrindai peržengti ginčo ribas. Atsižvelgdama į tai, teisėjų kolegija daro išvadą, kad ieškovės kasaciniame skunde nurodomas argumentas, jog šalių sudarytos Rangos sutarties 4 punktas yra nesąžininga sąlyga ieškovės atžvilgiu, nesudaro pagrindo konstatuoti esant viešąjį interesą ir pagrindą peržengti bylos nagrinėjimo ribas bei teismui *ex officio* vertinti šios sutarties sąlygos teisėtumą, nesant ieškovės reikalavimo pripažinti šią sutarties sąlygą negaliojančia“⁵⁴.

„*Ex officio*, nesant ginčo šalies reikalavimo, teismas pripažįsta sandorį niekiniu ir taiko niekinio sandorio pasekmes tik tuomet, kai nagrinėjant bylą pagrindas pripažinti sandorį ar aktą niekiniu tampa akivaizdus“⁵⁵. Pabrėžtina, kad absoliučiai ir santykinai negaliojančių sutarčių

⁵³ Danguė Ambrasienė ir kt., *Civilinė teisė. Prievolių teisė* (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004), 174–175.

⁵⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2022 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-35-611/2022“, *supra note*, 47.

⁵⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2022 m. gruodžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-265-611/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d., <https://www.infolex.lt/tp/2125634>.

atribojimo kriterijumi negalima laikyti sutarties negaliojimo akivaizdumo⁵⁶. Kasacinis teismas, pasisakydamas dėl akivaizdaus sutarties negaliojimo, nurodė, jog „teismas privalo įsitikinti, kad, pirma, yra akivaizdžių aplinkybių ir byloje nereikia aiškintis papildomų aplinkybių, pagrindžiančių, jog sandoris yra niekinis ir dėl to negaliojantis, bei šalis neturi pareigos to įrodinėti, nes priešingu atveju šalis turėtų reikšti reikalavimą pripažinti sandorį negaliojančiu ir leistomis priemonėmis pagrįsti tokią savo poziciją [...], antra, toks teismo veikimas nepažeis civilinio proceso dispozityvumo ir rungimosi principų, pagal kuriuos teismo nagrinėjimo dalyko nustatymas pirmiausiai yra ginčo šalių, o ne teismo pareiga. Teismui, sprendžiančiam dėl reikalavimo įpareigoti atsakovą vykdyti prievoles, išplaukiančias iš sandorio, net ir nesant atitinkamų šalies reikalavimų, kyla pareiga *ex officio* patikrinti, ar nėra pagrindo pripažinti sandorį niekiniu. Ši patikra priklauso ir nuo ginčo šalies, turinčios teisinį suinteresuotumą, aktyvumo: kai sandoris ar aktas nėra akivaizdžiai niekinis, teismas imtis nagrinėti ir spręsti proceso šalių ginčą dėl aplinkybių, suponuojančių kokio nors sandorio ar akto negaliojimą, bei tirti su tuo susijusius įrodymus gali tik esant šalies reikalavimui pripažinti tokį sandorį ar aktą negaliojančiu, pareikštam ieškinio ar priešieškinio forma [...]. Jeigu teismas, nesant šalies ieškinio reikalavimo pripažinti sandorį ar aktą negaliojančiu, imtųsi savo iniciatyva nagrinėti ir spręsti sandorio ar akto, kuris nėra akivaizdžiai niekinis, negaliojimo klausimą, tirti su tuo susijusius įrodymus, būtų pažeidžiami civilinio proceso dispozityvumo ir rungimosi principai“⁵⁷.

Taigi, tiek kasacinio teismo praktikoje, tiek teisės doktrinoje pabrėžiama teismo teisė *ex officio* konstatuoti sutarties negaliojimo faktą ir jo teises pasekmes tik absoliutaus sutarties negaliojimo atveju. Kitaip tariant, tokia galimybė numatyta tik akivaizdaus sutarties negaliojimo atveju, t. y. nesant akivaizdaus sutarties negaliojimo, teismas, nesant šalies prašymo, negali *ex officio* konstatuoti niekinės sutarties fakto ir jos teisinių pasekmių.

CK 1.79 ir 6.225 straipsniuose numatyta, jog patvirtinti galima tik santykinai negaliojančias (nuginčijamas) sutartis. Apeliacinės instancijos teismas vienoje civilinėje byloje nurodė, kad „nors pirmosios instancijos teismas padarė išvadą, kad ieškovė sandorį patvirtino, tačiau pagal CK 1.78 straipsnio 1 dalies nuostatą, [...] šalys negali patvirtinti niekinio sandorio, ir toks sandoris jokių teisinių padarinių, išskyrus jo negaliojimo padarinius, nesukelia ir negali sukelti [...], todėl pripažinus ginčo sandorį niekiniu, pirmosios instancijos teismo išvada, kad ieškovė patvirtino ginčo sandorį laikytina teisiškai nepagrįsta“⁵⁸. Taigi, absoliutaus sutarties

⁵⁶ Dambrauskaitė, *supra note*, 17: 73.

⁵⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-3-969/2021“, Infolex praktika, žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d., <https://www.infolex.lt/tp/2032549>.

⁵⁸ „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2025 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-139-826/2025“, Infolex praktika, žiūrėta 2025 m. lapkričio 1 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2295813>.

negaliojimo atveju imperatyviųjų įstatymo normų, viešosios tvarkos ar geros moralės pažeidimas pašalina ginčijamos sutarties patvirtinimo galimybę⁵⁹.

Pažymėtina, kad sutarties patvirtinimo galimybė suteikiama tik tiems asmenims, kurie turi teisę pareikšti ieškinį dėl sutarties pripažinimo santykinai negaliojančia⁶⁰. Tai reiškia, kad asmuo, kuris yra atsakingas už sutarties negaliojimą, neturi teisės ginčijamos sutarties patvirtinti.

Tam, kad ginčijama sutartis būtų patvirtinta, turi būti nustatyta bent viena iš CK 1.79 straipsnio 2 dalyje nurodytų sąlygų. Vienoje byloje teismas konstatavo, kad „byloje nėra ginčo, jog atsakovai naudojo ieškovės teikiamomis paslaugomis, taip pat nėra pateikta įrodymų, kad atsakovai būtų reiškę pretenzijas trečiajam asmeniui ar ieškovei dėl teikiamų paslaugų, todėl pirmosios instancijos teismas pagrįstai sprendė, jog atsakovai savo veiksmais tokį sandorį patvirtino (CK 1.79 str.) ir dėl to nebetenka teisės tokį sandorį ginčyti priešieškinyje nurodytų argumentų pagrindu“⁶¹. C. A. De Vincelles teigimu, sutarties patvirtinimas reiškia neatšaukiamą atsisakymą reikšti reikalavimą dėl sutarties pripažinimo negaliojančia⁶². Taigi, šalis, patvirtinusi sutartį, netenka teisės jos ginčyti (CK 1.79 straipsnio 1 dalis). Autorės nuomone, patvirtinus ginčijamą sutartį, taip pat išnyksta ir teisė reikalauti dėl sutarties negaliojimo atsiradusios žalos atlyginimo, kadangi tokiu atveju sutartis laikytina galiojančia. Šiuo atveju žalos atlyginimas būtų galimas tik sutarties pažeidimo atveju.

Be to, pasak E. Abduli, tais atvejais, kai ieškinio senaties terminas yra pasibaigęs, sutartis laikoma galiojančia ir turi tokias pačias teises pasekmes kaip ir visos galiojančios sutartys⁶³. Tačiau tai aktualu tik santykinai negaliojančių sutarčių atveju, kadangi absoliučiai negaliojanti sutartis laikytina negaliojančia nuo jos sudarymo momento.

Absoliučiai ir santykinai negaliojančių sutarčių atribojimo kriterijumi laikytinas ir ieškinio senaties terminas. Ieškiniui dėl sutarties pripažinimo santykinai negaliojančia taikomas bendrasis ieškinio senaties terminas – 10 metų (CK 1.125 straipsnio 1 dalis), tačiau gali būti išimčių, pavyzdžiui, sutarties ginčijimas *actio Pauliana* pagrindu (CK 6.66 straipsnio 3 dalis numato vienerių metų ieškinio senaties terminą).

Apeliacinės instancijos teismas atkreipė dėmesį, jog „niekinis sandoris savaime, pagal savo prigimtį, negalioja *ab initio*, todėl jo negaliojimo faktui ieškinio senaties institutas nereikšmingas [...]. Niekinis sandoris gali sukelti teisinius ir faktinius padarinius, jis gali būti

⁵⁹ Attila Dudás, „General Rules on Invalidity of Contracts in Serbia“, *Review of European and Comparative Law* (2022): 61–62, <https://scispace.com/pdf/general-rules-on-invalidity-of-contracts-in-serbia-tey08i0w.pdf>.

⁶⁰ Dambrauskaitė, *supra note*, 17: 76.

⁶¹ „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2025 m. liepos 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1493-657/2025“, Infolex praktika, žiūrėta 2025 m. lapkričio 1 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2335647>.

⁶² De Vincelles, *supra note*, 11: 219.

⁶³ Entela Abduli, „Invalidity Juridical Acts and Its Classification“, *European Journal of Multidisciplinary Studies* 1, 2 (2016): 345, https://revistia.com/files/articles/ejms_v1_i2_16/Entela.pdf.

vykdomas ir jo pagrindu gali atsirasti civilinės apyvartos pokyčių, pažeidžiančių kitų asmenų teises. Dėl to reikalavimui pašalinti niekinio sandorio padarinius gali būti taikoma ieškinio senatis, tokiam reikalavimui pareikšti ieškinio senaties termino eiga prasideda nuo tos dienos, kada sandoris pradėtas vykdyti ir asmuo sužinojo ar turėjo sužinoti apie niekinio sandorio vykdymą [...]. Todėl ginčo sandorį pripažinus niekiniu ieškinio senaties termino taikymas [...] yra aktualus tik reikalavimui pašalinti niekinio sandorio padarinius, t. y. taikyti restituciją⁶⁴.

Darytina išvada, kad sutarčių negaliojimo rūšys pagal ieškinio senaties terminą skiriasi tuo, kad absoliutaus sutarties negaliojimo atveju ieškinio senatis taikoma tik reikalavimams pašalinti niekinės sutarties padarinius, t. y. taikyti restituciją (CK 1.125 straipsnio 1 dalis) ir (ar) priteisti nuostolių atlyginimą (CK 1.125 straipsnio 9 dalis), o santykinai negaliojančios sutarties atveju – pačiam reikalavimui dėl sutarties pripažinimo negaliojančia. Pažymėtina, kad santykinio sutarties negaliojimo atveju ieškinio senaties terminai taikomi ir restitucijai, ir žalos atlyginimui.

Apibendrinant, absoliučiai ir santykinai negaliojančios sutartys atibojamos per tam tikrus kriterijus: ginamo intereso pobūdį (viešasis arba privatus interesas); sutarties negaliojimo momentą (*ab initio* arba *ex nunc*); suinteresuotų asmenų teisę pareikšti ieškinį dėl sutarties negaliojimo; teismo teisę *ex officio* konstatuoti sutarties negaliojimo faktą (tik absoliutaus sutarties negaliojimo atveju); ginčijamos sutarties patvirtinimo galimybę (tik santykinio sutarties negaliojimo atveju); ieškinio senaties terminą (sutarties negaliojimo padariniams arba pačiam reikalavimui dėl sutarties pripažinimo negaliojančia); teisinių pasekmių sukėlimą. Šiame poskyryje apžvelgti absoliučiai ir santykinai negaliojančių sutarčių atibojimo kriterijai kituose baigiamojo darbo skyriuose bus analizuojami plačiau civilinės atsakomybės taikymo kontekste.

1.3. Sutarties negaliojimo bendrosios teisinės pasekmės

Sutarties negaliojimas gali būti vertinamas kaip „situacija, kai teisė neleidžia atsirasti šalių pageidautoms pasekmėms, o jei jų atsirado – turi būti panaikintos“⁶⁵. Tai reiškia, kad esant pagrindui pripažinti sutartį negaliojančia, gali būti taikomos šio negaliojimo teisinės pasekmės. Teisės doktrinoje ir teismų praktikoje pagrindinėmis sutarties negaliojimo teisinėmis pasekmėmis pripažįstamos restitucija ir žalos atlyginimas. Tačiau L. V. Papirtis nurodo, kad „tokio padarinių įvardijimo nepakanka, nes po sandorio pripažinimo negaliojančiu galimi ir kiti padariniai, todėl: a) sandoris nustoja galioti (*ab initio* arba *ex nunc* pagal CK 1.95 straipsnį); b) atkuriamą pradinę

⁶⁴ „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2025 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-139-826/2025“, *supra note*, 58.

⁶⁵ Dambrauskaitė, *supra note*, 17: 109.

šalių padėtis arba restitucija netaikoma; c) pakeičiamas teisinis santykis (pakeičiama prievolė); d) šaliai, kaltai dėl negaliojančio sandorio sudarymo, kyla civilinė atsakomybė“⁶⁶.

Kitose valstybėse sutarties negaliojimo teisinės pasekmės iš esmės yra tokios pačios kaip ir Lietuvos teisėje. Pavyzdžiui, Prancūzijos teisėje taip pat pripažįstamos šios sutarties negaliojimo teisinės pasekmės: a) negaliojimas yra visiškas arba dalinis; b) sutartis yra panaikinama atgaline data, o jeigu ji buvo įvykdyta – turi būti grąžinta viskas, kas buvo gauta ar perduota pagal šią sutartį; c) šalis, kuri patiria žalą dėl sutarties pripažinimo negaliojančia, turi teisę reikalauti žalos atlyginimo⁶⁷. Nors L. V. Papirtis išskyrė prievolės pakeitimą, kaip sutarties negaliojimo teisinę pasekmę, tačiau, autorės nuomone, pagrindinėmis sutarties negaliojimo teisinėmis pasekmėmis turėtų būti laikomos – sutarties negaliojimas *ab initio* arba *ex nunc*, restitucija ir žalos atlyginimas. Kadangi magistro baigiamojo darbo 1.1–1.2 poskyriuose buvo aptartas sutarties negaliojimo institutas, jo paskirtis bei absoliučiai ir santykinai negaliojančių sutarčių atribojimo aspektai, todėl šiame poskyryje trumpai apžvelgiamos sutarties negaliojimo teisinės pasekmės – restitucija ir žalos atlyginimas.

Pagrindinė (tiesioginė) teisinė sutarties pripažinimo negaliojančia pasekmė yra *restitutio in integrum*⁶⁸. „Teismas, spręsdamas restitucijos taikymo klausimą, visų pirma turi nustatyti, ar restitucija apskritai taikytina (CK 6.145 straipsnio 2 dalis)“⁶⁹. Kai sutartis nebuvo vykdoma nuo jos sudarymo iki pripažinimo negaliojančia momento, laikytina, jog ginčijamos sutarties šalys yra tokioje pačioje padėtyje, tarsi sutartis nebūtų sudaryta⁷⁰. Tačiau galimi atvejai, kai negaliojanti sutartis buvo iš dalies arba visiškai įvykdyta⁷¹. Tokiu atveju šalys turi būti grąžinamos į padėtį, buvusią iki ginčijamos sutarties sudarymo (*restitutio in integrum*)⁷². CK 6.145 straipsnio 1 dalis numato, kad restitucija taikoma tada, kai asmuo privalo grąžinti kitam asmeniui turtą, kurį jis gavo neteisėtai arba per klaidą, arba dėl to, kad sutartis, pagal kurią jis gavo turtą, pripažintas negaliojančiu *ab initio* (nuo sudarymo momento). Kasacinis teismas taip pat yra išaiškinęs, jog restitucijos taikymo esmė yra ta, kad „šalys, gavusios turtą vykdydamos nuginčytą sandorį, privalo jį grąžinti viena kitai, taip atkurdamos *status quo ante* (pradinė padėtis). Tokia restitucijos paskirtis nulemia jos taikymo sąlygas. Ji taikoma ne mechaniškai, o atsižvelgiant į įstatyme nustatytas restitucijos taikymo sąlygas ir joms taikyti reikšmingas konkrečios bylos aplinkybes“⁷³. Taigi,

⁶⁶ Egidijus Baranauskas ir kt., *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008), 369, <https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/36a22af4-f0c6-495a-8745-7e9fb195bacd>.

⁶⁷ De Vincelles, *supra note*, 11: 223.

⁶⁸ Dudás, *supra note*, 59: 54.

⁶⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2025 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-16-421/2025“, Infolex praktika, žiūrėta 2026 m. balandžio 11 d., https://www.infolex.lt/tp/2289646#B_0.

⁷⁰ Cazanel, *supra note*, 12: 52.

⁷¹ *Ibid.*, 53.

⁷² *Ibid.*

⁷³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-200-1075/2023“, Infolex praktika, žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d., <https://www.infolex.lt/tp/2173390>.

pagrindinė restitucijos paskirtis – atkurti sutarties šalių padėtį, buvusią iki ginčijamos sutarties sudarymo.

Restitucija yra skirstoma į tris rūšis: 1) dvišalė restitucija; 2) vienašalė restitucija; 3) restitucija gali būti netaikoma.

Atkreiptinas dėmesys, kad dvišalė restitucija yra dažniausiai taikoma restitucijos rūšis sutarčių negaliojimo atveju. Dvišalė restitucija įtvirtinta CK 1.80 straipsnio 2 dalyje – kai sandoris negalioja, viena jo šalis privalo grąžinti kitai sandorio šaliai visa, ką yra gavusi pagal sandorį (restitucija), o kai negalima grąžinti to, ką yra gavusi, natūra, – atlyginti to vertę pinigais, jeigu įstatymai nenumato kitokių sandorio negaliojimo pasekmių. Dvišalės restitucijos taikymas *expressis verbis* įtvirtintas atskirais sandorių negaliojimo atvejais: prieštaravimas imperatyvioms įstatymo normoms (CK 1.80 straipsnio 2 dalis); prieštaravimas viešajai tvarkai ar gerai moralei – jeigu restitucijos taikymas neprieštarauja imperatyvioms įstatymų normoms ar gerai moralei, t. y. kai nebuvo pasiektas viešajai tvarkai ar geros moralės normoms prieštaraujančio sandorio tikslas, o viešosios teisės normos nenustato tokio sandorio šalims turtinių sankcijų (CK 1.81 straipsnio 3 dalis); prieštaravimas juridinio asmens teisnumui (CK 1.82 straipsnio 4 dalis); neveiksnaus fizinio asmens sudaryta sutartis (CK 1.84 straipsnis 3 dalis); ribotai veiksnus fizinio asmens ir fizinio asmens, kuris sprendimus tam tikroje srityje priima naudodamasis pagalba, nesinaudojant pagalba sudaryta sutartis (CK 1.85 straipsnio 3 dalis); tariamoji sutartis (CK 1.86 straipsnio 2 dalis); nepilnamečio nuo keturiolikos iki aštuoniolikos metų sudaryta sutartis (CK 1.88 straipsnio 2 dalis); dėl suklydimo sudaryta sutartis (CK 1.90 straipsnio 3 dalis); įstatymų reikalaujamos sutarties formos nesilaikymas (CK 1.93 straipsnio 5 dalis). Nors CK tiesiogiai neįtvirtina, tačiau dvišalė restitucija taikoma ir apsimestinių sutarčių negaliojimo atvejais (CK 1.87 straipsnis).

CK 1.91 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad jeigu sandoris pripažintas negaliojančiu dėl vienos iš šio straipsnio 1 dalyje nurodytų priežasčių (dėl apgaulės, smurto, ekonominio spaudimo ar realaus grasinimo, taip pat dėl šalies atstovo piktavališko susitarimo su antrąja šalimi ar dėl susidėjusių sunkių aplinkybių), tai antroji šalis privalo grąžinti nukentėjusiajam visa, ką ji yra gavusi pagal sandorį, o kai to negalima grąžinti, – atlyginti to vertę pinigais (CK 1.91 straipsnio 2 dalis). Tai yra vienašalės restitucijos atvejis.

Dvišalė ir vienašalė restitucija skiriasi tuo, jog dvišalės restitucijos atveju teisinio santykio dalyviai grąžinami į pradinę padėtį, t. y. kiekviena šalis privalo grąžinti antrajai šaliai visa, ką yra gavusi pagal sutartį, tuo tarpu vienašalės restitucijos atveju – vienai sutarties šaliai grąžinama viskas, ką ji yra įvykdžiusi pagal sutartį, t. y. vienos sutarties šalies turtinė padėtis atstatoma į pradinę padėtį, o antrosios šalies gautas turtas, kaip tam tikra sankcija, išieškomas į

valstybės pajamas⁷⁴. Taigi, dvišalės restitucijos atveju atstatoma abiejų šalių turtinė padėtis, o vienašalės restitucijos atveju – tik vienos sutarties šalies.

Taip pat galimi atvejai, kai restitucija yra negalima. Ši restitucijos rūšis įvardinama kaip tam tikra sankcija sutarties šalims už tai, kad jos nesilaikė teisės aktų reikalavimų, ir dėl šios priežasties nei viena sutarties šalis nėra gražinama į pradinę padėtį, o tai ką jos yra gavusios pagal sutartį, perduodama į valstybės pajamas⁷⁵. M. A. Aliu taip pat yra nurodęs, jog tais atvejais, kai pažeidėjas (šiuo atveju – abi sutarties šalys) pažeidžia įstatymą, vertės gražinimas atliekamas ne sutarties šalims, o būtent valstybei⁷⁶. CK 1.81 straipsnio 2 dalis numato, kad jeigu sandoris negalioja dėl šio straipsnio 1 dalyje numatytų priežasčių, CK 1.80 straipsnio 2 dalyje numatytos taisyklės netaikomos, kai abi šalys žinojo ar turėjo žinoti, jog sandoris prieštarauja viešajai tvarkai ar gerai moralei. Taigi įstatymas aiškiai įtvirtina, kad restitucija nėra galima prieštaravimo viešajai tvarkai ar gerai moralei atveju, kai abi šalys žinojo arba turėjo žinoti apie šį prieštaravimą. LAT yra išaiškinęs, kad „asmenų, sandorio sudarymu ar jo imitavimu siekusių viešajai tvarkai ar gerai moralei prieštaraujančių tikslų, teisės gali būti neginamos ar ginamos iš dalies, toks teisinis reglamentavimas grindžiamas įstatyme įtvirtintais reikalavimais įgyvendinant civilines teises laikytis įstatymų, gerbti bendro gyvenimo taisykles ir geros moralės principus, veikti sąžiningai, protingai ir teisingai bei draudimu piktnaudžiauti civilinėmis teisėmis (CK 1.137 straipsnio 2, 3 dalys)“⁷⁷. Taigi, atsisakymas taikyti restituciją reiškia atsisakymą ginti asmens teises, kuris jomis piktnaudžiaavo⁷⁸.

Restitucija atliekama natūra, išskyrus atvejus, kai tai neįmanoma arba sukeltų didelių nepatogumų šalims. Tokiu atveju restitucija atliekama sumokant ekvivalentą pinigais (CK 6.146 straipsnis). Minėtas straipsnis išskiria dvi restitucijos formas: restituciją natūra ir piniginiu ekvivalentu. Pagal CK 6.147 straipsnį, restitucija sumokant ekvivalentą pinigais galima tokiais atvejais, kai gražintinas turtas yra sunaikintas, suvartotas, perduotas tretiesiems asmenims ar pan. Kalbant apie daiktinių teisių perleidimą tretiesiems asmenims, A. Dambrauskaitė yra nurodžiusi, kad restitucija natūra negali būti taikoma, kai turtas jau yra tapęs trečiojo asmens nuosavybe⁷⁹. Tokiu atveju galima restitucija sumokant ekvivalentą pinigais. Tačiau svarbu pabrėžti, kad „jeigu byloje nustatytų reikšmingų faktinių aplinkybių visuma sudaro pagrindą

⁷⁴ Šimbelytė ir Mackevičius, *supra note*, 9: 352.

⁷⁵ Gabrielė Rugienytė ir Arūnas Žukauskas, „Restitucijos taikymo problemos sutartiniuose santykiuose“, *Studentų taikomieji tyrimai. Mokslinės–praktinės studentų konferencijos straipsnių rinkinys* (2024): 220, <https://sduvosakademija.lt/wp-content/uploads/2024/12/Straipsniu-rinkinys-2024-studentu.pdf>.

⁷⁶ Aliu, *supra note*, 8: 102.

⁷⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2022 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-266-1075/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2025 m. lapkričio 15 d., <https://www.infolex.lt/tp/2123437>.

⁷⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-660/2013“, Infoplex praktika, žiūrėta 2026 m. balandžio 11 d., https://www.infolex.lt/tp/777497#B_0.

⁷⁹ Dambrauskaitė, *supra note*, 17: 197.

spręsti, kad *status quo ante* padėtis bus atkurta, taikant restituciją natūra, tai tokiam restitucijos taikymo būdai teiktina pirmenybė⁸⁰.

Kita sutarties negaliojimo teisinė pasekmė – žalos atlyginimas. CK 1.84 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad šio straipsnio 1 ir 2 dalyse numatytais atvejais, be CK 1.80 straipsnio 2 dalyje numatytų pasekmių, veiksnioji šalis privalo atlyginti antrajai šaliai šios turėtas išlaidas, taip pat jos turto netekimą ar sužalojimą, jeigu veiksnioji šalis žinojo arba turėjo žinoti, kad antroji šalis yra neveiksni šioje srityje. Analogiškai tiesioginės žalos atlyginimą, kaip sutarties negaliojimo teisinę pasekmę, reglamentuoja kiti CK pirmosios knygos IV skyriaus straipsniai, kuriuose numatyta:

- 1) jeigu sandoris pripažįstamas negaliojančiu, taikomos CK 1.84 straipsnio 3 dalies nuostatos (CK 1.85 straipsnis 3 dalis, 1.88 straipsnio 2 dalis);
- 2) jeigu CK 1.89 straipsnio 1 dalyje nurodytas sandoris pripažįstamas negaliojančiu, tai, be CK 1.80 straipsnio 2 dalyje numatytų pasekmių šaliai, kuri sandorio sudarymo metu negalėjo suprasti savo veiksmų reikšmės ar jų valdyti, tos šalies turėtas išlaidas, taip pat jos turto netekimą ar sužalojimą atlygina antroji šalis, jeigu ši antroji šalis žinojo ar turėjo žinoti, kad su ja sandorį sudaręs asmuo buvo tokios būsenos (CK 1.89 straipsnio 2 dalis);
- 3) šalis, pagal kurios ieškinį sandoris pripažintas negaliojančiu, turi teisę reikalauti iš antrosios šalies atlyginti turėtas išlaidas, taip pat savo turto netekimą ar sužalojimą, jeigu įrodo, kad suklydo dėl antrosios šalies kaltės. Jeigu tai neįrodyta, šalis, pagal kurios ieškinį sandoris pripažintas negaliojančiu, privalo atlyginti antrajai šaliai turėtas išlaidas, taip pat jos turto netekimą ar sužalojimą (CK 1.90 straipsnio 3 dalis);
- 4) kaltoji šalis turi atlyginti nukentėjusiajam visas turėtas išlaidas (CK 1.91 straipsnio 2 dalis).

Be minėtų CK pirmosios knygos IV skyriaus straipsnių, nukentėjusiojo asmens teisę į žalos atlyginimą sutarčių negaliojimo kontekste reglamentuoja ir kiti CK šeštojoje knygoje numatyti atvejai, kaip pavyzdžiui, CK 6.121 straipsnio 2 dalis, 6.586 straipsnio 4 dalis, 6.607 straipsnio 3 dalis, 6.1001 straipsnio 3 dalis.

CK 1.91 straipsnio 3 dalis taip pat įtvirtina ir neturtinės žalos atlyginimą. Minėtas straipsnis numato, kad jeigu sandoris pripažintas negaliojančiu dėl apgaulės, smurto, ekonominio spaudimo, realaus grasinimo ar dėl šalies atstovo piktavališko susitarimo su antrąja šalimi, tai nukentėjusysis taip pat turi teisę reikalauti atlyginti tokiais veiksmais jam padarytą neturtinę žalą. Ar neturtinė žala gali būti atlyginama tik CK 1.91 straipsnio 3 dalyje numatytais atvejais? Ar, vis

⁸⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-296-969/2021“, Infoplex praktika, žiūrėta 2026 m. balandžio 11 d., https://www.infoplex.lt/tp/2040506#B_0.

dėlto, neturtinės žalos atlyginimas galimas ir kitais sutarčių negaliojimo atvejais? Plačiau apie neturtinės žalos atlyginimą sutarčių negaliojimo kontekste aptariama magistro baigiamojo darbo 3.2.3 poskyryje.

Taigi, darytina išvada, kad sutarties negaliojimo bendrosios teisinės pasekmės yra sutarties negaliojimas *ab initio* arba *ex nunc* ir restitucija. Restitucija gali būti trijų rūšių: vienašalė, dvišalė arba restitucija apskritai gali būti negalima. Įstatymo leidėjas CK pirmosios knygos IV skyriuje numatytais sandorių negaliojimo pagrindais tiesiogiai įtvirtino minėtas restitucijos rūšis. Kaip sutarčių negaliojimo kontekste turėtų būti vertintina sutarties negaliojimo pasekmė – žalos atlyginimas? Ar žalos atlyginimas yra bendroji sutarties negaliojimo teisinė pasekmė, ar tik papildoma? Autorės vertinimu, šiuos klausimus tikslinga aptarti kitame šio baigiamojo darbo skyriuje.

2. BENDRIEJI CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS KLAUSIMAI SUTARTIES PRIPAŽINIMO NEGALIOJANČIA KONTEKSTE

„Sandorio pripažinimas negaliojančiu ir civilinė atsakomybė (žalos atlyginimas) yra atskiri civilinių teisių gynimo būdai, kurių taikymą reglamentuoja skirtingi CK institutai. [...] Civilinė atsakomybė nėra sandorio negaliojimo padarinys, o sandorio negaliojimas nėra civilinės atsakomybės taikymo pagrindas, todėl tais atvejais, kai asmuo prašo taikyti abu šiuos civilinių teisių gynimo būdus, bylą nagrinėjantis teismas turi atskirai įvertinti kiekvieno šių reikalavimų pagrįstumą atitinkamų teisės normų pagrindu“⁸¹. Pažymėtina, kad restitucija ir civilinė atsakomybė taip pat yra atskiri civilinių teisių gynimo būdai. Kai restitucijos, kaip pagrindinės sutarties negaliojimo pasekmės, nepakanka apginti asmens pažeistas teises, gali būti taikomas subsidarius civilinių teisių gynimo būdas – žalos atlyginimas⁸². Atsižvelgiant į tai, šiame skyriuje nagrinėjamas restitucijos ir civilinės atsakomybės santykis sutarčių negaliojimo kontekste.

CK 6.245 straipsnio 1 dalis įtvirtina, kad civilinė atsakomybė – tai turtinė prievolė, kurios viena šalis turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius), o kita šalis privalo atlyginti padarytus nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius). Civilinė atsakomybė yra dviejų rūšių: sutartinė ir deliktinė (CK 6.245 straipsnio 2 dalis). Kokia civilinės atsakomybės rūšis taikoma sutarčių negaliojimo atveju? Ar sutarties negaliojimo momentas turi reikšmės sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindų atribojimui? Šie bei kiti klausimai dėl sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo sutarčių pripažinimo negaliojančiomis atvejais bus analizuojami šiame skyriuje. Be to, šiame skyriuje aptariamos ir atleidimo nuo civilinės atsakomybės galimybės.

2.1. Restitucijos ir civilinės atsakomybės santykis sutarties negaliojimo kontekste

„Civilinių teisių gynimo būdai – tai materialiojo teisinio pobūdžio reikalavimai, reiškiama asmens, kurio teisės pažeistos arba kuriam gresia jų pažeidimo pavojus, ir skirti pažeistoms civilinėms teisėms apginti arba civilinių teisių pažeidimui išvengti“⁸³. LAT yra išaiškinęs, kad „asmuo, norėdamas, kad jo civilinės teisės būtų apgintos, gali naudoti vieną ar iš karto kelis civilinės teisės gynimo būdus, jeigu įstatyme nenustatyta konkretašios tos civilinės teisės gynimo

⁸¹ „Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. lapkričio 6 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-452-381/2018“, Infoplex praktika, žiūrėta 2025 m. balandžio 19 d., <https://www-infoplex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1653857>.

⁸² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-378/2013“, Infoplex praktika, žiūrėta 2025 m. balandžio 19 d., <https://www-infoplex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/727418>.

⁸³ „Lietuvos apeliacinio teismo 2026 m. sausio 15 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2-3-1097/2026“, Infoplex praktika, žiūrėta 2026 m. vasario 17 d., <https://www-infoplex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2359969>.

būdo⁸⁴. Taigi, civilinė atsakomybė gali būti taikoma kartu su kitais civilinių teisių gynimo būdais⁸⁵, t. y. šiuo atveju kartu su sutarties negaliojimu bei restitucija.

Koks yra restitucijos ir žalos atlyginimo santykis sutarties negaliojimo kontekste? Kokie yra pagrindiniai šių civilinių teisių gynimo būdų skirtumai? Ar nukentėjusioji šalis gali kartu reikalauti taikyti ir restituciją, ir priteisti nuostolių atlyginimą?

Pripažinus sutartį negaliojančia, sutarties šalys turi būti grąžinamos į padėtį, kurioje jos būtų buvusios, jeigu sutartis nebūtų sudaryta. Pagrindinė sutarties negaliojimo pasekmė – restitucija, tačiau ne vienintelė⁸⁶. Lietuvos apeliacinis teismas yra nurodęs, jog „pripažinus sandorį negaliojančiu, šalia restitucijos įstatymų nustatytais atvejais [...] kaip viena iš negaliojimo pasekmių gali būti taikoma civilinė atsakomybė (kaip papildomas gynimo būdas), ta apimtimi, kiek restitucija nepadengia šalies patirtų nuostolių. Šia prasme civilinė atsakomybė kaip viena iš sandorio negaliojimo pasekmių yra subsidiarus gynimo būdas restitucijos atžvilgiu – taikomas tik ta apimtimi, kiek restitucijos taikymas negrąžina šalies į padėtį, kurioje ji būtų buvusi, jei sandoris nebūtų buvęs sudarytas“⁸⁷.

Kadangi pagrindinė sutarties pripažinimo negaliojančia pasekmė yra *restitutio in integrum*⁸⁸, restituciją galima priskirti prie bendrųjų sutarties negaliojimo pasekmių. Tuo tarpu žalos atlyginimas priskirtinas prie specialiųjų sutarties negaliojimo pasekmių, kadangi civilinės atsakomybės institutas sutarčių negaliojimo kontekste taikomas tik kaip papildomas civilinių teisių gynimo būdas.

Pažymėtina, kad kreditorius, kreipdamasis į teismą, turi teisę pasirinkti jo pažeistų teisių gynimo būdą⁸⁹. LAT yra išaiškinęs, kad „restitucija ir civilinė atsakomybė yra savarankiškos prievolės, atsirandančios skirtingais pagrindais ir atliekančios skirtingas funkcijas. Pripažinus sandorį negaliojančiu taikoma restitucija; kad būtų galima taikyti civilinę atsakomybę, būtinos keturios sąlygos: neteisėti veiksmai, žala (nuostoliai), priežastinis ryšys ir kaltė (išskyrus įstatymo ar sutarties numatytus atvejus, kai atsakomybė atsiranda be kaltės) [...] civilinė atsakomybė nėra sandorio negaliojimo padarinys, o sandorio negaliojimas nėra civilinės atsakomybės taikymo pagrindas, todėl tais atvejais, kai asmuo prašo taikyti abu šiuos civilinių teisių gynimo būdus, bylą nagrinėjantis teismas turi atskirai įvertinti kiekvieno šių reikalavimų pagrįstumą atitinkamų jo

⁸⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-39/2012“, Infollex praktika, žiūrėta 2026 m. vasario 17 d., <https://www.infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/375286>.

⁸⁵ Mizaras ir kt., *supra note*, 14: 561.

⁸⁶ „Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. spalio 31 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2-638-553/2024“, Infollex praktika, žiūrėta 2025 m. lapkričio 10 d., https://www.infollex.lt/tp/2275980#B_0.

⁸⁷ „Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. lapkričio 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-1024-464/2017“, Infollex praktika, žiūrėta 2026 m. vasario 11 d., <https://www.infollex.lt/tp/1535849>.

⁸⁸ Dudás, *supra note*, 59: 54.

⁸⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-969/2021“, *supra note*, 57.

taikymą reglamentuojančių teisės normų pagrindu⁹⁰. Taigi, kasacinis teismas aiškiai nustatė restitucijos ir civilinės atsakomybės skirtumą – teisinį pagrindą.

„Restitucijos klausimas yra išvestinis iš klausimo dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu, restitucijai būdingas akcesoriškumas, t. y. jos taikymo galimybė tiesiogiai priklauso nuo pirmiau nurodyto pagrindinio klausimo išsprendimo rezultato“⁹¹. Taigi, restitucijos taikymui užtenka konstatuoti sutarties negaliojimo faktą. Tuo tarpu civilinei atsakomybei taikyti būtina įrodyti visas civilinės atsakomybės sąlygas – neteisėtus veiksmus, žalą, priežastinį ryšį ir kaltę. Kai šalis neįrodo bent vienos būtinosios civilinės atsakomybės sąlygos, pavyzdžiui, neteisėtų asmens veiksmų, kurie buvo sutarties negaliojimo ir žalos atsiradimo priežastimi, civilinė atsakomybė negali būti taikoma⁹². Autorės nuomone, civilinės atsakomybės instituto taikymas sutarčių negaliojimo atveju yra sudėtingesnis nei restitucijos taikymas, kadangi iš asmens, kuris prašo priteisti nuostolių atlyginimą, papildomai reikalaujama įrodyti visas civilinės atsakomybės sąlygas. Be to, apžvelgus teismų praktiką, pastebėtina, kad reikalavimai dėl žalos atlyginimo tokio pobūdžio bylose reiškiami ganėtinai retai. Kodėl nukentėjusioji šalis dažnu atveju nepasitelkia civilinės atsakomybės kaip papildomo civilinių teisių gynimo būdo? Autorės manymu, pagrindinė to priežastis – negalėjimas įrodyti bent vienos civilinės atsakomybės sąlygos. Taigi, reikalavimas dėl žalos atlyginimo gali būti netenkinamas ne dėl to, kad pasirinktas netinkamas civilinių teisių gynimo būdas, o dėl to, kad neįrodytos visos civilinės atsakomybės sąlygos. Plačiau apie civilinės atsakomybės sąlygas aptariama šio baigiamojo darbo trečiajame skyriuje.

Restitucija ir žalos atlyginimas taip pat skiriasi savo paskirtimi. Teisės doktrinoje nurodoma, kad „pagrindinė restitucijos taikymo sąlyga yra šalių atstatymas į *status quo* pripažinus sandorį negaliojančiu. [...] Restitucija bandoma atstatyti tarp šalių pusiausvyrą ir sugrąžinti jas į padėtį, kuri egzistavo prieš tam tikrą teisinį įvykį arba veiksmą“⁹³. Pažymėtina, kad „pritaikius restituciją, asmuo negali gauti mažiau, negu iš jo buvo paimta, tačiau negali gauti ir daugiau, nei turėjo“⁹⁴. Kitaip tariant, restitucijos taikymo atveju sutarties šalių turtinė padėtis negali nei pablogėti, nei pagerėti. Tuo tarpu civilinės atsakomybės paskirtis yra kompensacinė, t. y. siekiama kompensuoti nukentėjusios šalies patirtą žalą. Be to, Lietuvos apeliacinis teismas yra nurodęs, kad „taikant civilinę atsakomybę kaltajam asmeniui uždedama papildoma turtinio pobūdžio pareiga“⁹⁵.

⁹⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. liepos 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-294-469/2018“, Infoplex praktika, žiūrėta 2025 m. balandžio 19 d., <https://www.infolex.lt/tp/1632587>.

⁹¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2022 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-164-823/2022“, *supra note*, 16.

⁹² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. liepos 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-150-1075/2024“, Infoplex praktika, žiūrėta 2025 m. lapkričio 10 d., https://www.infolex.lt/tp/2259439#B_0.

⁹³ Rugienytė ir Žukauskas, *supra note*, 75: 222–223.

⁹⁴ „Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. spalio 31 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2-638-553/2024“, *supra note*, 86.

⁹⁵ „Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. birželio 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-546-823/2017“, Infoplex praktika, žiūrėta 2025 m. lapkričio 16 d., <https://www.infolex.lt/tp/1495864>.

Tai patvirtina, kad civilinė atsakomybė yra papildoma civilinių teisių gynimo priemonė sutarčių negaliojimo atveju.

LAT yra išaiškinęs, kad „pripažindamas sandorį negaliojančiu, teismas privalo *ex officio* išspręsti restitucijos klausimą, vadinasi, restitucijai taikyti netgi apskritai nėra reikalingas šalies reikalavimas – teismas ją taiko savo iniciatyva, t. y. be atskiro šalies pareiškimo ar prašymo“⁹⁶. Svarbu pažymėti, kad restitucijos taikymas, kai ieškovas tokio reikalavimo nereikia, nėra laikomas bylos nagrinėjimo ribų peržengimu⁹⁷, kadangi tokie teismo veiksmai laikytini neatskiriamais nuo teismo sprendimo dėl sutarties pripažinimo negaliojančia⁹⁸. Tuo tarpu civilinė atsakomybė taikoma laikantis dispozityviškumo principo suinteresuotų asmenų prašymu⁹⁹ ir tik įrodžius visas civilinės atsakomybės sąlygas. Šiuo atveju teismas negali *ex officio* taikyti civilinės atsakomybės, net jeigu ir mato, kad restitucija nėra pakankama pažeistoms nukentėjusios šalies teisėms apginti. Priešingu atveju, tai būtų laikoma ieškinio ribų peržengimu. Vis dėlto, vienoje byloje Lietuvos apeliacinis teismas sprendė, kad civilinės atsakomybės taikymas, kai ieškovas tokio civilinių teisių gynimo būdo neprašė, nėra laikomas ieškinio ribų peržengimu bei nurodė, jog „byloje susiklosčiusios faktinės aplinkybės, akivaizdžiai egzistuojantis ieškovo teisių pažeidimas ir baudžiamojoje byloje nustatytas žalos dydis dėl atsakovo A. D. neteisėtų veiksmų, negalėjimas apginti ieškovo teisių jo nurodomu būdu, proceso koncentracijos ir ekonomiškumo principai, CK 1.5 straipsnyje įtvirtinti teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principai leidžia daryti išvadą, kad pirmosios instancijos teismas pagrįstai nusprendė ieškovo teises ginti alternatyviu būdu, taikydamas nuostolių atlyginimo institutą, tuo labiau, kad šiuo atveju egzistuoja visos civilinės atsakomybės sąlygos“¹⁰⁰. Byloje viešasis interesas nebuvo nustatytas, todėl, autorės manymu, nors toks ieškovo civilinių teisių gynimo būdas ir yra tinkamas, tačiau teismas neturėtų peržengti ieškinio ribų, taikydamas civilinę atsakomybę be šalies prašymo.

Taigi, darytina išvada, kad teismas klausimo dėl žalos atlyginimo savo iniciatyva (*ex officio*) išspręsti negali, tokia galimybė suteikiama tik restitucijos atveju, kadangi pastarosios taikymas tiesiogiai išplaukia iš sutarties pripažinimo negaliojančia.

Iš anksčiau analizuotos teismų praktikos matyti, kad civilinė atsakomybė šalia restitucijos gali būti taikoma įstatymų numatytais atvejais. Kaip minėta, CK 1.84 straipsnio 3 dalyje,

⁹⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2022 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-164-823/2022“, *supra note*, 16.

⁹⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. sausio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-47-469/2024“, Infollex praktika, žiūrėta 2026 m. vasario 28 d., <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2216435>.

⁹⁸ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1527-619/2013“, Infollex praktika, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 21 d., https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/702262#B_0.

⁹⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-378/2013“, *supra note*, 82.

¹⁰⁰ „Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. kovo 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-231-516/2020“, Infollex praktika, žiūrėta 2026 m. vasario 17 d., <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1867277>.

1.85 straipsnio 3 dalyje, 1.88 straipsnio 2 dalyje, 1.89 straipsnio 2 dalyje, 1.90 straipsnio 3 dalyje ir 1.91 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, jog nukentėjusioji šalis turi teisę reikalauti, jog kaltoji šalis atlygintų nukentėjusios šalies patirtas išlaidas, turto netekimą ar sužalojimą, kuriuos A. Brazdeikis įvardina kaip tiesioginius nuostolius¹⁰¹. Ar kitais sutarčių negaliojimo atvejais šalies patirta žala nebūtų atlyginama? Pavyzdžiui, CK 1.80 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad taikant restituciją, viena sutarties šalis privalo grąžinti kitai šaliai visa, ką yra gavusi pagal sutartį, tačiau šis straipsnis neįtvirtina žalos atlyginimo galimybių. Vis dėlto, autorės manymu, net jeigu įstatymas tiesiogiai ir neįtvirtina, civilinė atsakomybė gali būti taikoma, kadangi ji yra savarankiška turtinė prievolė¹⁰². Kiekvienu atveju, t. y. kai įstatymas numato ar nenumato žalos atlyginimo galimybių, būtina įrodyti visas civilinės atsakomybės sąlygas.

Lietuvos apeliacinis teismas yra pabrėžęs, kad „aplinkybės, kurios buvo pagrindas pripažinti sandorį negaliojančiu, taip pat gali būti pagrindas taikyti civilinę atsakomybę (jeigu yra būtinosios jos taikymo sąlygos) ir įpareigoti dėl sandorio negaliojimo kaltą asmenį atlyginti padarytą žalą (nuostolius)“¹⁰³. Svarbu pažymėti, kad pats sutarties negaliojimo faktas nėra laikomas pagrindu taikyti civilinę atsakomybę ir priteisti nuostolius patirtai žalai atlyginti.

Anksčiau buvo keliamas klausimas, ar nukentėjusioji šalis sutarties negaliojimo atveju gali kartu reikalauti taikyti ir restituciją, ir priteisti nuostolių atlyginimą? Autorės vertinimu, tokie reikalavimai gali būti reiškiami kartu, kadangi civilinė atsakomybė papildo restituciją, kai pastaroji neleidžia visiškai atkurti *status quo ante*. LAT yra nurodęs, jog „restitucija [...] apima tik tas aplinkybes, kurios susijusios su šalių sugrąžinimu į tą padėtį, kuri buvo iki negaliojančio ir įvykdyto sandorio sudarymo. [...] restitucija neapima visų neigiamų sudaryto sandorio vykdymo pasekmių, pvz., dėl sandorio vykdymo padarytos žalos ar nuostolių. Jeigu dėl įvykdyto pripažinto negaliojančio ar niekinio sandorio ar kitų restitucijos pagrindu buvusių aplinkybių asmuo patyrė žalos (nuostolių), tai jų atlyginimas priteisiamas civilinės atsakomybės pagrindais, o ne taikant restituciją“¹⁰⁴. Atsižvelgiant tiek į minėtą teismų praktiką, tiek į anksčiau nurodytus restitucijos ir žalos atlyginimo skirtumus, darytina išvada, kad sutarčių negaliojimo atveju nukentėjusioji šalis gali kartu reikalauti taikyti ir restituciją, ir priteisti nuostolių atlyginimą, kadangi šių civilinių teisių gynimo būdų paskirtis ir atliekamos funkcijos yra skirtingos.

¹⁰¹ Mizaras ir kt., *supra note*, 14: 368.

¹⁰² *Ibid.*, 561.

¹⁰³ „Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. spalio 31 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2-638-553/2024“, *supra note*, 86.

¹⁰⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. lapkričio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-401-695/2017“, Infoplex praktika, žiūrėta 2025 m. gruodžio 7 d., <https://www.infolex.lt/tp/1537831>.

Lietuvos apeliacinis teismas yra nurodęs, kad restitucija sumokant piniginių ekvivalentą neturi sukurti neteisėtos naudos situacijos¹⁰⁵. Jeigu pritaikius restituciją natūra arba piniginiu ekvivalentu vienos šalies turtinė padėtis pagerėtų, o kitos – pablogėtų, tuomet būtina apsvarstyti trečiąją restitucijos rūšį – restitucijos netaikymą (CK 6.145 straipsnio 2 dalis). Vienoje civilinėje byloje „ieškovė prašė jos pažeistą teisę ginti dviem civilinių teisių gynimo būdais, t. y. atkuriant iki teisės pažeidimo buvusią padėtį (restitucija, kaip sandorio negaliojimo pasekmė), taip pat taikant deliktinę civilinę atsakomybę buvusiems bendrovės vadovams. Apeliaciniame skunde apeliantas teisingai akcentuoja, kad restitucijos ir civilinės atsakomybės taikymas yra du savarankiški civilinių teisių gynimo būdai. Abiejų taikymo atveju, siekiant apginti ieškovės pažeistus interesus, susidarytų situacija, kad ieškinyje nurodyta suma (225 982,72 Eur) ieškovei galėtų būti priteisiama ir kaip sandorio negaliojimo teisinės pasekmės taikymas, ir kaip žalos atlyginimas. Toks teismo sprendimas sudarytų sąlygas ieškovės nepagrįstam praturtėjimui, prieštarautų teisingumo ir teisėtumo principams. Teisėjų kolegijos įsitikinimu, pirmosios instancijos teismas, pripažinęs ginčijamą Paskolos sutartį negaliojančiu sandoriu, t. y. pašalinęs iš civilinės apyvartos neteisėtą sandorį, turėjo pagrindą nuspręsti netaikyti restitucijos ir iš esmės įvertinti kito ieškovės pasirinkto civilinių teisių gynimo būdo, t. y. atsakovų deliktinės atsakomybės sąlygų buvimą“¹⁰⁶. Taigi, nukentėjusiai šaliai reikalaujant taikyti restituciją ir priteisti žalos atlyginimą civilinės atsakomybės pagrindu, teismas gali taikyti civilinę atsakomybę, kaip tinkamą civilinių teisių gynimo būdą, jeigu restitucijos taikymas sudarytų nepagrįsto praturtėjimo situaciją.

Kitoje byloje, kurioje ieškovė kreipėsi į teismą su ieškiniu, prašydama pripažinti sutartis negaliojančiomis ir priteisti nuostolių atlyginimą, teismas pasisakė dėl žalos atlyginimo galimumo: „K. R. laikėsi pozicijos, kad ieškovė reikalaudama pripažinti negaliojančiais ginčijamus sandorius, nepagrįstai kelia reikalavimą dėl žalos atlyginimo, kadangi keliami reikalavimai tarpusavyje nėra suderinami ir prieštarauja vienas kitam. Atsakovo teigimu, kiekvienu iš nurodytų pagrindų pripažinus sandorį negaliojančiu, atsiranda teisinė pasekmė – restitucijos taikymas. Restitucija taikytina tik sandorio šalims, šiuo atveju – ieškovės ir atsakovės BUAB „Netlita“ atžvilgiu. Jeigu sandoriai būtų pripažinti negaliojančiais, taikant restituciją išieškojimas būtų nukreiptas į BUAB „Netlita“, todėl reikalavimas dėl žalos atlyginimo buvusiems įmonės valdymo organų nariams yra reiškiamas nepagrįstai. Teisėjų kolegija nesutinka su nurodyta atsakovo K. R. pozicija bei sprendžia, kad nagrinėjamu atveju ieškovės bankroto administratorius, manydamas, kad įmonės ir jos kreditorių teisių ir teisėtų interesų apgynimui nepakaks ginčijamus sandorius pripažinti

¹⁰⁵ „Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. balandžio 2 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2-280-1120/2020“, Infollex praktika, žiūrėta 2026 m. vasario 20 d., <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1870194>.

¹⁰⁶ „Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. kovo 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-101-330/2024“, Infollex praktika, žiūrėta 2026 m. vasario 21 d., <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2232558>.

negaliojančiais, turi pagrindą prašyti taikyti kitą civilinių teisių gynybės būdą – reikalauti priteisti žalos atlyginimą. [...] kai negalimas restitucijos taikymas, teismas pažeistas asmenų teises gina taikydamas civilinę atsakomybę, bet netaiko restitucijos. [...] Nagrinėjamu atveju tenkinus ieškinio reikalavimus dėl ieškovės ginčijamų sandorių pripažinimo negaliojančiais restitucija natūra nėra galima, nes vykdant ginčijamus sandorius produkcija iš užsakovo (BUAB „Netlita“) pristatytos makulatūros faktiškai pagaminta ir realizuota, patiriant atitinkamas sąnaudas produkcijos gamybai. Net ir pripažinus sandorius negaliojančiais, nagrinėjamu atveju būtų sudėtinga taikyti ir restituciją pinigais, [...] nes sudarytų ir ginčijamų sandorių vykdymas susijęs su produkcijos gamybos procesu, įvairiomis patiriamomis šiame procese sąnaudomis, taip pat produkcijos realizavimo kaina ir procesu. Tokiais atvejais paprastai vien sandorių nuginklėjimo nepakanka bankrutuojančios įmonės ir jos kreditorių teisėms apginti, todėl ieškovė turėjo pagrindą reikalauti taikyti ir kitą savarankišką civilinių teisių gynybės būdą – priteisti žalos atlyginimą¹⁰⁷. Taigi, darytina išvada, kad restitucija ne visais atvejais gali visiškai atkurti šalių *status quo ante*, todėl tokiais atvejais gali būti taikomas civilinės atsakomybės institutas.

Ar pripažinus sutartį negaliojančia civilinė atsakomybė gali būti taikoma kaip pagrindinis civilinių teisių gynimo būdas, o ne papildomas? Atkreiptinas dėmesys, kad sutarties negaliojimo institutas negali būti pakeistas civilinės atsakomybės institutu¹⁰⁸. Atitinkamai ir restitucijos institutas negali būti pakeistas civilinės atsakomybės institutu. Lietuvos apeliacinis teismas vienoje civilinėje byloje būtent ir sprendė šį klausimą: „pirmosios instancijos teismas, pripažinęs sandorius negaliojančiais, remdamasis CK 6.145 straipsnio 2 dalimi, sprendė, kad nagrinėjamu atveju turi būti taikoma ne restitucija, o abiejų atsakovų (solidarios) civilinės atsakomybės klausimas. Tokia teismo išvada yra nepagrįsta, nes pripažinus sandorį negaliojančiu turėjo būti taikoma restitucija. [...] restitucijos būdo pakeitimas, esant tam tikroms sąlygoms, reiškia galimybę pakeisti vieną iš restitucijos galimų būdų kitu, bet ne pakeisti ją civilinės atsakomybės institutu“¹⁰⁹. LAT yra išaiškinęs, kad žalos atlyginimas gali būti taikomas kaip subsidarius civilinių teisių gynimo būdas, kai restitucijos nepakanka pažeistoms asmenų teisėms ar viešajam interesui apginti¹¹⁰. Taigi, restitucija yra pagrindinis sutarties negaliojimo padarinys, o civilinė atsakomybė – papildoma turtinio pobūdžio pareiga¹¹¹. Net ir tuo atveju, kai restitucija yra negalima, civilinė atsakomybė negali pakeisti restitucijos, t. y. ji vis tiek taikoma kaip papildomas civilinių teisių gynimo būdas.

¹⁰⁷ „Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. lapkričio 23 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-658-381/2017“, Inforex praktika, žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d., <https://www-inforex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1547843>.

¹⁰⁸ Dambrauskaitė, *supra note*, 17: 44.

¹⁰⁹ „Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. kovo 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-102-178/2017“, Inforex praktika, žiūrėta 2026 m. vasario 13 d., <https://www-inforex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1438365>.

¹¹⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-378/2013“, *supra note*, 82.

¹¹¹ „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-735-658/2016“, Inforex praktika, žiūrėta 2026 m. vasario 13 d., <https://www-inforex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1264940>.

Kitose valstybėse taip pat pirmenybė visuomet teikiama restitucijai, o civilinė atsakomybė pripažįstama kaip papildomas sutarties negaliojimo padarinys. Prancūzijos civilinio kodekso 1178 straipsnis numato, kad sutartį pripažinus negaliojančia taikoma restitucija. Be to, minėtas straipsnis įtvirtina, kad nukentėjusioji šalis gali reikalauti atlyginti bet kokią patirtą žalą pagal deliktinės atsakomybės taisyklės¹¹². Prancūzijos teisėje, kaip ir Lietuvos teisėje, pagrindinis sutarties negaliojimo padarinys yra restitucija¹¹³. Serbijos teisėje žalos atlyginimas civilinės atsakomybės pagrindu taip pat yra laikomas papildoma sutarties negaliojimo pasekme¹¹⁴. Taigi, tiek Lietuvoje, tiek kitose valstybėse yra laikoma, kad pagrindinė sutarties negaliojimo pasekmė yra restitucija, o civilinė atsakomybė taikoma tik kaip papildomas civilinių teisių gynimo būdas.

A. H. Naghavi ir H. T. Ahmadi teigimu, išlaidos, kurias patyrė sutarties šalys, siekdamos sudaryti sutartį, atlyginamos pagal civilinės atsakomybės taisyklės¹¹⁵. CK komentare aptariami CK straipsniai, kurie numato nukentėjusios šalies teisę reikalauti patirtų išlaidų, turto netekimo ar sužalojimo atlyginimą. Pavyzdžiui, pagal CK 1.84 straipsnį, veiksnioji šalis, kuri sudarė sutartį su neveiksnia šalimi, privalo atlyginti pastarajai visas išlaidas, susijusias su tokios sutarties sudarymu ar sutarties pripažinimu negaliojančia¹¹⁶. Šiuo atveju išskiriamos dvi išlaidų rūšis: 1) išlaidos, susijusios su negaliojančios sutarties sudarymu; 2) išlaidos, susijusios su sutarties pripažinimu negaliojančia. Pažymėtina, kad CK komentaro autoriai nurodė, jog tai yra papildomi padariniai¹¹⁷, todėl tokios išlaidos atlygintinos civilinės atsakomybės pagrindu kaip papildomas civilinių teisių gynimo būdas. Kokie nuostoliai priskiriami minėtoms išlaidų rūšims? Autorės manymu, šį klausimą tikslinga išnagrinėti šio baigiamojo darbo 3.2.1 poskyryje, nagrinėjant tiesioginės ir netiesioginės žalos atlyginimo ypatumus.

Kada yra taikoma civilinė atsakomybė, o kada – restitucija? Lietuvos apeliacinis teismas yra pažymėjęs, kad „restitucija yra grąžinimas visko, kas perduota vienos šalies kitai, t. y. perduotų lėšų ar daiktų grąžinimas atgal, bet ne nuostolių atlyginimas, negautas pelnas ar kitos sumos, kurios priteisiamos taikant civilinę atsakomybę“¹¹⁸. Pavyzdžiui, kalbant apie transportavimo išlaidas, kai kurie autoriai nurodo, kad tokie nuostoliai priskiriami restitucijos vykdymo išlaidoms¹¹⁹. Visgi, galimas ir kitoks transportavimo išlaidų vertinimas, kai tokios išlaidos buvo

¹¹² „Prancūzijos civilinis kodeksas“ (Code civil Français), République Française Liberté Égalité Fraternité, žiūrėta 2026 m. vasario 1 d., https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070721/.

¹¹³ De Vincelles, *supra note*, 11: 221.

¹¹⁴ Dudás, *supra note*, 59: 55.

¹¹⁵ Naghavi ir Ahmadi, *supra note*, 13: 141.

¹¹⁶ Valentinas Mikelėnas, Alfonsas Vileita ir Algirdas Taminskas, *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos* (Vilnius: Justitia, 2001), 192.

¹¹⁷ *Ibid.*

¹¹⁸ „Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. balandžio 2 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2-280-1120/2020“, *supra note*, 105.

¹¹⁹ Jurgita Liubamirskienė, „Sandorio negaliojimo pasekmės ir sandorio negaliojimo momento nustatymas“ (magistro baigiamasis darbas, Vilniaus universitetas, 2012), 32, <https://epublications.vu.lt/object/elaba:2148492/>.

patirtos sudarius negaliojančią sutartį ar tokią sutartį vykdant. Vienoje civilinėje byloje buvo nagrinėjamas apeliacinis skundas, kuriuo ginčijama pirmosios instancijos teismo sprendimo dalis dėl žalos atlyginimo, t. y. dėl transportavimo ir transporto priemonės saugojimo išlaidų priteisimo¹²⁰. Šioje byloje teismas nustatė, kad neįrodžius visų civilinės atsakomybės sąlygų, žalos atlyginimas yra negalimas¹²¹. Kitoje byloje pagerinimo išlaidos taip pat nebuvo priskirtos restitucijos taikymo sričiai¹²². Autorė daro išvadą, kad restitucija natūra arba piniginiu ekvivalentu grąžinama tik tai, kas sudarius ar vykdant negaliojančią sutartį buvo perduota (pavyzdžiui, daiktai ar pinigai) arba suteikta (pavyzdžiui, paslaugos) kitai šaliai. Tuo tarpu, kai asmuo dėl negaliojančios sutarties sudarymo ar tokios sutarties vykdymo patyrė žalą (išlaidas, turto netekimą ar sužalojimą), kurios nepadengia restitucija, ji atlyginama civilinės atsakomybės pagrindu. Be to, sutarčių negaliojimo kontekste civilinės atsakomybės pagrindu gali būti atlyginama ir netiesioginė žala bei neturtinė žala. Apie netiesioginės ir neturtinės žalos atlyginimo galimybes aptariama šio baigiamojo darbo 3.2.1 ir 3.2.3 poskyriuose.

Apibendrinant, restitucija yra pagrindinis ir tiesioginis sutarties negaliojimo teisinis padarinys, kurį teismas taiko *ex officio*. Tuo tarpu civilinė atsakomybė sutarčių negaliojimo kontekste negali būti laikoma pagrindiniu ir restituciją pakeičiančiu civilinių teisių gynimo būdu, kadangi civilinė atsakomybė taikoma tik kaip papildomas civilinių teisių gynimo būdas, padedantis atkurti sutarties šalių *status quo ante* tiek, kiek to negali padaryti restitucija. Todėl nukentėjusioji šalis gali kartu reikalauti taikyti ir restituciją, ir priteisti nuostolių atlyginimą. Nuostoliai, kurie buvo patirti dėl negaliojančios sutarties sudarymo ar vykdymo, taip pat kurių restitucija nepadengia, atlyginami civilinės atsakomybės pagrindu. Be to, iš kaltosios šalies žalos atlyginimas civilinės atsakomybės pagrindu gali būti priteisiamas tik įrodžius visas civilinės atsakomybės sąlygas (neteisėtus veiksmus, žalą, priežastinį ryšį ir kaltę).

2.2. Sutartinės ir deliktinės atsakomybės atirbojimas sutarčių pripažinimo negaliojančiomis atvejais

Pagal CK 6.245 straipsnio 2 dalį, civilinė atsakomybė yra dviejų rūšių: sutartinė ir deliktinė. „Sutartinei civilinei atsakomybei būdinga tai, jog šalis dar iki civilinės teisės pažeidimo sieja civiliniai teisiniai santykiai. Deliktinės atsakomybės santykis atsiranda tarp nukentėjusio

¹²⁰ „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-735-658/2016“, *supra note*, 111.

¹²¹ *Ibid.*

¹²² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-420-248/2017“, Infoplex praktika, žiūrėta 2026 m. vasario 21 d., <https://www.infolex.lt/tp/1547403>.

asmens ir žalą padariusio asmens iki žalos padarymo nesant teisinio santykio“¹²³. Tais atvejais, kai galimas tiek sutartinės, tiek deliktinės civilinės atsakomybės taikymas, iškyla sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencija¹²⁴. LAT praktikoje yra išaiškinta, kad pagal teisinį civilinės atsakomybės reguliavimą tokia konkurencija nėra galima¹²⁵.

Prancūzijos teisėje laikoma, kad jeigu žala atsirado sutartinių santykių kontekste, deliktinė atsakomybė nėra taikoma, t. y. žalos atlyginimas už sutarties pažeidimą turi būti priteistas sutartinės atsakomybės pagrindu¹²⁶. LAT taip pat yra išaiškinęs, jog „CK aiškiai nurodoma, kada atsiranda sutartinė, o kada – deliktinė civilinė atsakomybė. [...] Lietuvos teisėje laikomasi vadinamojo *non cumul* principo – asmuo neturi pasirinkimo teisės, kokį ieškinį reikšti. Pavyzdžiui, jeigu šalis sieja sutartiniai santykiai, pažeistas teises reikia ginti remiantis sutarčių teisės normomis; jeigu yra deliktas, turi būti reiškiamas ieškinys dėl žalos atlyginimo [...]. Kita vertus, kasacinio teismo praktikoje taip pat pažymėta, kad sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencija yra laikytina tokia situacija, kai reikalauti atlyginti žalą iš to paties subjekto būtų galima tiek sutartinės, tiek deliktinės atsakomybės pagrindu“¹²⁷. Vis dėlto, kaip minėta, tokia konkurencija nėra galima. Reikalavimai priteisti nuostolius sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindais negali būti reiškiami kartu¹²⁸.

Vienoje civilinėje byloje kasacinis teismas sprendė klausimą dėl sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindų konkurencijos: „kasaciniame skunde keliamas klausimas, kad teismai nepagrįstai atmetė byloje pareikštą reikalavimą priteisti iš banko nuostolių atlyginimą, taip pažeidžiant CK 6.245–6.249 straipsnių nuostatas, reglamentuojančias tiek deliktinę, tiek sutartinę atsakomybę. [...] teisėjų kolegija pažymi, kad pareikšti reikalavimai taikyti civilinę atsakomybę yra prieštaringi. Akcininkai bendrovės vardu reikalaujami pripažinti kredito sutartį negaliojančia, prašo atlyginti nuostolius, atsiradusius dėl to, kad bankas netinkamai vykdė kredito sutartį, t. y. nutraukė finansavimą, tačiau neigia kredito sutarties galiojimo faktą. [...] Šioje byloje kasatorius reikalauja atlyginti dėl tariamo sutarties pažeidimo atsiradusius nuostolius, neigdamas kredito sutarties galiojimo faktą. [...] darytina išvada, kad sutartinė atsakomybė, nesant sutarties, negalima, o deliktinei atsakomybei atsirasti nėra teisinio pagrindo, neįrodžius visų būtinųjų tokios

¹²³ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2025 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-850-432/2025“, Infolex praktika, žiūrėta 2025 m. gegužės 18 d., <https://www.infolex.lt/tp/2309912>.

¹²⁴ Valentinas Mikelėnas, *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai* (Vilnius: Justitia, 1995), 51.

¹²⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-100-823/2024“, Infolex praktika, žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d., <https://www.infolex.lt/tp/2238207>.

¹²⁶ Ruben De Graaff, „Concurrent Claims in Contract and Tort: A Comparative Perspective“, *European Review Of Private Law* 25, 4 (2017): 710, <https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/access/item%3A2942868/download>.

¹²⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-100-823/2024“, *op.cit.*

¹²⁸ Evelina Ivanauskienė, „Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdai“, *Jurisprudencija* 22, 2 (2015): 307, <https://cris.mruni.eu/cris/bitstreams/30d7e63e-039c-4fde-9ebb-a9e108134ceb/download>.

atsakomybės atsiradimo sąlygų“¹²⁹. Teisės doktrinoje taip pat pažymima, jog „sutartiniai santykiai eliminuoja galimybę taikyti deliktinę atsakomybę, nes sutartyje šalys gali numatyti visus galimus tarpusavio reikalavimus ir [...] paskirstyti rizikos dėl žalos prisiėmimą“¹³⁰.

Kaip minėta, tarp šalių egzistuojant sutartiniais santykiams, galimas ir deliktinės atsakomybės taikymas. LAT yra konstatavęs, jog įstatyme turi būti numatytas pagrindas taikyti deliktinę atsakomybę sutartiniuose santykiuose¹³¹. Tačiau įstatyme nėra įtvirtinta, kokia civilinės atsakomybės rūšis turėtų būti taikoma sutarčių negaliojimo kontekste.

Kitose valstybėse laikoma, kad žala, patirta dėl sutarties negaliojimo, atlyginama deliktinės atsakomybės pagrindu. Pavyzdžiui, Vengrijos civilinio kodekso 6:115 straipsnyje įtvirtinta, kad žala dėl negaliojančios sutarties sudarymo atlyginama pagal bendrąsias deliktinės atsakomybės taisykles¹³². Prancūzijos civilinio kodekso 1178 straipsnyje taip pat aiškiai įtvirtinta, kad tokia žala visada atlyginama deliktinės atsakomybės pagrindu¹³³. Tuo tarpu Vokietijos civilinis kodeksas¹³⁴ tiesiogiai neįtvirtina, kad asmens patirta žala atlyginama deliktinės civilinės atsakomybės pagrindu, tačiau Vokietijos teisėje aiškinama, jog tokiu atveju kompensuojamas negatyvusis interesas¹³⁵. Taigi, kai kurių valstybių teisės aktuose aiškiai įtvirtinta, kad dėl sutarties negaliojimo atsiradusi žala atlyginama deliktinės atsakomybės pagrindu, tuo tarpu Lietuvos teisėje šis klausimas iki šiol nėra *expressis verbis* sureguliuotas.

Vienas pagrindinių sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindų atribojimo aspektų, kuris aktualus sutarties negaliojimo kontekste, yra ginamas interesas. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad „sutartinė atsakomybė gina lūkesčių interesą. Jo kompensacinė funkcija pirmiausia pasižymi siekimu, kad nukentėjusio nuo sutarties pažeidimo asmens padėtis būtų kiek įmanoma artimesnė padėčiai, tarsi sutartis būtų buvusi tinkamai įvykdyta. [...] deliktine teise ginamas tikrumo interesas, kuris reiškia, kad asmuo tikisi išlikti tokioje padėtyje, kokioje yra (tikisi, kad padėtis neblogės). Deliktinės civilinės atsakomybės tikslas – grąžinti nukentėjusį asmenį į ankstesnę (iki delikto padarymo) padėtį (lot. *restitutio in integrum*), kompensuoti nukentėjusiajam

¹²⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-520/2012“, *supra note*, 2.

¹³⁰ Ivanauskienė, *supra note*, 128: 302.

¹³¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-327-687/2015“, Infollex praktika, žiūrėta 2026 m. vasario 12 d., <https://www.infollex.lt/tp/1052926>.

¹³² „2013 m. V aktas dėl Vengrijos civilinio kodekso“ (Act V of 2013 on the Civil Code of Hungary), Ministry of Justice Hungary, žiūrėta 2026 m. vasario 15 d., <https://faolex.fao.org/docs/pdf/hun209514.pdf>.

¹³³ „Prancūzijos civilinis kodeksas“ (Code civil Français), *supra note*, 112.

¹³⁴ „Vokietijos civilinis kodeksas“ (German Civil Code BGB), Federal Ministry of Justice and Consumer Protection, žiūrėta 2026 m. vasario 22 d., https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/.

¹³⁵ Asta Dambrauskaitė, „Neįmanomumo įvykdyti prievolę įtaka sandorių galiojimui: principo „*impossibilium nulla obligatio est*“ taikymas šiuolaikinėje teisėje“, *Jurisprudencija* 3, 117 (2009): 320, <https://research-ebSCO-com.skaitykla.mruni.eu/c/2ldytd/viewer/pdf/umcdp7wt7r?route=details>.

jo teisių pažeidimu padarytą žalą ir taip atkurti padėtį, buvusią iki teisės pažeidimo“¹³⁶. Lūkesčių (pozityvūs) ir tikrumo (negatyvūs) interesai turi skirtingas funkcijas, t. y. sutarčių teise siekiama užtikrinti sutartinių įsipareigojimų įvykdymą, o deliktų teise – išlaikyti *status quo* bei taip atlyginti patirtą žalą¹³⁷.

Teisės doktrinoje didelę reikšmę, nustatant civilinės atsakomybės rūšį sutarčių negaliojimo kontekste, turi ankstesniame skyriuje aptartas sutarties negaliojimo momentas. Sutarties negaliojimo momentas *ab initio* (nuo sudarymo momento) siejamas su absoliučiai negaliojančiomis sutartimis, o *ex nunc* (nuo teismo sprendimo įsigaliojimo momento) – su santykinai negaliojančiomis sutartimis. Tačiau, kaip minėta šio baigiamojo darbo 1.2 poskyryje, santykinai ir absoliučiai negaliojančias sutartis pagal sutarties negaliojimo momentą atriboti yra sudėtinga. CK 1.95 straipsnio 2 dalis numato, kad jeigu pagal turinį pripažinti sandorio negaliojančiu *ab initio* negalima, jis gali būti pripažintas negaliojančiu tik nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo momento. Įstatyme nėra numatyta, nuo kurio momento (*ab initio* ar *ex nunc*) absoliučiai ir santykinai negaliojančios sutartys gali būti pripažįstamos negaliojančiomis. LAT yra išaiškinęs, jog pagal bendrąją taisyklę tiek niekinės, tiek nugrinčijamos sutartys negalioja *ab initio*¹³⁸. Kasacinis teismas taip pat yra nurodęs pavyzdinius atvejus, kai nėra įmanoma atkurti ginčijamos sutarties šalių *status quo ante*: „tėstinio vykdymo sutartims dėl tam tikros paslaugos, naudojimosi tam tikru daiktu ir pan. (darbo, rangos, nuomos ir kt. sutartys), jeigu tokia sutartis pripažįstama negaliojančia praėjus tam tikram laikui po jos sudarymo ir jeigu ji yra iš dalies arba visiškai įvykdyta (pavyzdžiui, pagal sandorį jau atlikti darbai, suteiktos paslaugos ir pan.)“¹³⁹. Šiais atvejais sutartys negali būti pripažįstamos negaliojančiomis *ab initio*, kadangi šalių neįmanoma visiškai grąžinti į pradinę padėtį, lyg sutartis nebūtų sudaryta. Prancūzijos teisėje taip pat laikomasi nuomonės, kad tokios nepiniginės paslaugos dėl savo prigimties negali būti atlyginamos pilna apimtimi¹⁴⁰. Pažymėtina, jog Lietuvos teismų praktikoje tai aktualu ne tik santykinai, bet ir absoliučiai negaliojančioms sutartims¹⁴¹. Atsižvelgiant į tai, autorė daro išvadą, kad tiek absoliučiai, tiek santykinai negaliojančios sutartys gali būti pripažintos negaliojančiomis *ab initio* arba *ex nunc*.

¹³⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-357-313/2019“, Infoplex praktika, žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d., <https://www.infolex.lt/tp/1783673>.

¹³⁷ Solveiga Cirtautienė, *Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas* (Vilnius: Justitia, 2008), 116.

¹³⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-502-916/2015“, Infoplex praktika, žiūrėta 2026 m. vasario 15 d., <https://www.infolex.lt/tp/1143929>.

¹³⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. sausio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-53-701/2016“, *supra note*, 41.

¹⁴⁰ François Terré ir kt., *Droit civil. Les obligations* (Paris: Éditions Dalloz, 2019), 652, <https://fipadhd.org/wp-content/uploads/2024/10/Droit-civil-des-obligations-de-Francois-Terre-Philippe-Simler-Yves-Lequette-et-Francois-Chenede.pdf>.

¹⁴¹ „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. liepos 5 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-434-516/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2026 m. vasario 17 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2093541>.

Ar sutarties negaliojimo momentas iš tikrųjų turi reikšmės sutartinės ir deliktinės atsakomybės atribojimui sutarčių negaliojimo kontekste?

„Sutartinės atsakomybės taikymas sutarčių negaliojimo atveju yra problemiškas atsižvelgiant į tai, kad šalies sugrąžinimas į padėtį, kurioje ji būtų buvusi, jei sutartis būtų buvusi tinkamai įvykdyta (pozityvus interesas), iš esmės reikštų, kad negaliojančiai sutarčiai suteikiama teisinė galia, o tai prieštarautų sutarčių negaliojimo esmei“¹⁴². Kaip minėta, sutartinė atsakomybė gina lūkesčių (pozityvų) interesą, o deliktinė atsakomybė – tikrumo (negatyvų) interesą. E. Ivanauskienė nurodė, kad „ginant tikrumo interesą sutarčių teisėje siekiama, kad asmuo atsidurtų tokioje padėtyje, kurioje jis būtų buvęs, jeigu sutartis nebūtų sudaryta, tai aktualu taikant civilinę atsakomybę [...] pripažinus sutartį negaliojančia“¹⁴³.

Bendrųjų principų sistemos projekto (angl. *Draft Common Frame of Reference* – DCFR) komentare taip pat nurodoma, jog nebūtų tinkama, jeigu žalos atlyginimas apimtų teigiamų lūkesčių interesą, kadangi sutarties šalies grąžinimas į tokia pačią padėtį, tarsi sutartiniai įsipareigojimai būtų įvykdyti tinkamai, reikštų negaliojančios sutarties įvykdymą¹⁴⁴. Dėl šios priežasties civilinės atsakomybės tikslas turėtų būti nukentėjusios šalies grąžinimas į tokia pačią padėtį, tarsi sutartis niekada nebūtų sudaryta¹⁴⁵. Taigi, DCFR nurodo, kad sutarčių negaliojimo atveju turėtų būti priteisiamas negatyvusis, o ne pozityvusis interesas.

Pripažinus sutartį negaliojančia *ab initio*, paneigiamas sutartinių santykių tarp šalių egzistavimas. Kitaip tariant, laikoma, kad tokia sutartis niekada nebuvo sudaryta. LAT yra nurodęs, kad „nors šalis sieja arba siejo sutartiniai santykiai, žalos atlyginimo pagrindu gali būti deliktinė atsakomybė. Pavyzdžiui, tuo atveju, kai sutartis pripažįstama negaliojančia dėl vienos iš šalių kaltės, žala atlygintina deliktinės atsakomybės pagrindu. Taip yra todėl, kad sutarties negaliojimas *ab initio* (nuo pradžių) reiškia, jog išnyko teisinis pagrindas (sutartis) sutartinei atsakomybei kilti“¹⁴⁶. Be to, apeliacinės instancijos teismas vienoje byloje nustatė, kad „pripažinus sutartį negaliojančia nuo jos sudarymo momento, iš A. B. negali būti reikalaujami sutartimi nustatyti delspinigiai, skirti sutarties įvykdymui užtikrinti, nes [...] sutarties visos sąlygos negalioja ir negali būti taikomos“¹⁴⁷.

¹⁴² Ambrasienė ir kt., *supra note*, 10: 256.

¹⁴³ Ivanauskienė, *supra note*, 4: 40.

¹⁴⁴ Christian von Bar ir kt., *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law Draft Common Frame of Reference (DCFR). Articles and Comments* (Interim Edition, 2007), 236, https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/EUROPEAN_PRIVATE_LAW/EN_EPL_20100107_Principles_definitions_and_model_rules_of_European_private_law_-_Draft_Common_Frame_of_Reference_DCFR.pdf.

¹⁴⁵ *Ibid.*

¹⁴⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. rugsėjo 24 d. teismų praktikos dėl sutartinės civilinės atsakomybės taikymo apžvalga (Teismų praktika Nr. 49)“, Infolex praktika, žiūrėta 2025 m. vasario 23 d., https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1795685#B_0.

¹⁴⁷ „Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-233-755/2020“, Infolex praktika, žiūrėta 2026 m. balandžio 12 d., https://www.infolex.lt/tp/1885264#B_0.

Autorė daro išvadą, kad sutarties negaliojimo *ab initio* (nuo sudarymo momento) kontekste apskritai negalima kalbėti apie sutartinės atsakomybės taikymą, kadangi atlyginus žalą sutartinės atsakomybės pagrindu, negaliojanti sutartis tam tikra apimtimi taptų vykdytina. Pažymėtina, kad sutartinė atsakomybė gali būti taikoma tik galiojančios sutarties atveju, todėl dėl negaliojančios sutarties sudarymo atsiradusi žala atlyginama deliktinės atsakomybės pagrindu¹⁴⁸.

Kaip turėtų būti vertintinas sutarties negaliojimo momentas – *ex nunc* (nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo momento), nustatant taikytiną civilinės atsakomybės rūšį sutarties negaliojimo atveju? V. Mikelėnas yra nurodęs, jog pripažinus sutartį negaliojančia *ex nunc*, turėtų būti taikoma sutartinė atsakomybė¹⁴⁹. Kasacinio teismo praktikoje laikoma, kad iki teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos ginčijamos sutarties šalis siejo teisinis santykis su visais iš to išplaukiančiais padariniais¹⁵⁰. Šiuo atveju sukuriamą situaciją, jog pripažinus sutartį negaliojančia *ex nunc*, sutartis iki teismo sprendimo įsiteisėjimo momento buvo galiojanti ir vykdytina, tačiau nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo momento tokia sutartis nustoja galioti ir tolimesnis jos vykdymas nebėra galimas. Atrodytų, kad žalos, patirtos iki teismo sprendimo įsiteisėjimo momento, atlyginimas sutartinės atsakomybės pagrindu tarsi galėtų būtų įmanomas, tačiau autorė su tuo nesutinka.

J. Poliakovo teigimu, restitucija sumokant ekvivalentą pinigais pašalintų prieštaravimus dėl sutartinės atsakomybės taikymo, kadangi restitucijos mechanizmas yra pajėgus grąžinti šalis į pradinę padėtį¹⁵¹. CK 6.145 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad restitucija yra taikoma tada, kai sutartis, pagal kurią asmuo gavo turtą, pripažinta negaliojančia *ab initio*. Tačiau teismų praktikoje restitucija taikoma ir tais atvejais, kai sutartis pripažįstama negaliojančia *ex nunc*¹⁵². „Taikant restituciją įprastai šalys grąžinamos į padėtį, buvusią iki sutarties sudarymo, tačiau bendrosios restitucijos taisyklės nustato teismui teisę išimtiniais atvejais keisti restitucijos būdą ir netgi iš viso jos netaikyti, jeigu pagal susiklosčiusią teisinę situaciją konstatavus, kad sandoris yra niekinis, šalių grąžinimas į ankstesnę padėtį prieštarautų viešajam interesui, sąžiningumo, protingumo ir teisingumo principams (CK 6.145, 6.146 straipsniai). CK 6.145, 6.147 straipsniuose įtvirtintų restitucijos taikymo modifikacijų esmė ta, kad negalimas dėl restitucijos taikymo vienos iš šalių padėties nepagrįstas ir nesąžiningas pablogėjimas, o kitos – atitinkamas pagerėjimas [...]. Teismas svarsto dėl restitucijos būdo pakeitimo, jeigu sandoris pripažįstamas negaliojančiu nuo teismo

¹⁴⁸ Savu, *supra note*, 5: 638.

¹⁴⁹ Mikelėnas, *supra note*, 124: 46–47.

¹⁵⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2025 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-101-933/2025“, Infoplex praktika, žiūrėta 2026 m. vasario 13 d., https://www.infoplex.lt/tp/2321898#B_0.

¹⁵¹ Julija Poliakova, „Civilinės atsakomybės taikymas sandorių negaliojimo atveju“ (magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2009), 33, <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/6ed5c7b1-5673-4034-9bf8-467c7951fe31/content>.

¹⁵² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-356-695/2018“, Infoplex praktika, žiūrėta 2026 m. vasario 15 d., <https://www.infoplex.lt/tp/1648509>.

sprendimo įsiteisėjimo dienos, nes tokia situacija savaime suponuoja, kad nebus įmanoma grąžinti visa, kas buvo perduota, įgyta ar atlikta pagal sutartį“¹⁵³. CK 6.146 straipsnis įtvirtina, jog restitucija turėtų būti atliekama natūra, tačiau, kai tai neįmanoma arba sukeltų didelių nepatogumų šalims, ji gali būti atliekama sumokant ekvivalentą pinigais. Prancūzijos teisėje taip pat laikomasi nuomonės, kad pripažinus sutartį negaliojančia *ex nunc*, turėtų būti taikoma restitucija piniginiu ekvivalentu, kadangi restitucija natūra suteiktų nepagrįstą praturtėjimą vienos sutarties šalies atžvilgiu¹⁵⁴.

Iš dalies galima pritarti anksčiau minėtai nuomonei, kad taikant restituciją sumokant ekvivalentą pinigais būtų pašalinti prieštaravimai dėl sutartinės atsakomybės taikymo sutarčių negaliojimo atveju. Vis dėlto, restitucija ir civilinė atsakomybė sutarčių negaliojimo kontekste atlieka skirtingas funkcijas, todėl egzistuojant visoms civilinės atsakomybės sąlygoms, iš nukentėjusio asmens neturėtų būti atimama teisė ginti savo pažeistas teises ir teisėtus interesus, reikalaujant priteisti nuostolių atlyginimą civilinės atsakomybės pagrindu.

Autorės manymu, sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindų konkurencijos negalima spręsti vien remiantis sutarties negaliojimo momentu, kadangi pripažinus sutartį negaliojančia *ex nunc* būtų sukuriama prielaidos iki teismo sprendimo įsiteisėjimo momento taikyti sutartinę atsakomybę. Tokiu atveju negaliojanti sutartis tam tikra apimtimi išliktų vykdytina, o tai prieštarautų sutarties negaliojimo teisinei esmei. Dėl šios priežasties būtina atsižvelgti ir į kitus aspektus.

Teisės doktrinoje pažymima, jog civilinės atsakomybės rūšis turėtų būti siejama ne su sutarties negaliojimo momentu, o su šalių kaltės klausimu¹⁵⁵. Lietuvos apeliacinis teismas civilinėje byloje, kurioje sutartis buvo pripažinta negaliojančia nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos, sprendė klausimą dėl žalos atlyginimo deliktinės atsakomybės pagrindu: „pirmosios instancijos teismas [...] konstatavo, kad atsakovui kyla deliktinė civilinė atsakomybė, nes byloje įrodyta, jog žala ieškovui padaryta dėl nesąžiningų ir kaltų atsakovo A. K. veiksmų sudarant akcijų pirkimo–pardavimo ir opciono sutartis, taip pat vykdant opciono sutartį, sudarant sąlygas opciono sutarčiai būti pripažintai negaliojančia pagal trečiojo asmens reikalavimą ir ją aktyviais veiksmais pačiam ginčijant teisme. [...] Atsakovo vertinimu, opciono sutarties pripažinimo negaliojančiu faktas atima iš ieškovų teisę jos pagrindu pareikšti reikalavimą dėl žalos atlyginimo. Teisėjų kolegija su tokiais atsakovo argumentais nesutinka. Nagrinėjamu atveju ieškovai pareiškė reikalavimą ne sutartinės civilinės atsakomybės, bet deliktinės civilinės atsakomybės pagrindu. Teisėjų kolegija pažymi, kad, priešingai nei teigia atsakovas, aplinkybė, jog opciono sutartis buvo

¹⁵³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-356-695/2018“, *supra note*, 152.

¹⁵⁴ Terré ir kt., *supra note*, 140.

¹⁵⁵ Liubamirskienė, *supra note*, 119: 37.

pripažinta negaliojančia, neeliminuoja ieškovų teisės reikšti reikalavimą dėl žalos atlyginimo remiantis bendromis deliktinės civilinės atsakomybės taisyklėmis. [...] Sutartinės civilinės atsakomybės taikymo atvejais teisės pažeidimas dažniausiai reiškiasi sutarties pažeidimu. Tuo tarpu, kai sutartis pripažįstama negaliojančia, tai, priklausomai nuo aplinkybių, šalių elgesio ir kt., gali atsirasti deliktiniai santykiai ir deliktinė civilinė atsakomybė. Tuo atveju, kai žala ieškovui padaryta dėl nesąžiningų ir kaltų atsakovo veiksmų sudarant sandorį, kuris vėliau pripažintas negaliojančiu, pagrindas atsakovo atsakomybei atsirasti yra ne sutartinė civilinė atsakomybė, o deliktinė atsakomybė¹⁵⁶. Taigi, teismas nurodė, kad svarbu nustatyti asmens kaltus neteisėtus veiksmus sudarant sutartį, kas atitinka *culpa in contrahendo* doktriną, kuri numato žalos atlyginimo galimybę, kai pažeidžiamas bendrasis pareigos veikti sąžiningai principas, kuris būdingas deliktinei atsakomybei¹⁵⁷.

Sutartinė atsakomybė kyla tuomet, kai sutartimi prisiimta prievolė yra neįvykdyta arba įvykdyta netinkamai, todėl toks sutarties pažeidimas lemia sutartinės atsakomybės taikymą. Tačiau „jeigu pažeidžiama pareiga elgtis sąžiningai ar pareiga nepiktnaudžiauti savo teise ir nedaryti savo veiksmais žalos kitam asmeniui, turėtų būti taikoma deliktinė atsakomybė“¹⁵⁸. Taigi, sutarčių negaliojimo atveju, net ir pripažinus sutartį negaliojančia *ex nunc*, sutartinė atsakomybė negali būti taikoma, kadangi atsakomybė kyla ne dėl sutarties pažeidimo (sutarties neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo), o dėl bendro pobūdžio pareigos elgtis sąžiningai ir rūpestingai pažeidimo.

Pabrėžtina, kad „sandorių negaliojimo atveju taikant deliktinės atsakomybės arba *culpa in contrahendo* taisykles, nukentėjusiajam asmeniui priteistinas tik negatyvus interesas arba tikrumo nuostoliai“¹⁵⁹. Vėlgi, sprendžiant dėl taikytinos civilinės atsakomybės rūšies sutarties negaliojimo *ex nunc* atveju, atsižvelgtina į tikrumo (negatyvųjį) interesą, kadangi lūkesčio (pozityviojo) intereso, kuriuo siekiama grąžinti šalis į padėtį, tarsi sutartis būtų tinkamai įvykdyta, taikymas prieštarautų sutarties negaliojimo paskirčiai ir teisinei esmei. Taigi, atsižvelgiant į teismų praktiką ir teisės doktriną, darytina išvada, kad dėl negaliojančios sutarties atsiradusi žala visais atvejais turi būti atlyginama deliktinės atsakomybės pagrindu.

Pažymėtina, jog notarams dėl negaliojančios sutarties patvirtinimo taip pat kyla civilinė atsakomybė. Teisės doktrinoje laikomasi nuomonės, jog nukentėjęs asmuo iš notaro turi teisę reikalauti žalos atlyginimo deliktinės atsakomybės pagrindu, kadangi ginčijamos sutarties šalių ir

¹⁵⁶ „Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. kovo 28 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-143-790/2024“, Infolex praktika, žiūrėta 2025 m. gegužės 8 d., <https://www-folex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2235325>.

¹⁵⁷ Julija Kiršienė ir Natalja Leonova, „Qualification of pre-contractual liability and the value of lost opportunity as a form of losses“, *Jurisprudencija* 1, 115 (2009): 229, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/1585/1524>.

¹⁵⁸ Mikelėnas, *supra note*, 124: 49–50.

¹⁵⁹ Ambrasienė ir kt., *supra note*, 10: 250.

notaro nesiejo jokie sutartiniai santykiai¹⁶⁰. Lietuvos teismų praktikoje taip pat pripažįstama, jog „notaro turtinė atsakomybė už profesinę veiklą padarytus pažeidimus yra deliktinė“¹⁶¹.

Apibendrinant, sutarčių negaliojimo kontekste sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindų konkurencijos negalima spręsti vien remiantis sutarties negaliojimo momentu, kadangi pripažinus sutartį negaliojančia *ex nunc* būtų sukuriama prielaidos, jog iki teismo sprendimo įsiteisėjimo momento tarsi galėtų būti taikoma sutartinė atsakomybė. Tačiau toks aiškinimas prieštarautų sutarties negaliojimo paskirčiai ir teisinei esmei. Kadangi sutarties negaliojimo atveju dominuoja tikrumo (negatyvusis) interesas, pripažinus sutartį negaliojančia *ab initio* arba *ex nunc*, dėl sutarties negaliojimo atsiradusi žala atlyginama išimtinai deliktinės civilinės atsakomybės pagrindu. Tokį aiškinimą tikslinga formuoti ir teismų praktikoje.

2.3. Atleidimo nuo civilinės atsakomybės atvejai sutarties negaliojimo kontekste

CK 6.253 straipsnis įtvirtina atvejus, kuomet asmuo gali būti visiškai ar iš dalies atleistas nuo civilinės atsakomybės arba civilinė atsakomybė gali būti visai netaikoma. Civilinė atsakomybė yra netaikoma tais atvejais, kai to CK 6.253 straipsnis net ir nenumato¹⁶². Pavyzdžiui, sutarties negaliojimo kontekste nesant atsakovo kaltės, kaip vienos iš civilinės atsakomybės sąlygų, negali būti keliamas klausimas dėl žalos atlyginimo deliktinės civilinės atsakomybės pagrindu¹⁶³.

Pabrėžtina, kad atleidimo nuo civilinės atsakomybės institutas taikomas atleidžiant asmenį nuo pačios civilinės atsakomybės taikymo ir pareigos atlyginti žalą, o ne nuo sutarties negaliojimo bendrųjų teisinių pasekmių, t. y. sutarties negaliojimo *ab initio* ar *ex nunc* arba restitucijos. Kitaip tariant, visiškai ar iš dalies atleidus asmenį nuo civilinės atsakomybės, negaliojanti sutartis negali tapti vykdytina.

Lietuvos teismų praktikoje dažniausiai taikomas atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindas sutarčių negaliojimo kontekste – nukentėjusio asmens veiksmai. CK 6.253 straipsnio 5 dalis numato, jog tai yra veiksmai, dėl kurių kaltas pats nukentėjęs asmuo ir dėl kurių jam atsirado ar padidėjo nuostoliai. Įstatymas išskiria du atvejus: nukentėjusio asmens sutikimą arba rizikos prisiėmimą. Nustačius šį atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindą, laikoma, kad nėra priežastinio ryšio tarp asmens neteisėtų veiksmų ir sukeltos žalos arba asmens kaltės¹⁶⁴.

¹⁶⁰ Toader, *supra note*, 7: 62.

¹⁶¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-88/2006“, Infollex praktika, žiūrėta 2026 m. vasario 9 d., <https://www.infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/369425>.

¹⁶² Valentinas Mikelėnas, *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I tomas* (Vilnius: Justitia, 2003), 350.

¹⁶³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-124-403/2024“, Infollex praktika, žiūrėta 2025 m. balandžio 19 d., <https://www.infollex.lt/tp/2252915>.

¹⁶⁴ Mikelėnas, *op.cit.*, 352.

Prancūzijos civilinis kodeksas neįtvirtino konkretaus straipsnio dėl nukentėjusio asmens sutikimo, kaip atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindo, tačiau nukentėjusio asmens kaltę (pranc. *faute de la victime*) yra pripažįstama¹⁶⁵. Vokietijos civilinio kodekso 254 straipsnio 1 dalis aiškiai įtvirtina nukentėjusiojo kaltę prisidėjus prie žalos atsiradimo¹⁶⁶. Vengrijos įstatymas taip pat numato nukentėjusiojo kaltę¹⁶⁷, tačiau neįtvirtina atleidimo nuo civilinės atsakomybės dėl nukentėjusio asmens veiksmų. Lietuvos teisėje nukentėjusiojo kaltę reglamentuoja CK 6.248 straipsnio 4 dalis, o nukentėjusiojo didelį neatsargumą – CK 6.282 straipsnio 1 dalis. Pažymėtina, kad nukentėjusiojo kaltę neturėtų būti painiojama su CK 6.253 straipsnio 5 dalyje įtvirtintu atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindu – nukentėjusio asmens veiksmais.

„Nukentėjusiojo kaltės atveju pažeidžiamas *bonus pater familias* standartas“¹⁶⁸. „Siekiant taikyti nukentėjusiojo kaltės pagrindą, būtina nustatyti nukentėjusiojo bendro pobūdžio pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai pažeidimą ir priežastinį ryšį tarp šio pažeidimo ir kilusios žalos“¹⁶⁹. Vokietijos civilinio kodekso 122 ir 254 straipsniuose numatyta, kad asmuo gali būti atleidžiamas nuo pareigos atlyginti žalą, jeigu pats nukentėjusysis žinojo arba turėjo žinoti negaliojimo priežastį¹⁷⁰. Taigi, nukentėjusiojo kaltę sutarties negaliojimo kontekste turėtų būti siejama su nukentėjusio asmens žinojimu arba turėjimu žinoti, kad sudaryta sutartis yra negaliojanti. Pavyzdžiui, vienoje byloje būtent ir buvo nustatytas nukentėjusio asmens nesažiningumas sudarant negaliojančią sutartį¹⁷¹. CK 1.81 straipsnio 2 dalis numato, kad restitucija netaikoma, kai abi šalys žinojo ar turėjo žinoti, jog sandoris prieštarauja viešajai tvarkai ar gerai moralei. Nors šiame straipsnyje įtvirtintas restitucijos netaikymo atvejis, tačiau abiejų šalių žinojimas ar turėjimas žinoti taip pat vertintinas atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagal CK 6.248 straipsnio 4 dalį kontekste.

Kaip civilinę atsakomybę šalinanti aplinkybė – nukentėjusio asmens veiksmai, pritaikoma sutarčių negaliojimo atveju? Pavyzdžiui, „ieškovas su atsakovu R. M. paskolos grąžinimui patvirtinti sudarė apsimestinį pirkimo–pardavimo sandorį, nors tikroji šalių valia nebuvo nukreipta į transporto priemonės pirkimo–pardavimo santykių atsiradimą. [...] ieškovas

¹⁶⁵ Sandy Steel, „Defences to Tortious and Contractual Liability in French Law“, *French Civil Liability in Comparative Perspective* 1 (2019): 288, <https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:4eaa5126-f61f-4d13-a24c-3786fd1d6ea0/files/rvt150k030>.

¹⁶⁶ „Vokietijos civilinis kodeksas“ (German Civil Code BGB), *supra note*, 134.

¹⁶⁷ „2013 m. V aktas dėl Vengrijos civilinio kodekso“ (Act V of 2013 on the Civil Code of Hungary), *supra note*, 132.

¹⁶⁸ Simona Drukteinienė ir Algis Norkūnas, *Civilinė atsakomybė. Praktikumai* (Vilnius: valstybės įmonė Registrų centras, 2017), 100, https://www.registrucentras.lt/bylos/dokumentai/literatura/Simona%20Drukteinien%C4%97%20C%20Algis%20Nork%C5%ABnas_Civilin%C4%97%20atsakomyb%C4%97_praktikumai.pdf.

¹⁶⁹ Inga Černytė, „Rizikos priėmimas ir nukentėjusiojo kaltė kaip atleidimo nuo deliktinės atsakomybės pagrindai“ (magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2015), 65, <https://gs.elaba.lt/object/elaba:14501579/14501579.pdf>.

¹⁷⁰ „Vokietijos civilinis kodeksas“ (German Civil Code BGB), *op.cit.*

¹⁷¹ „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2025 m. gegužės 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-824-413/2025“, Infolex praktika, žiūrėta 2026 m. kovo 19 d., <https://www.infolex.lt/tp/2313353>.

A. N. byloje dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu buvo pareiškęs priešieškini ir prašė pripažinti pirkėjo pareigą pagal 2010-09-14 transporto priemonės pirkimo–pardavimo sutartį įvykdyta, tai yra ieškovas siekė patvirtinti apsimestinį sandorį, įteisinti tokio sandorio pasekmes. [...] sudarydamas apsimestinį transporto priemonės pirkimo–pardavimo sandorį, ieškovas kartu prisiėmė ir galimų ginčų dėl šio sandorio teisėtumo atsiradimo riziką bei visas su tuo susijusias neigiamas pasekmes, iš jų ir galimų nuostolių atsiradimo riziką¹⁷². Kitoje civilinėje byloje teismas nustatė, kad ieškovas veikė savo rizika, todėl atsakovas buvo atleistas nuo civilinės atsakomybės: „nenustačius objektyvaus poreikio transporto priemonės saugojimui, transporto priemonei į saugojimo aikštelę pakliuvus ne siekiant ją išsaugoti, o ieškovui nenorint jos atsiimti iš serviso, nėra teisinio pagrindo saugojimo išlaidų iš atsakovo priteisimui, t. y. atsakovui negali atsirasti turtinė prievolė atlyginti dėl paties ieškovo kaltės (šiuo atveju neveikimo) atsiradusius nuostolius“¹⁷³.

Europos deliktų teisės principų (angl. *Principles of European Tort Law*) komentare nurodyta, jog kalbant apie nukentėjusio asmens sutikimą ar rizikos prisiėmimą, turi būti atsižvelgiama į *volenti non fit injuria* principą¹⁷⁴. Vien tai, kad asmuo žinojo apie riziką, dar nereiškia, kad jis sutiko ją prisiimti¹⁷⁵. Tam, kad būtų taikoma *volenti non fit injuria* reikia įrodyti du dalykus: nukentėjęs asmuo žinojo apie galimą žalos atsiradimo riziką; žinodamas sutiko prisiimti neigiamas pasekmes¹⁷⁶.

LAT praktikoje nukentėjusio asmens veiksmai siejami su sąmoningais nukentėjusiojo veiksmais, dėl kurių jam pačiam gali atsirasti ar padidėti nuostoliai¹⁷⁷. DCFR komentare nurodyta, kad nukentėjusio asmens sutikimas galėtų būti kvalifikuojamas kaip pasiūlymo sudaryti negaliojančią sutartį priėmimas arba kaip negaliojančios sutarties įvykdymas¹⁷⁸. Kaip nurodė V. Mikelėnas, „visais atvejais svarbu, kad nukentėjusiojo sutikimas būtų galiojantis, t. y., kad jis būtų duotas veiksnus asmens, neprieštarautų visuomenės moralei ir teisės sistemos principams“¹⁷⁹. Priešingu atveju, asmuo tokiu pagrindu negalėtų būti atleistas nuo civilinės

¹⁷² „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1668-479/2015“, Infolex praktika, žiūrėta 2026 m. sausio 29 d., <https://www.infolex.lt/tp/1164967>.

¹⁷³ „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-735-658/2016“, *supra note*, 111.

¹⁷⁴ European Group on Tort Law, *Principles of European Tort Law: Text and Commentary* (Austria: SpringerWien NewYork, 2005), 126, https://www.researchgate.net/publication/321568630_Principles_of_European_Tort_Law_Text_and_Commentary.

¹⁷⁵ Neha Astha, „Volenti Non-Fit Injuria – A Critical Analysis“, *International Journal of Law Management & Humanities* 5, 4 (2022): 186, https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/ijlmhs18&div=17&start_page=184&collection=journals&set_as_cursor=2&men_tab=srchresults.

¹⁷⁶ *Ibid.*

¹⁷⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. gegužės 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-142-916/2020“, Infolex praktika, žiūrėta 2026 m. vasario 25 d., <https://www.infolex.lt/tp/1881347>.

¹⁷⁸ Von Bar ir kt., *supra note*, 144.

¹⁷⁹ Mikelėnas, *supra note*, 124: 266.

atsakomybės. Pavyzdžiui, pripažinus sutartį negaliojančia pagal CK 1.84 straipsnį, neveiksnaus asmens sutikimas sudaryti negaliojančią sutartį ir taip sukelti jam žalos būtų negaliojantis. Jeigu ieškovo sutikimas buvo gautas apgaulės būdu, per prievartą ar per klaidą (CK 1.91, 1.90 straipsniai), toks sutikimas taip pat negali būti gynybos argumentu¹⁸⁰. Taip pat ir rizikos prisiėmimo atveju, jeigu nukentėjęs asmuo buvo priverstas ją prisiimti dėl atsakovo neteisėtų veiksmų, tokie nukentėjusio asmens veiksmai nėra laikytini rizikos prisiėmimu ir atsakovas nuo civilinės atsakomybės nėra atleidžiamas¹⁸¹. Kitais atvejais, pavyzdžiui, kai sutartis pripažįstama negaliojančia pagal CK 1.85, 1.88, 1.89 straipsnius, 6.470 straipsnio 7 dalį, 6.984 straipsnį, 6.1001 straipsnio 3 dalį ir kt., asmuo taip pat negalėtų būti atleidžiamas nuo civilinės atsakomybės dėl nukentėjusio asmens veiksmų.

Apžvelgus Lietuvos teismų praktiką, pastebėtina, kad šalys ne kartą prašė taikyti ir kitą civilinę atsakomybę šalinančią aplinkybę – trečiojo asmens veiksmus (CK 6.253 straipsnio 4 dalis). Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinis teismas nustatė, kad „nei atsakovė, nei kiti dalyvaujantys byloje asmenys automobilio vagystės fakto nežinojo bei neprivalėjo žinoti. [...] pripažinus sutartį negaliojančia dėl to, jog pardavėjas pardavė jam nepriklausantį daiktą dėl pagrindų, atsiradusių iki sutarties įvykdymo, daiktas iš pirkėjo grąžinamas savininkui, o pardavėjas privalo pirkėjui grąžinti sumokėtą kainą bei atlyginti šio turėtus nuostolius (CK 6.307 str. 1, 3 d., 6.323 str. 1 d.). [...] pardavėjas, net būdamas sąžiningas, negali gintis CK 6.253 straipsnio 1 ir 4 dalių nuostatomis, nes jam yra taikoma ne civilinė atsakomybė, bet įpareigojimas grąžinti be pagrindo įgytą turtą, kai pagrindas, kuriuo įgytas turtas, išnyksta vėliau (CK 6.237 str. 1, 2 d.)“¹⁸². Kitoje civilinėje byloje teismas pasisakė, jog „įrašai pirkimo-pardavimo sutartyje ir priėmimo–pardavimo akte patvirtinti atsakovo antspaudu ir parašu. [...] Atsakovas įrodymo, kad pardavimo metu buvo kilnojamo turto – automobilio VOLVO FH12 [...] savininku teismui nepateikė. Atsakovas, išduodamas dokumentus, patvirtintus savo antspaudu, atsako už duomenų dokumentuose teisingumą. Pardavėjo pavedimu veikiantys asmenys negali būti pripažįstami trečiaisiais asmenimis, kurių veiksmai pagal CK 6.253 straipsnio 4 dalį būtų pagrindas atleisti pardavėją nuo civilinės atsakomybės už jam nepriklausančio daikto pardavimą. [...] Pardavėjas neįrodinėjo dokumentų ar įmonės antspaudų suklastojimo, kitų asmenų neteisėto jų panaudojimo“¹⁸³. Taigi, kaltosios šalies atstovai, jo

¹⁸⁰ Varun Joshi, „Volenti Non Fit Injuria“, *Supremo Amicus* 5 (2018): 281, https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/supami5&div=35&start_page=280&collection=journals&set_as_cursor=1&men_tab=srchresults.

¹⁸¹ Mikelėnas, *supra note*, 124: 267.

¹⁸² „Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. birželio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-235/2010“, Inforex praktika, žiūrėta 2026 m. sausio 29 d., <https://www.inforex.lt/tp/164758>.

¹⁸³ „Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-600-194/2010“, Inforex praktika, žiūrėta 2026 m. sausio 29 d., <https://www.inforex.lt/tp/184275>.

pavedimu veikiantys asmenys, taip pat įmonės darbuotojai¹⁸⁴, nėra laikomi trečiaisiais asmenimis atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagal CK 6.253 straipsnio 4 dalį prasme, todėl asmuo negali būti atleidžiamas nuo civilinės atsakomybės dėl trečiojo asmens veiksmų.

Iš minėtos teismų praktikos matyti, kad nei vienu atveju atsakovai nebuvo atleisti nuo civilinės atsakomybės pagal CK 6.253 straipsnio 4 dalį. Autorės manymu, toks atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindas sutarčių negaliojimo kontekste yra galimas. Pavyzdžiui, jeigu sandorį patvirtinančius dokumentus pasirašė ir kitus veiksmus įmonės vardu atliko ne atsakovo pavedimu veikiantys asmenys, o tretieji asmenys, už kuriuos atsakovas neatsako, tuomet būtų pagrindas svarstyti atsakovo atleidimo nuo civilinės atsakomybės galimybę. Pažymėtina, kad „trečiojo asmens veikla įsiterpia į priežastinį ryšį ir jį nutraukia“¹⁸⁵. Tačiau net ir tuo atveju, kai yra įrodomi trečiojo asmens kalti neteisėti veiksmai, atsakovas negali būti visiškai atleistas nuo civilinės atsakomybės, jeigu jis pats savo veiksmais yra prisidėjęs prie žalos atsiradimo arba žinojo ar turėjo žinoti apie neteisėtus trečiojo asmens veiksmus. Pavyzdžiui, nustačius, kad apgaulę, smurtą ar grasinimus panaudojo ne kita sutarties šalis, o trečiasis asmuo, sutartis gali būti pripažinta negaliojančia tik tuo atveju, jei kita sutarties šalis žinojo ar turėjo žinoti šiuos faktus (CK 1.91 straipsnio 6 dalis). Tokiu atveju pripažinus sutartį negaliojančia, atsakovas ir trečiasis asmuo, nustačius visas civilinės atsakomybės sąlygas, atsakytų kartu.

Lietuvos teismų praktikoje sutarčių negaliojimo kontekste nei karto nebuvo pritaikytos kitos CK 6.253 straipsnyje įtvirtintos civilinę atsakomybę šalinančios aplinkybės. Autorės manymu, sutarčių negaliojimo atveju kiti atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindai būtų sunkiai pritaikomi praktiškai, todėl šiame baigiamajame darbe nėra aptariami.

Apibendrinant, pagrindinis praktikoje taikomas atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindas – nukentėjusio asmens veiksmai (CK 6.253 straipsnio 5 dalis), tačiau galima ir kita civilinę atsakomybę šalinanti aplinkybė – trečiojo asmens veiksmai (CK 6.253 straipsnio 4 dalis). Tiek nukentėjusiojo, tiek trečiojo asmens veiksmai įsiterpia į priežastinį ryšį ir jį nutraukia. Atleidimas nuo civilinės atsakomybės dėl nukentėjusiojo veiksmų sutarčių negaliojimo kontekste turėtų būti ribojamas, kadangi sutikimas negali būti gautas neveiksnaus ar savo veiksmų negalinčio suprasti asmens, taip pat sutikimas negali būti gautas apgaulės būdu arba panaudojant smurtą bei kitokį spaudimą. Tuo tarpu nukentėjusiojo kaltės atveju (CK 6.248 straipsnio 4 dalis) turėtų būti vertinama, ar nukentėjęs asmuo nepažeidė *bonus pater familias* standarto, t. y. vertinamas jo paties sąžiningumas (žinojimas ar turėjimas žinoti apie sutarties negaliojimą ir galimas iš to kylančias neigiamas pasekmes).

¹⁸⁴ „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1087-230/2013“, Infolex praktika, žiūrėta 2026 m. kovo 2 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/701356>.

¹⁸⁵ Drukteinienė ir Norkūnas, *supra note*, 168: 99–100.

3. CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS SĄLYGOS SUTARTIES PRIPAŽINIMO NEGALIOJANČIA ATVEJU

„Civilinė atsakomybė – tai turtinė prievolė, atsirandanti esant įstatyme nustatytam pagrindui – civilinės atsakomybės sąlygų (neteisėtų veiksmų, žalos, priežastinio ryšio tarp neteisėtų veiksmų ir žalos, kaltės (išskyrus griežtosios atsakomybės atvejį) visetui“¹⁸⁶. „Reikalavimas atlyginti žalą [...] yra vienas iš dažniausiai taikomų civilinių teisių gynimo būdų“¹⁸⁷. Tačiau sutarčių negaliojimo kontekste žalos atlyginimas dažnu atveju nėra priteisiamas. Viena pagrindinių to priežasčių – nenurodomos ar neįrodomos visos civilinės atsakomybės sąlygos. Kaip šios sąlygos turėtų būti įrodinėjamos? Į ką šalis turėtų atkreipti dėmesį, reikalaudama dėl sutarties negaliojimo patirtos žalos atlyginimo?

Kadangi dėl sutarties negaliojimo atsiradusi žala atlyginama deliktinės civilinės atsakomybės pagrindu, šiame skyriuje visas dėmesys skiriamas būtent deliktinės atsakomybės sąlygų – neteisėtų veiksmų, kaltės, žalos ir priežastinio ryšio – atskleidimui sutarčių negaliojimo kontekste.

3.1. Neteisėti veiksmai ir kaltė

LAT yra nurodęs, kad „pirmiausia būtina nustatyti neteisėtus veiksmus, kurių nenustačius deliktinės atsakomybės taikymo procesas pasibaigia“¹⁸⁸. Pastebėtina, jog teismų praktikoje dažnu atveju nėra nustatomi asmens neteisėti veiksmai. Nenustačius šios civilinės atsakomybės sąlygos, nėra pagrindo nustatyti ir kitų deliktinės civilinės atsakomybės sąlygų. Pavyzdžiui, vienoje byloje „nebuvo nustatyta, kad atsakovas apelianto atžvilgiu elgėsi nesąžiningai ir neteisėtai, kad jis žemės sklypus valdė neteisėtai, tuo apribodamas apelianto galimybes naudotis šiais žemės sklypais, dirbti žemę, ir kad jam dėl to kilo žala. [...] apeliantas 2019 metų vasarą bei rudenį, kai atliko žemės ūkio darbus minėtuose sklypuose, neturėjo teisės naudotis daiktais – žemės sklypais. Todėl nėra pagrindo daryti išvadą, kad atsakovas 2019 metais dirbdamas žemės ūkio darbus minėtuose sklypuose, atliko neteisėtus veiksmus. Apeliantas neįrodė atsakovo neteisėtų veiksmų [...], todėl nėra pagrindo spręsti ir dėl kitų civilinės atsakomybės sąlygų“¹⁸⁹.

¹⁸⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. liepos 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-294-469/2018“, *supra note*, 90.

¹⁸⁷ Mizaras ir kt., *supra note*, 14: 562.

¹⁸⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 23 d. apžvalga. Atskiri griežtosios deliktinės atsakomybės atvejai Lietuvos kasacinėje jurisprudencijoje (Teismų praktika Nr. 48)“, Infolex praktika, žiūrėta 2025 m. vasario 23 d., <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1664197>.

¹⁸⁹ „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1086-886/2023“, Infolex praktika, žiūrėta 2026 m. vasario 12 d., <https://www.infolex.lt/tp/2202347>.

Kiekvienas asmuo turi pareigą laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais nepadarytų kitam asmeniui žalos (CK 6.263 straipsnio 1 dalis). „Tai yra specialioji deliktinės atsakomybės norma, kurioje kartu su bendrąja CK 6.246 straipsnio 1 dalies norma įtvirtintas vadinamasis generalinis deliktas“¹⁹⁰. Pagal CK 6.246 straipsnio 1 dalį, civilinė atsakomybė atsiranda neįvykdžius įstatymuose ar sutartyje nustatytos pareigos (neteisėtas neveikimas) arba atlikus veiksmus, kuriuos įstatymai ar sutartis draudžia atlikti (neteisėtas veikimas), arba pažeidus bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad „neteisėtumas bendriausia prasme aiškinamas kaip asmens elgesio neatitiktis teisei“¹⁹¹.

Neteisėti veiksmai yra nustatomi pagal tai, ar asmuo turėjo teisinę pareigą bei ar objektyviai šią teisinę pareigą įvykdė¹⁹². Kitaip tariant, atsakomybė atsiranda „nepadarius to, ką asmuo privalėjo padaryti, ar padarius tai, ką pagal galiojančias teisės normas daryti jis neturėjo teisės“¹⁹³. „Teisinė pareiga gali būti konkreti arba bendro pobūdžio, pavyzdžiui, kiekvienas asmuo turi elgtis sąžiningai. Tai bendro pobūdžio pareiga, ji reikalauja elgtis atidžiai ir rūpestingai, nedaryti žalos“¹⁹⁴. Konkrečios teisinės pareigos pažeidimas gali pasireikšti imperatyvių teisės normų reikalavimų nevykdymu. Pavyzdžiui, vienoje civilinėje byloje buvo nustatyta, kad „atsakovas neįvykdė CK 6.317 ir 6.321 straipsniuose įtvirtintos imperatyvios pardavėjo pareigos patvirtinti nuosavybės teisę į parduodamą daiktą“¹⁹⁵. Kitoje byloje buvo konstatuota, kad neteisėti veiksmai pasireiškė esminės informacijos neatskleidimu sutarties sudarymo derybų metu ir bendro pobūdžio pareigos elgtis sąžiningai ir rūpestingai pažeidimu¹⁹⁶.

Tik neteisėtas veikimas ar neveikimas, kuris sukėlė žalą sąžiningai sutarties šaliai, yra civilinės atsakomybės atsiradimo sąlyga¹⁹⁷. Įstatymas numato, jog neteisėtumas gali pasireikšti tiek veikimu (aktyviu elgesiu), tiek neveikimu (pasyviu elgesiu). Aktyvius ir pasyvius veiksmus sutarčių negaliojimo kontekste geriausiai atspindi CK 1.91 straipsnio 5 dalyje įtvirtintas sutarties negaliojimo pagrindas – sutarties sudarymas apgaulės būdu. Neteisėtas veikimas gali pasireikšti tokiais veiksmais, kuriais siekiama suklaidinti kitą sutarties šalį dėl sutarties efekto, jos esminių sąlygų, sutartį sudarančio asmens civilinio teisinio subjektiškumo bei kitų esminių aplinkybių (CK 1.91 straipsnio 5 dalis). Tuo tarpu neteisėtas neveikimas gali pasireikšti tam tikros

¹⁹⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. liepos 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-294-469/2018“, *supra note*, 90.

¹⁹¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-3-969/2021“, *supra note*, 57.

¹⁹² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-153/2008“, Inforex praktika, žiūrėta 2026 m. kovo 7 d., <https://www.inforex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/84685>.

¹⁹³ Mikelėnas, *supra note*, 124: 123.

¹⁹⁴ Ambrasienė ir kt., *supra note*, 53: 183.

¹⁹⁵ „Lietuvos apeliacinio teismo 2026 m. balandžio 2 d. sprendimas, priimtas civilinėje byloje Nr. e2A-104-854/2026“, Inforex praktika, žiūrėta 2026 m. balandžio 14 d., <https://www.inforex.lt/tp/2414176>.

¹⁹⁶ „Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. liepos 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-267-567/2025“, Inforex praktika, žiūrėta 2026 m. kovo 21 d., <https://www.inforex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2324517>.

¹⁹⁷ Mikelėnas, *op.cit.*, 135.

informacijos sąmoningu neatskleidimu. Pagal CK 1.91 straipsnio 5 dalį, apgaulė gali būti sutarties šalies tylėjimas, t. y. aplinkybių, kurias žinodama kita sutarties šalis nebūtų sudariusi sutarties, nuslėpimas, jeigu tos aplinkybės turėjo būti atskleistos kitai šaliai.

Ar sutarties pripažinimas negaliojančia *per se* reiškia neteisėtus veiksmus? A. H. Naghavi ir H. T. Ahmadi teigimu, sutarties negaliojimo atveju neteisėti veiksmai yra laikomi negaliojančios sutarties sudarymu¹⁹⁸. Tuo tarpu LAT yra išaiškinęs, kad „sandorio negaliojimas nėra civilinės atsakomybės taikymo pagrindas, todėl tais atvejais, kai asmuo prašo taikyti abu šiuos civilinių teisių gynimo būdus, bylą nagrinėjantis teismas turi atskirai įvertinti kiekvieno šių reikalavimų pagrįstumą atitinkamų jo taikymą reglamentuojančių teisės normų pagrindu“¹⁹⁹. Vienoje byloje teismas nurodė, jog „sandorio pripažinimas negaliojančiu automatiškai nesuponuoja [...] neteisėtų veiksmų padarymo fakto. [...] Net ir pripažinus sutartį negaliojančia CK 1.81 ir (ar) CK 1.82 straipsniuose numatytais pagrindais, tai savaime nereiškia ir neįrodo neteisėtų atsakovų veiksmų. Ieškovas neįrodo, kad atsakovai elgėsi nepakankamai atidžiai ir rūpestingai (nenurodo jokių konkrečių neteisėtų veiksmų), dėl ko jiems civilinė atsakomybė taikytina generalinio delikto pagrindu“²⁰⁰. Taigi, sutarties pripažinimas negaliojančia *per se* dar nereiškia, kad asmuo elgėsi nesąžiningai ir taip atliko neteisėtus veiksmus. Pažymėtina, kad neteisėti asmens veiksmai yra viena iš civilinės atsakomybės sąlygų, todėl ieškovui, reikalaujančiam priteisti nuostolių atlyginimą, tenka pareiga įrodyti, kad būtent dėl atsakovo kaltų neteisėtų veiksmų atsirado žala.

Lietuvos apeliacinis teismas yra nurodęs, kad „aplinkybės, kurios buvo pagrindas pripažinti sandorį negaliojančiu, taip pat gali būti pagrindas taikyti civilinę atsakomybę (jeigu yra būtiniosios jos taikymo sąlygos)“²⁰¹. Pavyzdžiui, anksčiau minėtoje byloje teismas konstatavo, kad „atsakovas [...] sudarydamas ginčo sutartį neužtikrino, jog turi nuosavybės teisę į automobilį ir kad jo nuosavybės teisės neriboja kitų asmenų teisės ar pretenzijos, 2022 m. balandžio 29 d. tarp šalių sudarytą automobilio pirkimo–pardavimo sutartį pripažino negaliojančia *ab initio* (nuo pradžių) kaip prieštaraujančią imperatyviosioms teisės normoms. Todėl nekyla abejonių, kad atsakovo neteisėti veiksmai yra nustatyti – atsakovas neįvykdė CK 6.317 ir 6.321 straipsniuose įtvirtintos imperatyvios pardavėjo pareigos patvirtinti nuosavybės teisę į parduodamą daiktą“²⁰².

Pastebėtina, kad dažnu atveju byloje nenustačius, jog sutartis yra absoliučiai ar santykinai negaliojanti, nėra nustatomi ir asmens neteisėti veiksmai. Pavyzdžiui, vienoje byloje buvo

¹⁹⁸ Naghavi ir Ahmadi, *supra note*, 13: 149.

¹⁹⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. liepos 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-294-469/2018“, *supra note*, 90.

²⁰⁰ „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. liepos 12 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-245-324/2021“, Infolex praktika, žiūrėta 2026 m. kovo 7 d., <https://www-infolex-lt.skaitykle.mruni.eu/tp/2088693>.

²⁰¹ „Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. spalio 31 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2-638-553/2024“, *supra note*, 86.

²⁰² „Lietuvos apeliacinio teismo 2026 m. balandžio 2 d. sprendimas, priimtas civilinėje byloje Nr. e2A-104-854/2026“, *supra note*, 195.

nustatyta, kad atsakovas žemės sklypais naudojosi teisėtai, nenuginčytų panaudos sutarčių pagrindu, neteisėtų veiksmų nustatyta nebuvo²⁰³. Taigi, iš esmės sutarties negaliojimo aplinkybės gali sutapti su neteisėtais veiksmais civilinės atsakomybės prasme.

Tam tikrais atvejais būtų galima laikyti, kad sutarties pripažinimas negaliojančia kartu reiškia ir neteisėtų veiksmų konstatavimą. Pavyzdžiui, teismų praktikoje pripažįstama, jog nustatant, ar sutartis yra sudaryta apgaulės būdu pagal CK 1.91 straipsnį, turi būti nustatomi asmens tyčiniai nesąžiningi veiksmai²⁰⁴. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad pripažinus sutartį negaliojančia dėl apgaulės, smurto ar ekonominio spaudimo, tokie veiksmai kartu laikomi ir neteisėtais veiksmais civilinės atsakomybės prasme. Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinis teismas vienoje byloje nustatė, kad „ginčo pirkimo–pardavimo sutartis buvo sudaryta dėl apgaulės, o tokie atsakovės 1 ir notaro veiksmai buvo neteisėti ir padarė žalą ieškovei“²⁰⁵.

Deliktinės civilinės atsakomybės atveju asmens kaltė turi būti įrodyta²⁰⁶. Teisės doktrinoje laikoma, jog nustatant asmens kaltę turėtų būti vertinamas asmens elgesys²⁰⁷. „Pirmiausia išsiaiškinama, ar atsakovas turėjo atitinkamą pareigą, o po to kaip jis šią savo pareigą vykdė: taip, kaip ją būtų vykdęs protingas žmogus, ar nukrypdamas nuo protingo žmogaus elgesio standarto“²⁰⁸. V. Mikelėnas nurodė, kad „objektyvus elgesio neteisėtumas pasireiškia pačiu žalos padarymo faktu. Subjektyvus elgesio neteisėtumas yra padariusio žalą asmens nesugebėjimas laikytis įstatymų nustatytų elgesio standartų, kurių privalo laikytis *bonus pater familias*, t. y., rūpestinga šeimos galva“²⁰⁹. „Asmuo gali būti pripažintas kaltu dėl padarytos žalos, jeigu nesugebėjo elgtis taip, kaip jo vietoje turėjo elgtis arba būtų pasielgęs protingas žmogus. Kalto asmens elgesys suprantamas kaip nemokėjimas užtikrinti reikiamo atidumo, rūpestingumo ir apdairumo, kuris buvo būtinas konkrečiomis sąlygomis“²¹⁰. Taigi, asmens kaltė vertinama per *bonus pater familias* standartą (CK 6.248 straipsnio 3 dalis).

Sutarčių negaliojimo kontekste vertintinas asmens sąžiningumas sudarant ginčijamą sutartį. „Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad sąžiningumas – tai vertybinis teisinių santykių subjekto elgesio matas, nustatomas pagal objektyvųjų ir subjektyvųjų kriterijus. Objektyviuoju požimiū sąžiningumas suprantamas kaip elgesys, atitinkantis protingumo ir teisingumo principų

²⁰³ „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1086-886/2023“, *supra note*, 189.

²⁰⁴ „Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. liepos 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-525-196/2016“, Infollex praktika, žiūrėta 2026 m. vasario 7 d., <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1297934>.

²⁰⁵ „Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. vasario 6 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-32-330/2024“, Infollex praktika, žiūrėta 2026 m. kovo 7 d., <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2224178>.

²⁰⁶ Madalina ir Georgiana, *supra note*, 6: 84.

²⁰⁷ Algis Norkūnas, „Kaltė kaip civilinės atsakomybės pagrindas“, *Jurisprudencija* 28, 20 (2002): 115, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3599/3391>.

²⁰⁸ Mikelėnas, *supra note*, 124: 242.

²⁰⁹ *Ibid.*, 135.

²¹⁰ Ambrasienė ir kt., *supra note*, 53: 188.

reikalavimus, t. y. rūpestingas, apdairus ir atidus elgesys. Subjektyviuoju požiūriu sąžiningumas nusako asmens vidinę būklę konkrečioje situacijoje, be kita ko, veikiamą subjektą individualizuojančių savybių“²¹¹. A. Norkūno teigimu, „vertinant asmens elgesį sąžiningumo aspektu, [...] neteisėti veiksmai pasireiškia kaip objektyvusis nesąžiningumas, o kaltė – kaip subjektyvusis nesąžiningumas“²¹². Ieškovui įrodžius atsakovo neteisėtus veiksmus, „paneigiamas atsakovo objektyvusis sąžiningumas. Tokiu atveju atsakovo kaltė yra preziumuojama (CK 6.248 straipsnio 1 dalis)“²¹³. Taigi, nukentėjęs asmuo turi įrodyti tris civilinės atsakomybės sąlygas: neteisėtus veiksmus, žalą ir priežastinį ryšį, kadangi kaltė apima neteisėtus veiksmus²¹⁴.

D. Michoński teigimu, dėl negaliojančios sutarties patirtą žalą privaloma atlyginti tik tuo atveju, kai sutartis yra negaliojanti dėl vienos iš šalių kaltės²¹⁵. Pavyzdžiui, sudarius ginčijamą sutartį dėl suklydimo, šalis turi teisę reikalauti iš antrosios šalies atlyginti turėtas išlaidas, taip pat savo turto netekimą ar sužalojimą, jeigu įrodo, kad suklydo dėl antrosios šalies kaltės (CK 1.90 straipsnio 3 dalis). Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad šiuo atveju šalies teisė reikalauti patirtos žalos atlyginimo siejama su civilinės atsakomybės sąlyga – kalte, kuri negali būti preziumuojama, ją įrodyti turi ieškovas²¹⁶. LAT taip pat pažymėjo, kad „kalto dėl suklydimo asmens neteisėti veiksmai pasireiškia [...] esminės informacijos, turinčios reikšmės sutarčiai sudaryti, neatskleidimu dar ikisutartiniuose santykiuose“²¹⁷.

Kasacinis teismas vienoje byloje atmetė reikalavimą dėl žalos atlyginimo, įvertinęs, kad byloje nebuvo pateikta įrodymų, jog žala patirta dėl atsakovo kaltės: „ieškovai [...] prašė priteisti jiems iš atsakovo jų patirtas išlaidas – 162 765,89 Lt (47 140,26 Eur) palūkanų sumokėtų bankui už suteiktą kreditą ginčo žemės sklypui įsigyti (CK 1.90 straipsnio 3 dalis, 6.246 straipsnio 1 dalis). Teigia, kad šias išlaidas patyrė dėl atsakovo kaltės, jo neteisėtų veiksmų, pasireiškusių tuo, kad jis nuslėpė faktą, jog statybos leidimas gautas apgaule, sklype niekada nebuvo sodybos, o esantys pamatai yra netikri. [...] nagrinėjamu atveju apeliantai siekdami savo reikalavimo patenkinimo turėjo pateikti įrodymus, kad nurodytas išlaidas patyrė būtent dėl atsakovo kaltės. [...] Nei ieškovai, nei atsakovas į bylą nepateikė patikimų bei nenuginčijamų įrodymų, kurie patvirtintų,

²¹¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-203-403/2020“, Infolex praktika, žiūrėta 2026 m. kovo 8 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1897404>.

²¹² Norkūnas, *supra note*, 207: 116.

²¹³ „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 9 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-320-553/2022“, Infolex praktika, žiūrėta 2026 m. kovo 4 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2087644>.

²¹⁴ Ivanauskienė, *supra note*, 4: 67.

²¹⁵ Dominik Michoński, „Contractual or Delictual? On The Character Of Pre-contractual Liability In Selected European Legal Systems“, *Comparative Law Review* 20 (2015): 167–168, <https://apcz.umk.pl/CLR/article/download/CLR.2015.016/10114/27108>.

²¹⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2022 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-2-611/2022“, Infolex praktika, žiūrėta 2026 m. kovo 8 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2059638>.

²¹⁷ *Ibid.*

jog minėti akmenys į sklypą buvo atgabenti kurios nors iš bylos šalių, siekiant tam tikros naudos (pavyzdžiui, suklaidinti statybos leidimus išduodančias institucijas ar kitą sandorio šalį)²¹⁸.

Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad „asmens sąžiningumas teisėje vertinamas pagal jo žinojimą arba turėjimą žinoti tam tikras aplinkybes, „turėjimas žinoti“ reiškia asmens pareigą veikti aktyviai, pasidomėti apie tam tikras aplinkybes“²¹⁹. Tuo tarpu „žinojimas apima tai, ką turi žinoti kiekvienas rūpestingas ir atidus asmuo“²²⁰. Pagal CK 1.84, 1.85, 1.88, 1.89 straipsnius, dėl negaliojančios sutarties atsiradusiai žalai atlyginti svarbu nustatyti asmens žinojimą arba turėjimą žinoti apie sutarties negaliojimą ir galimas iš to kylančias neigiamas pasekmes, t. y. svarbu nustatyti asmens kaltę. Pavyzdžiui, ar šalis žinojo (kaip rūpestingas ir atidus asmuo), ar turėjo žinoti (turėjo pareigą pasidomėti), jog kita sutarties šalis yra ribotai veiksmi tam tikroje srityje (CK 1.85 straipsnis). Tais atvejais, kai asmuo nežino ir negali žinoti, jog sutartis yra negaliojanti, įpareigoti ją atlyginti žalą būtų nepagrįsta²²¹.

Europos sutarčių teisės principų (angl. *Principles of European Contract Law* – PECL) 4:117 straipsnis numato, jog sąžininga sutarties šalis turi teisę reikalauti atlyginti jos patirtą žalą iš kitos šalies su sąlyga, kad kita šalis žinojo ar turėjo žinoti apie klaidą, apgaulę, grasinimą arba pernelyg didelės naudos ar nesąžiningo pranašumo panaudojimą²²². Šiais atvejais PECL nuostolius dėl sutarties negaliojimo taip pat sieja su asmens kalte. CK 1.91 straipsnio 2 dalyje numatyta, jog kaltoji šalis turi atlyginti nukentėjusiajam visas turėtas išlaidas. Tačiau įstatymas nenumato, ar atskirai turi būti įrodoma asmens kaltė (žinojimas ar turėjimas žinoti). Lietuvos apeliacinis teismas yra nurodęs, kad „kai reiškiamas reikalavimas pripažinti negaliojančiu dėl apgaulės sudarytą sandorį, byloje turi būti tiriama ir vertinama, ar atsakovas atliko tyčinius nesąžiningus veiksmus (tyčia pranešė tikrovės neatitinkančias žinias arba nutylėjo svarbias aplinkybes dėl esminių sudaromo sandorio elementų, siekdamas suklaidinti ieškovą), dėl kurių ieškovas buvo paskatintas sudaryti ne tokį sandorį, kokį jis iš tikrųjų siekė sudaryti“²²³. Taigi, darytina išvada, kad apgaulės, smurto, ekonominio spaudimo, realaus grasinimo ar kitais CK 1.91 straipsnyje numatytais sutarties negaliojimo atvejais, asmens neteisėtas elgesys visada bus vertinamas kaip padarytas tyčia.

Kaltė gali pasireikšti tyčia arba neatsargumu (CK 6.248 straipsnio 2 dalis). „Jeigu asmuo veikia neteisėtai ir siekdamas padaryti žalos, tai jo veiksmai yra tyčiniai, o jeigu konkrečioje

²¹⁸ „Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. rugsėjo 14 d. sprendimas, priimtas civilinėje byloje Nr. 2A-944-516/2016“, Infoplex praktika, žiūrėta 2026 m. kovo 4 d., <https://www-infoplex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1333991>.

²¹⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-124-403/2024“, *supra note*, 163.

²²⁰ Norkūnas, *supra note*, 207: 116.

²²¹ Naghavi ir Ahmadi, *supra note*, 13: 143.

²²² „The Principles Of European Contract Law“, Trans-lex, žiūrėta 2026 m. kovo 21 d., https://www.trans-lex.org/400200#head_79.

²²³ „Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. liepos 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-525-196/2016“, *supra note*, 204.

situacijoje neužtikrinamas būtinas atidumas ir rūpestingumas, tai yra neatsargumas“²²⁴. Pažymėtina, kad „dideliu neatsargumu laikytinas paprastų, visiems suprantamų elgesio taisyklių nesilaikymas arba asmeniui neabejotinai žinomų saugaus elgesio reikalavimų ignoravimas numatant žalos atsiradimą“²²⁵.

Sutarčių negaliojimo kontekste nukentėjusysis turi teisę reikšti reikalavimą dėl žalos atlyginimo tais atvejais, kai žala buvo padaryta tyčia (pavyzdžiui, pagal CK 6.1001 straipsnio 3 dalį, jei draudimo suma buvo padidinta dėl draudėjo apgaulės) arba dėl neatsargumo²²⁶. Pavyzdžiui, CK 1.90 straipsnyje įtvirtintu atveju, jeigu atsakovo kaltė pasireiškė neapdairiu aplinkybių nepranešimu kitai sutarties šaliai²²⁷, kaltė turėtų būti vertinama kaip didelis neatsargumas. Kitais atvejais, pavyzdžiui, CK 1.84 straipsnyje įtvirtintu sutarties negaliojimo pagrindu, vertinama, ar asmuo tyčia ar dėl didelio neatsargumo sudarė sutartį su neveiksiu asmeniu.

Kai paties nukentėjusio asmens didelis neatsargumas padėjo žalai atsirasti arba jai padidėti, atsižvelgiant į nukentėjusio asmens kaltės dydį, žalos atlyginimas gali būti sumažintas (CK 6.282 straipsnio 1 dalis, 6.248 straipsnio 4 dalis). Šiose teisės normose įtvirtinta mišri kaltė²²⁸. Nukentėjusiojo „neatsargumas yra tarptautiniu mastu pripažintas atsakomybės ribojimo pagrindas“²²⁹. Nukentėjusio asmens, prisidėjusio prie žalos atsiradimo, neatsargumo dalis nustatoma ir atitinkamai sumažinamas atlygintinos žalos dydis²³⁰. Pažymėtina, kad nukentėjusio asmens kaltė nėra preziumuojama, todėl jo kaltę turi įrodyti asmuo, kuris remiasi šia aplinkybe²³¹.

Pagal CK 6.282 straipsnio 3 dalį, teismas gali sumažinti atlygintinos žalos dydį, išskyrus atvejus, kai žala padaryta tyčia. Tuo atveju, jeigu nukentėjusi šalis nors ir yra prisidėjusi prie žalos atsiradimo, tačiau kaltoji šalis tyčiniaus veiksmais sukėlė žalą, atlygintinos žalos dydis nėra sumažinamas. Kaip minėta, žala, atsiradusi dėl CK 1.91 straipsnyje numatytų sutarties negaliojimo priežasčių, laikoma padaryta tyčia, todėl šiais atvejais atlygintinos žalos dydis nėra mažintinas.

Apibendrinant, darytina išvada, jog sutarties pripažinimas negaliojančia savaime nereiškia neteisėtų veiksmų fakto nustatymo, tačiau aplinkybės, sudariusios pagrindą pripažinti sutartį negaliojančia, tam tikrais atvejais gali sutapti su neteisėtais veiksmais civilinės atsakomybės

²²⁴ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2022 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-396-861/2022“, Infolex praktika, žiūrėta 2026 m. kovo 4 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2072618>.

²²⁵ Ambrasienė ir kt., *supra note*, 53: 189.

²²⁶ Naghavi ir Ahmadi, *supra note*, 13: 145.

²²⁷ Mikelėnas, Vileita ir Taminskas, *supra note*, 116: 199.

²²⁸ Ivanauskienė, *supra note*, 4: 70.

²²⁹ Gert Brüggemeier, *Modernising Civil Liability Law in Europe, China, Brazil and Russia: Texts and Commentaries* (Bremen: Cambridge University Press, 2011), 132, https://research-ebSCO-com.skaitykla.mruni.eu/c/2ldytd/ebook-viewer/pdf/543ziypcr5/page/pp_vi.

²³⁰ *Ibid.*

²³¹ Meda Baranauskaitė, „Kaltės ypatumai kilus sutartinei atsakomybei Lietuvoje ir Vokietijoje“, *Mokslinės minties šventė 2023: studentų mokslinių straipsnių rinkinys* (2023): 864, <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/a991074c-d5bd-4061-b239-3d241f229439/content>.

prasmė. Be to, sutarčių negaliojimo atveju turėtų būti vertinami ne tik asmens neteisėti veiksmai, bet ir kaltė, kuri pasireiškia kaip subjektyvusis sąžiningumas. Vertinant asmens sąžiningumą turi būti nustatoma, ar asmuo žinojo ar turėjo žinoti apie sutarties negaliojimą ir galimas iš to kylančias neigiamas pasekmes. Tais atvejais, kai sutartis yra sudaryta dėl apgaulės, smurto, ekonominio spaudimo ar realaus grasinimo (CK 1.91 straipsnis), sutarties pripažinimas negaliojančia kartu reiškia tiek neteisėtų veiksmų, tiek ir kaltės konstatavimą, t. y. asmens neteisėtas elgesys visada bus vertinamas kaip padarytas tyčia.

3.2. Žala

„Žala yra būtinas civilinės atsakomybės pagrindas, nes nesant žalos arba nuostolių civilinės atsakomybės teisinis santykis neįmanomas. [...] Žalos darymas reiškia konkrečios subjektinės teisės pažeidimą, o taikant civilinę atsakomybę žalos atlyginimas visada yra turtinis“²³². CK 6.249 straipsnio 1 dalis numato, jog žala yra asmens turto netekimas arba sužalojimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų. Piniginė žalos išraiška yra nuostoliai. Žalos sąvoka yra platesnė nei nuostolių sąvoka, t. y. žala yra laikytina nukentėjusiojo asmens turinio ar kitokio intereso pažeidimu, o nuostoliai – pažeidimo įvertinimu pinigais²³³.

CK 6.251 straipsnis įtvirtina visiško nuostolių atlyginimo principą. Kokia apimtimi šis principas taikomas sutarčių negaliojimo kontekste? Civilinėje teisėje žala gali būti skirstoma į tiesioginę ir netiesioginę žalą²³⁴. Tačiau kai kurie autoriai mano, kad netiesioginė žala sutarčių negaliojimo atveju negali būti atlyginama²³⁵. Tokiu atveju visiško nuostolių atlyginimo principas yra ribojamas. Šiame poskyryje bus siekiama nustatyti, ar sutarties negaliojimo kontekste yra atlyginama tik tiesioginė, ar, vis dėlto, ir netiesioginė žala.

„Civilinė atsakomybė gali atsirasti tik tada, kai padaryta žala yra individuali, t. y. kai ji padaryta konkrečiam subjektui, įgyjančiam teisę reikalauti žalos atlyginimo“²³⁶. Magistro baigiamojo darbo 1.2 poskyryje nustatyta, kad kaltasis asmuo dėl sutarties pripažinimo santykinai negaliojančia kreiptis į teismą negali, tačiau ieškinį dėl absoliutaus sutarties negaliojimo gali pareikšti kiekvienas suinteresuotas asmuo, įskaitant ir kaltąjį dėl sutarties negaliojimo asmenį. Minėtame poskyryje buvo keliamas klausimas – ar asmuo, kuris yra atsakingas už absoliutų

²³² Ambrasienė ir kt., *supra note*, 53: 191.

²³³ Ieva Markutė, „Negautas pelnas kaip žalos rūšis“ (magistro baigiamasis darbas, Vilniaus universitetas, 2011), 14, <https://epublications.vu.lt/object/elaba:2154870/MAIN>.

²³⁴ Mikelėnas, *supra note*, 124: 144.

²³⁵ Mizaras ir kt., *supra note*, 14: 369.

²³⁶ Mikelėnas, *op.cit.*, 143.

sutarties negaliojimą, galėtų pareikšti toje byloje reikalavimą dėl žalos atlyginimo? C. A. De Vincelles teigimu, ieškovu negali būti tas asmuo, kuris buvo kaltas dėl negaliojančios sutarties sudarymo, o gali būti tas, kuris patiria dėl to atsiradusią žalą²³⁷. Pabrėžtina, jog tiek santykinai, tiek absoliučiai negaliojančių sutarčių atveju civilinės atsakomybės institutas yra savarankiškas civilinių teisių gynimo būdas, todėl asmuo, reikalaujantis priteisti nuostolių atlyginimą, kiekvienu atveju turi įrodyti visas civilinės atsakomybės sąlygas. Įstatyme nėra įtvirtinto draudimo, kad šalis, kuri yra atsakinga už sutarties negaliojimą, negali pareikšti reikalavimo dėl žalos atlyginimo. Tikėtina, kad pareiškus tokį reikalavimą, žalos atlyginimas visiškai arba iš dalies nebūtų priteistinas, kadangi nebūtų sąžiningos sutarties šalies kaltės, kaip vienos iš civilinės atsakomybės sąlygų, arba būtų nustatyta abiejų šalių kaltė, kuri atlygintinos žalos dydį sumažintų ar visiškai atleistų šalį nuo civilinės atsakomybės.

Ieškinį dėl santykinai negaliojančios sutarties gali pareikšti trečiasis asmuo, kurio naudai sutartis buvo sudaryta, ar asmuo, kurio teisės arba teisėtus interesus ta sutartis pažeidė, o dėl absoliutaus negaliojimo – visi asmenys, kurių teisės ar teisėtus interesus tokia sutartis pažeidė (CK 6.227 straipsnio 1 ir 3 dalys). Ar tretieji asmenys turi teisę į žalos atlyginimą sutarčių negaliojimo atveju? Jei taip, koku civilinės atsakomybės pagrindu remdamasis trečiasis asmuo gali reikalauti priteisti nuostolių atlyginimą dėl negaliojančia sutartimi sukeltos žalos?

Pažymėtina, kad sutarčių negaliojimo kontekste gali būti atlyginama ne tik turtinė, bet ir neturtinė žala. A. Brazdeikis neturtinės žalos atlyginimą įvardina kaip papildomą sutarties negaliojimo pasekmę²³⁸. CK 1.91 straipsnio 3 dalyje įtvirtintas vienintelis atvejis, kuomet nukentėjęs asmuo turi teisę reikalauti atlyginti jo patirtą neturtinę žalą sutarčių negaliojimo atveju. Ar tokį įstatymų leidėjo įtvirtintą atvejį reikėtų laikyti vienintele neturtinės žalos atlyginimo galimybe sutarčių negaliojimo kontekste?

3.2.1. Tiesioginės ir netiesioginės žalos atlyginimo ypatumai

Civilinėje teisėje žala skirstoma į dvi rūšis: tiesioginę ir netiesioginę žalą²³⁹. Tiesioginė žala – tai tiesioginis neteisėto veiksmo rezultatas, o netiesioginė žala laiko ar erdvės požiūriu yra netiesioginis rezultatas, t. y. išplaukianti žala²⁴⁰. „Teismų praktikoje pripažįstama nukentėjusios sąžiningos šalies teisė tiek į tiesioginių, tiek į netiesioginių nuostolių atlyginimą“²⁴¹.

²³⁷ De Vincelles, *supra note*, 11: 223.

²³⁸ Mizaras ir kt., *supra note*, 14: 368.

²³⁹ Mikelėnas, *supra note*, 124: 144.

²⁴⁰ Drukteinienė ir Norkūnas, *supra note*, 168: 52.

²⁴¹ „Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. balandžio 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-46/2010“, Infollex praktika, žiūrėta 2026 m. kovo 8 d., https://www-infollex-lt.skaittykla.mruni.eu/tp/156931#B_0.

LAT yra išaiškinęs, kad „civilinės atsakomybės taikymui svarbu, kad būtų priteisiamos tik tos išlaidos, kurios yra būtinos realiam kreditoriaus turtinės padėties atkūrimui, priežastiniu ryšiu susijusios su žalos padarymu bei patikimai įrodytos. Be to, jos turi būti protingos ir pagrįstos. [...] nuostolius išlaidų forma apibūdina tokie požymiai: realumas, būtinumas ir protingumas“²⁴².

Kitų valstybių autoriai išskiria sutarties sudarymo etapą ir sutarties vykdymo etapą²⁴³. Atitinkamai pripažinus sutartį negaliojančia, šiais etapais gali būti padaroma žala, kadangi negaliojanti sutartis gali būti ne tik sudaroma, bet ir pradedama vykdyti arba visiškai įvykdyta. Šio baigiamąjo darbo 2.1 poskyryje nustatyta, kad sutarčių negaliojimo atveju galimos dvi išlaidų rūšys, t. y. išlaidos, susijusios su negaliojančios sutarties sudarymu, ir išlaidos, susijusios su sutarties pripažinimu negaliojančia. A. H. Naghavi ir H. T. Ahmadi teigimu, sutarčių negaliojimo atveju žala gali atsirasti: 1) iki sutarties sudarymo (pavyzdžiui, tarpininkavimo išlaidos, ekspertizės išlaidos, sutarties parengimo išlaidos ir pan.); 2) po negaliojančios sutarties sudarymo (pavyzdžiui, turto priežiūros, remonto išlaidos, transportavimo išlaidos ir pan.)²⁴⁴. Pirmuoju atveju žala įvardinama kaip išlaidos dėl negaliojančios sutarties sudarymo, o antruoju atveju – išlaidos dėl sutarties pripažinimo negaliojančia. Pastarasis atvejis apima tokius nuostolius, kai negaliojanti sutartis buvo visiškai arba iš dalies įvykdyta.

Pažymėtina, kad sutarčių negaliojimo atveju būsima žala paprastai nėra atlygintina. Lietuvos apeliacinis teismas vienoje byloje nurodė, kad „atsakovai tiesioginių (realių) nuostolių dėl nekilnojamojo turto kainų pakilimo nepatyrė, nes įrodymų apie tai, kad jie įsigijo kitą gyvenamąjį būstą [...] teismui nepateikė. Būsimų išlaidų atlyginimo galimybės sandorį pripažinus negaliojančiu CK 1.90 straipsnio ar 1.91 straipsnio pagrindu įstatymas nenumato“²⁴⁵. Tačiau kitoje byloje apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad „priešiškinio reikalavimo atmetimas nesudarys kliūčių J. V. ir V. V. kreiptis į teismą dėl nuostolių atlyginimo, jiems realiai patyrus nuostolių dėl kito gyvenamojo būsto šeimai įsigijimo, dėl persikraustymo išlaidų, dėl turėtų konkrečių išlaidų namo vidaus apdailai, paliktinų R. G. ir V. G. integruotų baldų vertės“²⁴⁶.

CK 6.251 straipsnio 1 dalis numato, jog padaryta žala turi būti atlyginta visiškai. „Visiško nuostolių atlyginimo paskirtis – atsakingam už padarytą žalą asmeniui atlyginus tiesioginius ir (ar) netiesioginius nuostolius, grąžinti šalis į iki teisės pažeidimo buvusią padėtį, adekvačiai

²⁴² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-611/2013“, Infolex praktika, žiūrėta 2025 m. gegužės 18 d., <https://www.infolex.lt/tp/772180>.

²⁴³ Aliu, *supra note*, 8: 98.

²⁴⁴ Naghavi ir Ahmadi, *supra note*, 13: 148.

²⁴⁵ „Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. rugpjūčio 31 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-310/2010“, Infolex praktika, žiūrėta 2026 m. kovo 7 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/170317>.

²⁴⁶ „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. rugpjūčio 25 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-192-159/2009“, Infolex praktika, žiūrėta 2026 m. kovo 12 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/177991>.

kompensuojant nukentėjusiam asmeniui jo patirtą nuostolių dydį²⁴⁷. Pabrėžtina, jog visiško žalos atlyginimo principas taikomas tik tais atvejais, kai sutartis ar įstatymas nenustato kitaip²⁴⁸. Pavyzdžiui, CK 1.84 straipsnio 3 dalis numato, kad šalis privalo atlyginti antrajai šaliai šios turėtos išlaidas, jos turto netekimą ar sužalojimą. CK komentaro autorių teigimu, CK 1.84 ir 1.91 straipsniuose įtvirtintais sutarčių negaliojimo atvejais negautos pajamos nėra atlyginamos²⁴⁹. Dėl negautų pajamų atlyginimo kitais sutarčių negaliojimo atvejais (pavyzdžiui, CK 1.85, 1.88, 1.89, 1.90 straipsniai) nėra pasisakoma, tačiau daroma prielaida, jog ir šiuose straipsniuose įtvirtintais atvejais negautos pajamos nėra atlyginamos. Lietuvos apeliacinis teismas yra nurodęs, jog „pripažinus sutartį negaliojančia tiek CK 1.90 straipsnio, tiek CK 1.91 straipsnio pagrindu yra atlyginamos turėtos išlaidos. Turėtos išlaidos yra tiesioginiai (realūs) nuostoliai“²⁵⁰. Teisės doktrinoje taip pat teigiama, kad „asmuo gali prašyti atlyginti ne negautas pajamas, bet išlaidas, kurias jis patyrė sudarydamas sutartį, t. y. tokias išlaidas, kurių jis nebūtų patyręs, jeigu sutartis nebūtų buvusi sudaryta“²⁵¹. Darytina išvada, kad sutarčių negaliojimo kontekste visiško žalos atlyginimo principas yra ribojamas.

Ar iš tiesų netiesioginės žalos atlyginimo klausimas sutarčių negaliojimo atveju nėra svarstytinas?

DCFR komentare nurodoma, jog žalos atlyginimas gali apimti kompensaciją už galimybes, kurias šalis prarado pasikliaudama negaliojančia sutartimi²⁵². Užsienio valstybių autorių teigimu, jeigu nukentėjęs asmuo dėl negaliojančios sutarties patyrė žalą, jis gali reikalauti priteisti tiesioginius nuostolius, taip pat tam tikrą numanomą naudą, kurią būtų gavęs, jeigu negaliojanti sutartis nebūtų buvusi sudaryta²⁵³. Kaip netiesioginės žalos atlyginimas vertinamas konkrečių valstybių teisinėse sistemose?

Prancūzijos teisėje vertinama, kad žala turi būti tiesiogiai susijusi su sutarties negaliojimu²⁵⁴. Prancūzijos įstatymas aiškiai neįtvirtina, kokia žala sutarčių negaliojimo kontekste gali būti atlygintina, tačiau Prancūzijos teisės doktrinoje laikytina, kad sutarties negaliojimas gali sukelti tokią žalą, kurią turi atlyginti kita sutarties šalis: galėjo būti patirtos nereikalingos išlaidos; galėjo būti prarastas laikas; dėl negaliojančios sutarties sudarymo galėjo būti atmesti kiti pasiūlymai arba galimybės; galėjo būti prarastas laukiamas pelnas; asmuo galėjo netekti galimybes

²⁴⁷ „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. spalio 21 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-490-464/2021“, Infolex praktika, žiūrėta 2026 m. kovo 12 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2032902>.

²⁴⁸ Halyna Yanovytska ir kt., „Invalidity of Transactions: Analysis of Grounds and Civil Legal Consequences“, *Revista Jurídica Portucalense* 34 (2023): 76, <https://revistas.rcaap.pt/juridica/article/view/30127>.

²⁴⁹ Mikelėnas, Vileita ir Taminskas, *supra note*, 116: 192, 202.

²⁵⁰ „Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. rugpjūčio 31 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-310/2010“, *supra note*, 245.

²⁵¹ Ivanauskienė, *supra note*, 4: 40.

²⁵² Von Bar ir kt., *supra note*, 144: 225.

²⁵³ Naghavi ir Ahmadi, *supra note*, 13: 145.

²⁵⁴ De Vincelles, *supra note*, 11: 223.

naudotis savo turtu²⁵⁵. Taigi, Prancūzijos teisės doktrinoje laikomasi nuomonės, kad netiesioginė žala sutarčių negaliojimo atveju gali būti atlygintina kaip prarasta galimybė gauti tam tikrą naudą.

Vokietijos civilinis kodeksas aiškiai įtvirtina žalos atlyginimo galimybę sutarčių negaliojimo atveju, tačiau nenumato, ar turėtų būti atlygintina tik tiesioginė, ar, vis dėlto, ir netiesioginė žala. Klausimas dėl netiesioginės žalos atlyginimo sutarčių negaliojimo atveju aptartas Vokietijos teisės doktrinoje, kurioje teigiama, kad nukentėjusioji šalis gali reikalauti ne tik tiesioginių išlaidų, bet ir pelno, kuris būtų buvęs pasiekiamas, jeigu negaliojanti sutartis nebūtų buvusi sudaryta²⁵⁶.

Minėtų valstybių teisės aktuose netiesioginės žalos atlyginimas, kaip ir CK, tiesiogiai nėra įtvirtintas, tačiau šis klausimas aptartas teisės doktrinoje. Vengrijos įstatymas taip pat numato, kad žala, atsiradusi dėl negaliojančios sutarties sudarymo, turi būti atlyginta²⁵⁷. Tačiau, priešingai nei minėtose valstybėse, Vengrijos teisės doktrinoje nurodoma, kad neigiamas interesas, kuriuo atlyginama žala dėl negaliojančios sutarties sudarymo, apima tik tiesioginę žalą²⁵⁸.

Pažymėtina, kad žalą padaręs asmuo privalo atlyginti tiek faktinę žalą (*damnum emergens*), tiek negautą pelną (*lucrum cessans*)²⁵⁹. Sutarties negaliojimo atveju *damnum emergens* gali apimti žalą, patirtą derantis dėl tokios sutarties sudarymo (pavyzdžiui, išlaidos lėktuvų bilietams, viešbučių sąskaitoms, buhalterijos paslaugoms ir pan.), o *lucrum cessans* – prarastas galimybes (pavyzdžiui, nesudarius kitos sutarties su kitu asmeniu ir pan.)²⁶⁰. A. H. Naghavi ir H. T. Ahmadi teigimu, sutarčių negaliojimo kontekste gali būti atlyginamos prarastos sutarčių galimybės (pavyzdžiui, verslo ar prekybos galimybės)²⁶¹.

Kaip netiesioginės žalos atlyginimas sutarčių negaliojimo kontekste vertinamas Lietuvos teisinėje sistemoje? Minėta, kad žala gali būti susijusi su negaliojančios sutarties sudarymu arba su sutarties pripažinimu negaliojančia. Dėl sutarties pripažinimo negaliojančia fakto gali būti atlyginama tik tiesioginė žala, kadangi jei šalis turėtų teisę į netiesioginės žalos atlyginimą, liktų pateisintas negaliojančios sutarties vykdytinumas, o tai prieštarautų negaliojančios sutarties teisei prigimčiai²⁶². Kitaip tariant, tokiu atveju priteisus netiesioginius nuostolius, šalys būtų

²⁵⁵ Terré ir kt., *supra note*, 140: 660.

²⁵⁶ Michoński, *supra note*, 215: 168.

²⁵⁷ „2013 m. V aktas dėl Vengrijos civilinio kodekso“ (Act V of 2013 on the Civil Code of Hungary), *supra note*, 132.

²⁵⁸ András Földi, „False Friends“ and Some Other Phenomena Reflecting the Historical Determination of the Terminology of Hungarian Private Law“, *Int J Semiot Law* 33 (2020): 742, <https://link.springer.com/article/10.1007/s11196-020-09727-4>.

²⁵⁹ Savu, *supra note*, 5: 636.

²⁶⁰ Genc Trnavci, „Contract and Torts according to the Act on the Obligations of Former Yugoslavia: A Comparative Analysis“, *Review of European Law* 18, 2/3 (2016): 45, https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/reevprv18&div=14&start_page=37&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults.

²⁶¹ Naghavi ir Ahmadi, *supra note*, 13: 148.

²⁶² Laura Smalinskaitė, „Negautų pajamų atlyginimo ypatumai sutarčių teisėje“ (magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2013), 44, <https://cris.mruni.eu/cris/entities/etd/e716374a-b5c2-4212-9053-56d682ca79ac>.

grąžintos į padėtį, tarsi sutartis būtų tinkamai įvykdyta. Pažymėtina, kad sutarties negaliojimo kontekste žala atlygintina taikant ne lūkesčio, o tikrumo interesą. Taigi, netiesioginės žalos atlyginimas yra siejamas tik su negaliojančios sutarties sudarymo faktu.

LAT yra išaiškinęs, kad nuostoliai (prarasta galimybė) „turi apibrėžtą piniginę vertę, jie reiškia tai, kad jų nepatyręs, ieškovas galbūt būtų turėjęs tam tikrą turtinę naudą [...] Tokio pobūdžio nuostoliai [...] pagal savo esmę patenka į negautų pajamų sampratą, nes negautos pajamos bendrąja prasme reiškia asmens netektą galimybę pagerinti savo turtinę padėtį“²⁶³. „Negautos pajamos yra kreditoriaus numatytos ir realiai tikėtinos gauti sumos, kurių jis negavo dėl neteisėtų skolininko veiksmų, arba dėl tokių veiksmų prarasta nauda“²⁶⁴. „Kasacinio teismo praktikoje laikomasi nuostatos, kad negautos pajamos kvalifikuojamos kaip turtinė žala, kai jos atitinka šiuos kriterijus: 1) ar pajamos buvo numatytos gauti iš anksto; 2) ar pagrįstai tikėtasi jas gauti esant normaliai veiklai; 3) ar šių pajamų negauta dėl neteisėtų skolininko veiksmų [...]. Patirti netiesioginiai nuostoliai turi būti pagrįsti realiomis, įrodytomis, neišvengiamomis, o ne tikėtinomis pajamomis“²⁶⁵. Taigi, negautos pajamos atlyginamos tik įrodžius visus kasacinio teismo aukščiau nurodytus negautų pajamų atlyginimo kriterijus. Neįrodžius nors vieno kriterijaus, negautų pajamų atlyginimas nėra galimas. Pavyzdžiui, „ieškovė reiškė reikalavimą dėl 8 000 Eur negautų pajamų priteisimo iš atsakovės N. B. Pirmosios instancijos teismas šio ieškovės reikalavimo netenkino, motyvuodamas, kad byloje nebuvo pateikti duomenys, patvirtinantys, jog A. B. ketino verstis nekilnojamojo turto nuoma. [...] pirmosios instancijos teismas pagrįstai konstatavo, kad byloje nėra įrodymų, patvirtinančių, jog prašomą priteisti sumą A. B. pagrįstai galėjo tikėtis gauti iš Buto nuomos. Ieškovė nepateikė jokių duomenų, patvirtinančių realius ketinimus išnuomoti Butą“²⁶⁶.

Tam, kad negautos pajamos būtų atlyginamos, būtina įrodyti ne tik negautų pajamų dydžio buvimo realumą, bet ir visas civilinės atsakomybės sąlygas²⁶⁷. „Visais atvejais svarbu nustatyti, ar ieškovo negautos pajamos, jų dydis yra nulemtas atsakovo neteisėtų veiksmų ir, ar iš esmės dėl tokių veiksmų nuostolių pavidalu atsirado neigiamų padarinių ieškovui“²⁶⁸. Vienoje byloje „ieškovė nurodo, kad teismas, pripažinęs panaudos sutartį negaliojančia ir netaikęs nei restitucijos, nei nuostolių atlyginimo instituto, neapgynė ieškovės, nes ji negavo jokių pajamų ir dar patyrė nuostolius, susijusius su nekilnojamojo turto išlaikymu (mokesčiais), o atsakovė tokiu

²⁶³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-52/2013“, Infollex praktika, žiūrėta 2026 m. kovo 27 d., <https://www.infollex.lt/tp/512864>.

²⁶⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-378/2013“, *supra note*, 82.

²⁶⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2022 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-110-916/2022“, Infollex praktika, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 7 d., <https://www.infollex.lt/tp/2084265>.

²⁶⁶ „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 21 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-344-790/2022“, Infollex praktika, žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d., <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2091725>.

²⁶⁷ „Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. gegužės 30 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-367/2013“, Infollex praktika, žiūrėta 2026 m. kovo 9 d., <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/685469>.

²⁶⁸ *Ibid.*

būdu neteisėtai sudarytos sutarties pagrindu gavo tik naudą, nes jokių mokesčių nemokėjo. [...] ieškovė pasirinko prašyti netaikyti restitucijos ir priteisti nuostolius negautų pajamų forma, tačiau ieškovė nėra atleista nuo įrodinėjimo pareigos²⁶⁹. Kitoje byloje „ieškovas pareiškė reikalavimą atlyginti nuostolius (negautas pajamas), kurias, ieškovo teigimu, jis būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę atsakovių neteisėtų veiksmų, pasireiškiančių dėl be ieškovo valios sudarytos ginčo panaudos sutarties ir jos pagrindu atsakovės UAB „VTK Vilnius“ su trečiuoju asmeniu R. S. sudarytos 2016 m. gegužės 12 d. patalpų nuomos sutarties“²⁷⁰. Šioje byloje apeliantės teigė, kad ieškovas neįrodė visų trijų negautų pajamų atlyginimo kriterijų, tačiau teismas šiuos kriterijus nustatė, taip pat nustatė atsakovo neteisėtus veiksmus, dėl kurių ieškovui kilo neigiamų padarinių, t. y. nuostolių negautų pajamų forma²⁷¹.

Taigi, sutarčių negaliojimo kontekste galimas tiek tiesioginės, tiek netiesioginės žalos atlyginimas. Netiesioginė žala siejama su negautomis pajamomis ir suprantama kaip sąžiningos sutarties šalies prarasta galimybė gauti realią turtinę naudą (pelną), kurios ji neteko dėl kitos sutarties šalies neteisėtų veiksmų sudarant negaliojančią sutartį. Vis dėlto, net ir tuo atveju, kai atitinkamoje situacijoje negautų pajamų atlyginimas atrodytų įmanomas, būtina įrodyti visas civilinės atsakomybės sąlygas ir negautų pajamų atlyginimui taikytinus kriterijus. Autorės nuomone, sutarčių negaliojimo atveju netiesioginės žalos atlyginimo klausimas geriausiai atskleidžiamas per teisės doktriną ir teismų praktiką, šio klausimo įtvirtinimas įstatyme įneštų tik dar daugiau teisinio neaiškumo.

3.2.2. Žalos atlyginimas tretiesiems asmenims

CK 6.227 straipsnio 1 ir 3 dalys numato atvejus, kuomet trečiasis asmuo turi teisę pareikšti ieškinį dėl santykinio ar absoliutaus sutarties negaliojimo. „Teisė kreiptis į teismą nereiškia, kad asmuo gali reikalauti ginti nuo pažeidimų bet kieno teisę, o reiškia galimybę kreiptis į teismą dėl to, jog būtų apginta jo subjektinė teisė ar įstatymų saugomas interesas“²⁷².

Pripažinus sutartį negaliojančia laikytina, kad nėra sukuriama pasekmė, kurių šalys siekė sudarydamos sutartį, tačiau tretieji asmenys dėl tokios sutarties sudarymo ar jos vykdymo vis tiek gali patirti tam tikrą žalą²⁷³. Dažniausiai tretieji asmenys turi teisę reikalauti žalos

²⁶⁹ „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. gruodžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1668-775/2024“, Infolex praktika, žiūrėta 2025 m. gegužės 18 d., <https://www.infolex.lt/tp/2284825>.

²⁷⁰ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1444-603/2021“, Infolex praktika, žiūrėta 2026 m. kovo 15 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2001682>.

²⁷¹ *Ibid.*

²⁷² „Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. kovo 24 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-78-407/2025“, *supra* note, 49.

²⁷³ Benjamin Porat, „Contracts to the Detriment of a Third Party: Developing a Model Inspired by Jewish Law“, *University of Toronto Law Journal* 62 (2012): 347, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2192233.

atlyginimo deliktinės atsakomybės pagrindu, kadangi jie nėra laikomi sutarties šalimis²⁷⁴. Sutarties uždarmo principo išimtis – sutartis trečiojo asmens naudai²⁷⁵. LAT yra nurodęs, kad „kai netinkamai vykdoma sutartis trečiojo asmens naudai, naudos gavėjas įgyja teisę reikalauti atlyginti nuostolius sutartinės atsakomybės pagrindu“²⁷⁶. Kadangi sutarčių negaliojimo atveju sutartinė atsakomybė nėra taikytina, tretieji asmenys (*inter alia*, kai sutartis sudaryta trečiojo asmens naudai) turi teisę reikalauti žalos atlyginimo tik deliktinės civilinės atsakomybės pagrindu.

Vengrijos teisėje *expressis verbis* įtvirtinta trečiojo asmens teisė reikalauti žalos, kuri buvo patirta dėl kitų asmenų sudarytos negaliojančios sutarties, atlyginimo. Vengrijos civilinio kodekso 6:115 straipsnio 3 dalyje numatyta, jog trečiasis asmuo turi teisę reikalauti atlyginti žalą, atsiradusią dėl negaliojančios sutarties sudarymo, iš sutarties šalies, kurios elgesys buvo sutarties negaliojimo priežastimi²⁷⁷. Jeigu sutarties šalys bendrai yra kaltos dėl negaliojančios sutarties sudarymo, jos privalo trečiajam asmeniui atlyginti žalą lygiomis dalimis²⁷⁸. Atsižvelgiant į Lietuvos teismų praktiką, sutarties šalys trečiajam asmeniui turėtų atsakyti solidariai (CK 6.279 straipsnis)²⁷⁹. Vokietijos civilinio kodekso 122 straipsnyje taip pat numatyta trečiojo asmens teisė į žalos atlyginimą dėl pasitikėjimo negaliojančia sutartimi²⁸⁰.

Nors CK numato atvejus, kuomet trečiasis asmuo turi teisę pareikšti ieškinį dėl kitų asmenų sudarytos sutarties pripažinimo negaliojančia, tačiau neįtvirtina atskiro reguliavimo dėl žalos atlyginimo sutarčių negaliojimo kontekste. Vis dėlto, CK šeštojoje knygoje galima rasti atvejų, kai įstatymas tokią galimybę trečiajam asmeniui suteikia. Pavyzdžiui, CK 6.121 straipsnio 2 dalis numato, kad kreditorius turi teisę reikalauti iš naujojo skolininko atlyginti žalą, patirtą dėl skolos perkėlimo sutarties pripažinimo negaliojančia, išskyrus atvejus, kai dėl sutarties pripažinimo negaliojančia ir žalos atsiradimo naujasis skolininkas nekaltas. Šiuo atveju kreditorius būtų laikomas trečiuoju asmeniu, kuris turi teisę į žalos atlyginimą dėl skolos perkėlimo sutarties, sudarytos tarp pradinio skolininko ir naujojo skolininko, pripažinimo negaliojančia.

Vengrijos civiliniame kodekse akcentuojamas trečiojo asmens sąžiningumas²⁸¹, kuris, autorės manymu, turėtų būti preziumuojamas. Trečiojo asmens nesąžiningumą, t. y. žinojimą ar turėjimą žinoti apie negaliojančią sutartį ir galimas iš to kylančias neigiamas pasekmes, turi įrodyti

²⁷⁴ Madalina ir Georgiana, *supra note*, 6: 83.

²⁷⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-195-378/2024“, Infoplex praktika, žiūrėta 2026 m. kovo 10 d., <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2274407>.

²⁷⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. rugsėjo 24 d. teismų praktikos dėl sutartinės civilinės atsakomybės taikymo apžvalga (Teismų praktika Nr. 49)“, *supra note*, 146.

²⁷⁷ „2013 m. V aktas dėl Vengrijos civilinio kodekso“ (Act V of 2013 on the Civil Code of Hungary), *supra note*, 132.

²⁷⁸ *Ibid.*

²⁷⁹ „Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. birželio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-332-370/2018“, Infoplex praktika, žiūrėta 2026 m. balandžio 6 d., https://www.infolex.lt/tp/1604239#B_0.

²⁸⁰ „Vokietijos civilinis kodeksas“ (German Civil Code BGB), *supra note*, 134.

²⁸¹ „2013 m. V aktas dėl Vengrijos civilinio kodekso“ (Act V of 2013 on the Civil Code of Hungary), *op.cit.*

žalą padaręs asmuo. Nustačius nukentėjusiojo trečiojo asmens kaltę, atlygintinos žalos dydis gali būti sumažintas arba kaltoji sutarties šalis gali būti atleidžiama nuo civilinės atsakomybės.

Autorė pažymi, kad trečiasis asmuo nėra atleidžiamas nuo pareigos įrodyti visas civilinės atsakomybės sąlygas. Pavyzdžiui, vienoje byloje ieškovė „G. T. neįrodė, kad motinos atsakovui dovanota žemės sklypo dalis yra padovanota neteisėtai, sudarytas sandoris neatitiko motinos valios, prieštaravo teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principams, viešajai tvarkai ar gerai moralei, ar, kad jos ginčijamų sandorių sudarymą įtakojo atsakovo neteisėti veiksmai, todėl konstatuoti, kad L. S. padovanojus atsakovui K. S. dalį žemės, ieškovei yra padaryta turtinė žala, kurią privalo atlyginti atsakovas, teismas neturi pagrindo“²⁸². Kitoje byloje teismas taip pat nenustatė atsakovo veiksmų neteisėtumo²⁸³.

Tretieji asmenys teismui gali pareikšti ieškinį dėl sutarties pripažinimo negaliojančia ir žalos atlyginimo arba byloje esant įtrauktam trečiuoju asmeniu, pareikšti savarankiškus reikalavimus. Pavyzdžiui, vienoje byloje trečiasis asmuo pareiškė savarankiškus reikalavimus dėl sutarties pripažinimo negaliojančia ir restitucijos taikymo, o teismas nustatė, kad ieškovas ir trečiasis asmuo pareiškė vienodus reikalavimus, todėl byloje veikė kaip bendraieškiai²⁸⁴.

M. Cazanel teigimu, kalbant apie trečiuosius asmenis, sutarties negaliojimas turi tokią pačią atgalinę galią, nes laikoma, kad šalys negalėjo perleisti daugiau teisių nei jos turėjo, todėl panaikinus sutarties šalies teises, panaikinamos ir įgijėjų teisės²⁸⁵. Vis dėlto, dažnu atveju trečiąjį asmenį, kaip sąžiningą įgijėją, saugo įstatymas (CK 1.80 straipsnio 4 dalis, 1.87 straipsnio 3 dalis, 1.91 straipsnio 7 dalis, 6.66 straipsnio 5 dalis, 6.121 straipsnio 1 dalis ir kt.). Italijos teisininkų teigimu, sąžiningas įgijėjas gali reikalauti atlyginti jo patirtas būtinas išlaidas²⁸⁶. Pagal CK 1.80 straipsnio 4 dalį, turtas, buvęs pripažinto negaliojančiu sandorio dalyku, negali būti išreikalautas iš jį sąžiningai įgijusio trečiojo asmens, išskyrus CK 4.96 straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse numatytus atvejus. Jeigu turtas būtų išreikalautas iš trečiojo asmens, kaip sąžiningo įgijėjo, koku pagrindu galėtų būti atlyginta jo patirta žala? Kasacinis teismas yra nurodęs, kad sąžiningo asmens teisių gynimą reglamentuoja daiktinės teisės normos²⁸⁷. Pagal CK 4.97 straipsnį, sąžiningas įgijėjas turi teisę reikalauti iš savininko atlyginti jo patirtas būtinas daikto išlaidas bei pagerinimo

²⁸² „Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2022 m. vasario 17 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-135-278/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2026 m. balandžio 6 d., <https://www.infolex.lt/tp/2069727>.

²⁸³ „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 9 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-320-553/2022“, *supra note*, 213.

²⁸⁴ „Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. sausio 24 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-2413/2012“, Infoplex praktika, žiūrėta 2026 m. kovo 10 d., https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/507647#B_0.

²⁸⁵ Cazanel, *supra note*, 12: 53.

²⁸⁶ Marco Rizzuti, Erhan Kanişlı ir Lukas Rademacher, „Invalidity of Contracts and the Protection of Third Parties' Acquisitions of Land“, *The Italian Law Journal* 5, 1 (2019): 188, <https://theitalianlawjournal.it/data/uploads/5-italj-1-2019/173-rizzuti-et-al.pdf>.

²⁸⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-569/2009“, Infoplex praktika, žiūrėta 2026 m. kovo 31 d., <https://www.infolex.lt/tp/145497>.

išlaidas, o nesąžiningas įgijėjas – tik būtinas daikto išlaidas. Vis dėlto, autorės manymu, jeigu trečiajam asmeniui, kaip sąžiningam įgijėjui, buvo padaryta žala, kuri nėra atlygintina pagal minėtą straipsnį, jam turėtų būti suteikiama galimybė reikalauti žalos atlyginimo deliktinės atsakomybės pagrindu iš to asmens, dėl kurio kaltų neteisėtų veiksmų jis patyrė žalos.

Pagal CK 1.87 straipsnio 2 dalį, tretieji asmenys „gali pareikšti ieškinį dėl apsimestinio sandorio, pažeidžiančio jų teises negaliojimo, ir prašyti taikyti apsimestinio sandorio negaliojimo teisinės pasekmes“²⁸⁸. Pavyzdžiui, jeigu turtas buvo perleistas kitam asmeniui fiktyvia sutartimi, o trečiasis asmuo, kuris turėjo pirmenybės teisę įgyti šį turtą ir pagrįstai tikėjosi šia teise pasinaudoti, patyrė nuostolių. Tokiu atveju, autorės manymu, trečiasis asmuo turi teisę reikalauti sutartį pripažinti negaliojančia ir atlyginti jo patirtą žalą deliktinės atsakomybės pagrindu.

Apibendrinant, nors Lietuvos teisėje žalos atlyginimo tretiesiems asmenims klausimas nėra plačiai aptartas, tačiau tretieji asmenys, kurių teisės ir teisėti interesai yra pažeisti, turi teisę reikalauti pripažinti sutartį negaliojančia, taip pat jeigu dėl tokios sutarties patyrė žalą – reikalauti jos atlyginimo deliktinės atsakomybės pagrindu. Trečiasis asmuo žalos atlyginimo gali reikalauti tik iš tos sutarties šalies, dėl kurios kaltų neteisėtų veiksmų jis patyrė žalą. Taip pat trečiasis asmuo, reikalaudamas priteisti nuostolių atlyginimą, turi įrodyti visas civilinės atsakomybės sąlygas.

3.2.3. Neturtinės žalos atlyginimo galimybės

Neturtinė žala – tai asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais (CK 6.250 straipsnio 1 dalis). „Pagal savo pobūdį tai yra asmeninė žala, nes ji tiesiogiai susijusi su asmeniu, neatskiriama nuo jo asmenybės ir priklauso nuo jo išgyventų emocijų“²⁸⁹. Tokia žala apima nukentėjusiojo jaučiamą fizinį bei psichologinį skausmą²⁹⁰.

Vien tik neturtinės teisės (pavyzdžiui, teisės į sveikatą, gyvybę, garbę, orumą ir pan.) pažeidimas *ex facto* nereiškia, jog yra padaryta neturtinė žala ir ji turi būti atlyginta²⁹¹. Neturtinė žala laikytina savarankišku civilinių teisių gynimo būdu (CK 1.138 straipsnio 6 punktas) bei

²⁸⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-288/2009“, Infolex praktika, žiūrėta 2026 m. kovo 25 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/135038>.

²⁸⁹ „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-735-658/2016“, *supra note*, 111.

²⁹⁰ Hisham Jadallah Mansour Shakhathreh, „Civil Liability for Compensation of Non-Material Damage in the Law of Jordan“, *Journal of Law, Policy and Globalization* 122 (2022): 16, https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/jawpglob122&div=3&start_page=14&collecti on=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults.

²⁹¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-136/2010“, Infolex praktika, žiūrėta 2026 m. vasario 9 d., https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/154752#B_0.

savarankiška civilinės atsakomybės rūšimi²⁹², todėl šiai žalai atlyginti būtina nustatyti visas civilinės atsakomybės sąlygas: neteisėtus veiksmus, kaltę, žalą ir priežastinį ryšį. S. Cirtautienės teigimu, nukentėjęs asmuo turi įrodyti pačios neturtinės žalos padarymo faktą bei aplinkybę, jog įstatymas nustato neturtinės žalos atlyginimo galimybę²⁹³.

Apeliacinės instancijos teismas vienoje byloje konstatavo, kad ieškovas neįrodė neturtinės žalos padarymo fakto. Šioje byloje teismas nurodė, jog „ieškovas reikšdamas reikalavimą dėl neturtinės žalos atlyginimo apsiribojo deklaratyviais teiginiais apie patirtus nepatogumus, dvasinius išgyvenimus ir neigiamas emocijas, kurie nepakankami tam, kad pagrįsti žalos padarymo faktą. Byloje nėra jokių įrodymų iš kurių būtų galima spręsti, jog ieškovo patirtos neigiamos emocijos viršytų natūralaus dalyvavimo civiliniuose teisiniuose santykiuose ribas. Be to, pats ieškovas sudarydamas sandorį dėl transporto priemonės pirkimo ne su asmeniu, kurio nuosavybės teisės į transporto priemonę yra įregistruota, o su kitu asmeniu, slėpdamas sandorio kainą, pirkdamas automobilį, kurio rinkos vertė yra žymiai didesnė, nei sumokėta kaina, protingai galėjo numatyti iš tokio sandorio kilsiančias neigiamas pasekmes. Šiuo atveju pats ieškovas veikė neatsakingai“²⁹⁴. Taigi, nenustačius neturtinės žalos padarymo fakto, kaip vienos iš civilinės atsakomybės sąlygų, byloje nebuvo pagrindo ieškovui priteisti neturtinės žalos atlyginimą.

Sutarčių negaliojimo atveju neturtinė žala gali būti atlyginama vadovaujantis CK 1.91 straipsnio 3 dalimi, kuri numato, kad jeigu sandoris pripažintas negaliojančiu dėl apgaulės, smurto, ekonominio spaudimo, realaus grasinimo ar dėl šalies atstovo piktavališko susitarimo su antrąja šalimi, tai nukentėjusysis turi teisę reikalauti atlyginti tokiais veiksmais jam padarytą neturtinę žalą. Tokie veiksmai sukelia padarinius, numatytus CK 6.250 straipsnio 1 dalyje²⁹⁵. Lietuvos apeliacinis teismas vienoje civilinėje byloje nagrinėjo klausimą dėl neturtinės žalos atlyginimo CK 1.91 straipsnio 3 dalyje įtvirtintu pagrindu. Teismas palaikė pirmosios instancijos teismo argumentus ir nurodė, kad ieškovė sudarydama sutartį buvo apgauta atsakovų, todėl ji patyrė neturtinės žalos dėl atsakovo veiksmų²⁹⁶. „Apgaulė – tai sandorį sudarančio asmens suklaidinimas dėl esminių sudaromo sandorio aplinkybių, kuris gali pasireikšti aktyviais veiksmais, taip pat nuslėpimu svarbių sandorio aplinkybių, sąmoningai siekiant galutinio tikslo – sudaryti sandorį“²⁹⁷. CK 6.156 straipsnio 1 ir 2 dalyse numatyta, kad šalys turi teisę laisvai sudaryti sutartis, savo nuožiūra nustatyti tarpusavio teises bei pareigas, versti kitą asmenį sudaryti sutartį

²⁹² Ambrasienė ir kt., *supra note*, 53: 193.

²⁹³ Cirtautienė, *supra note*, 137: 96.

²⁹⁴ „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-735-658/2016“, *supra note*, 111.

²⁹⁵ Mikelėnas, Vileita ir Taminskas, *supra note*, 116: 202.

²⁹⁶ „Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. liepos 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-525-196/2016“, *supra note*, 204.

²⁹⁷ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2025 m. balandžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-814-855/2025“, Infolex praktika, žiūrėta 2026 m. vasario 9 d., https://www.infolex.lt/tp/2307047#B_0.

yra draudžiama. Sutartis sudaryta dėl CK 1.91 straipsnyje nurodytų aplinkybių pažeidžia sutarties laisvės principą, asmens apsisprendimo laisvę, todėl nukentėjęs asmuo turi teisę reikalauti atlyginti neturtinę žalą.

Pažymėtina, kad neturtinė žala pagal CK 1.91 straipsnio 3 dalį gali būti atlyginama tik įrodžius visas civilinės atsakomybės sąlygas ir pripažinus sutartį negaliojančia pagal CK 1.91 straipsnį. „Apgaulė, šalies atstovo piktavališkas susitarimas ar kitos šioje normoje nurodytos aplinkybės turi būti nustatytos byloje kaip ginčijamo sandorio panaikinimo pagrindas. Jeigu teismas ginčijamo sandorio nepanaikino dėl CK 1.91 straipsnyje išvardytų aplinkybių, tai nukentėjusysis negali remtis apgaule, piktavališku susitarimu kaip pagrindu atlyginti jam neturtinę žalą“²⁹⁸. Taigi, nepripažinus sutarties negaliojančia dėl apgaulės, smurto, ekonominio spaudimo, realaus grasinimo ar dėl šalies atstovo piktavališko susitarimo su antrąja šalimi, neturtinė žala pagal CK 1.91 straipsnio 3 dalį negali būti atlyginama. Tačiau, autorės nuomone, tokia žala galėtų būti atlyginama vadovaujantis CK 6.250 straipsnio 2 dalyje numatytais pagrindais, jeigu asmuo patyrė fizinius (pavyzdžiui, smurtas ir pan.) arba dvasinius (pavyzdžiui, realus grasinimas, bauginimas, ekonominis spaudimas ir pan.) išgyvenimus.

Išskirtinos trys teisinės valstybės tradicijos, kuriose neturtinė žala atlyginama skirtingais būdais: 1) valstybės, kaip pavyzdžiui, Prancūzija, Belgija, Liuksemburgas, Graikija, Ispanija, Portugalija, kuriose neturtinė žala atlyginama, kai įrodomos visos civilinės atsakomybės sąlygos; 2) valstybės, kaip pavyzdžiui, Vokietija, Austrija, Šveicarija, Nyderlandai, Lenkija, Skandinavijos, Baltijos šalys, kuriose neturtinė žala atlyginama tik įstatymo numatytais atvejais; 3) valstybės, kaip pavyzdžiui, Didžioji Britanija, JAV, kuriose neturtinės žalos atlyginamas priklauso nuo konkrečios delikto rūšies bei kaltės formos²⁹⁹. Lietuva priskiriama prie antrosios grupės valstybių, kuriose neturtinė žala atlyginama tik įstatymuose numatytais atvejais (CK 6.250 straipsnio 2 dalis).

Pripažinus sutartį negaliojančia dėl apgaulės, smurto, ekonominio spaudimo, realaus grasinimo ar dėl šalies atstovo piktavališko susitarimo su antrąja šalimi, neturtinės žalos atlyginimo galimybė aiškiai numatyta įstatyme – CK 1.91 straipsnio 3 dalyje. Ar tai, jog neturtinės žalos atlyginimo galimybė nėra *expressis verbis* įtvirtinta kitais sutarčių negaliojimo atvejais, reiškia, kad tokiais atvejais neturtinė žala negali būti atlyginama? Ar, vis dėlto, neturtinės žalos atlyginimas kitais sutarčių negaliojimo pagrindais turėtų būti galimas?

²⁹⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-88/2006“, *supra note*, 161.

²⁹⁹ Renata Volodko, „Teoriniai ir praktiniai neturtinės žalos instituto taikymo aspektai Lietuvos civilinėje teisėje“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2009), 117–118, https://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2016/08/Renata-Volodko_Teoriniai-ir-praktiniai-neturin%C4%97s-%C5%BEalos-instituto-taikymo-aspektai-Lietuvos-civilin%C4%97je-teis%C4%97je.pdf.

Iš dalies atrodytų, kad neturtinė žala, pripažinus sutartį negaliojančia kitais pagrindais nei numatyta CK 1.91 straipsnyje, negalėtų būti atlyginama, kadangi įstatymas tiesiogiai tokios galimybės nenumato. Vis dėlto, CK 6.250 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta dėl nusikaltimo, asmens sveikatai ar dėl asmens gyvybės atėmimo bei kitais įstatymų nustatytais atvejais. Taigi, CK 6.250 straipsnio 2 dalyje yra išskiriamos dvi situacijos: 1) kai neturtinė žala atlyginama tik tais atvejais, kai tokią galimybę numato konkretus įstatymas; 2) kai neturtinė žala atlyginama visais atvejais, neatsižvelgiant į tai, ar jos kompensavimo galimybę numato tam tikra konkreti teisės norma³⁰⁰. Autorės nuomone, neturtinė žala kitais sutarčių negaliojimo atvejais galėtų būti atlyginama vadovaujantis CK 6.250 straipsnio 2 dalyje numatytais pagrindais, kai tokia žala padaroma teisės saugomoms neturtinėms vertybėms nusikaltimu arba asmens sveikatai ar gyvybei.

Vienoje civilinėje byloje buvo sprendžiama dėl neturtinės žalos atlyginimo pagal CK 6.250 straipsnio 2 dalį: „ieškovė reikalavimą dėl neturtinės žalos atlyginimo grindžia tik bendro pobūdžio teiginiais, jog A. B. buvo sukelti baimės, sielvarto ir nepilnavertiškumo jausmai, galintys jį pažeminti. Pažymėtina, kad byloje nebuvo nustatyti neteisėti atsakovų veiksmai, byloje nėra duomenų ir dėl minėtų asmenų veiksmų įtakos A. B. sveikatai ar gyvybei, todėl vien bendro pobūdžio teiginiai nesudaro pagrindo konstatuoti, kad šiuo atveju turėtų būti sprendžiamas klausimas dėl neturtinės žalos atlyginimo pagal CK 6.250 straipsnio 2 dalį. Ieškovės apeliaciniame skunde nurodytos Notariato įstatymo nuostatos taip pat nesudaro pagrindo neturtinei žalai atlyginti. Notaro veiklą reglamentuoja Notariato įstatymas, tačiau neturtinės žalos atlyginimas šiame įstatyme nėra numatytas. Nėra duomenų, kad notaro veiksmai tvirtinant byloje ginčijamus sandorius būtų pripažinti nusikalstamais ar dėl notaro veiksmų būtų padaryta žala A. B. sveikatai ar gyvybei. Taigi nėra nustatyta teisinių pagrindų, nurodytų CK 6.250 straipsnio 2 dalyje, kurie būtų pagrindas spręsti klausimą dėl neturtinės žalos atlyginimo iš notaro“³⁰¹. Taigi, darytina išvada, kad nenustačius visų civilinės atsakomybės sąlygų bei CK 6.250 straipsnio 2 dalyje numatytų pagrindų, nėra pagrindo priteisti neturtinės žalos atlyginimo.

Kaip minėta šio baigiamojo darbo 3.1 poskyryje, sutarties pripažinimas negaliojančia savaime nereiškia neteisėtų veiksmų fakto nustatymo. Atitinkamai ir neturtinės žalos atlyginimo kontekste, kitais sutarčių negaliojimo atvejais vien sutarties negaliojimo faktas savaime nereiškia neturtinių vertybių pažeidimo. Pavyzdžiui, vien tai, kad kaltoji šalis sudarė sutartį su neveiksnium asmeniu (CK 1.84 straipsnis), nereiškia, jog neveiksnus asmuo, sudarydamas sutartį, patyrė fizinį ar psichologinį spaudimą. Tuo tarpu CK 1.91 straipsnyje įtvirtintais atvejais, asmuo yra verčiamas

³⁰⁰ Volodko, *supra note*, 299: 140.

³⁰¹ „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 21 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-344-790/2022“, *supra note*, 266.

sudaryti sutartį, taip pažeidžiant asmens apsisprendimo, pasirinkimo sudarant sutartį laisvę, t. y. pažeidžiamas sutarties laisvės principas. Atsižvelgiant į tai, sutiktina su įstatymų leidėjo pozicija neturtinės žalos atlyginimo galimybę įtvirtinti tik CK 1.91 straipsnio 3 dalyje numatytais atvejais.

Apibendrinant, neturtinė žala sutarčių negaliojimo kontekste gali būti atlyginama tik CK 1.91 straipsnio 3 dalyje numatytais atvejais, įrodžius visas civilinės atsakomybės sąlygas ir pripažinus sutartį negaliojančia pagal CK 1.91 straipsnį. Nepripažinus sutarties negaliojančia pagal minėtą straipsnį, negalimas ir neturtinės žalos atlyginimas CK 1.91 straipsnio 3 dalyje numatytais pagrindais. Tuo tarpu kitais sutarčių negaliojimo atvejais neturtinės žalos atlyginimo galimybė nėra *expressis verbis* įtvirtinta, tačiau tokia žala gali būti atlyginama nustačius CK 6.250 straipsnio 2 dalyje numatytus pagrindus, t. y. kai žala padaryta dėl nusikaltimo, asmens sveikatai ar gyvybei, bei įrodžius visas civilinės atsakomybės sąlygas.

3.3. Priežastinis ryšys

CK 6.247 straipsnis įtvirtina dar vieną būtiną civilinės atsakomybės sąlygą – priežastinį ryšį. „Lietuvos teisės doktrinoje ir teismų praktikoje priežastinio ryšio nustatymas skirstomas į du būtinuosius etapus: faktinio ir teisinio priežastinio ryšio nustatymą“³⁰². Kaip priežastinio ryšio etapai nustatomi sutarčių negaliojimo kontekste?

Pažymėtina, jog priežastinis ryšys, kaip civilinės atsakomybės sąlyga, turi būti susijęs su negaliojančios sutarties sudarymo ar vykdymo faktu. Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinis teismas vienoje byloje nurodė, kad nustatant priežastinį ryšį buvo įvertintos ginčijamos sutarties sudarymo ir vykdymo aplinkybės³⁰³. Kitoje byloje apeliacinės instancijos teismas nurodė, jog „tarp atsakovių veiksmų ir ieškovės patirtų nuostolių yra priežastinis ryšys, kadangi [...] panaudojus apsimestinių sutarčių – panaudos sutarčių sudarymo faktą ir atsakovei UAB „Ecoservice“ pateikus jas Neringos miesto savivaldybei bei gavus leidimus, jais neteisėtai naudojosi atsakovė UAB „Altransma“, o Kelių direkcija, nežinodama apie apgaulingų sutarčių sudarymą, atlygino atsakovei UAB „Altransma“ persikėlimo į Kuršių neriją mokesčius teisės aktų nustatyta tvarka“³⁰⁴. Užsienio valstybių autoriai taip pat yra pažymėję, kad piktavališkas vienos sutarties šalies susitarimas su kita šalimi turi būti priežastiniu ryšiu susijęs su neigiamomis turtinio pobūdžio pasekmėmis³⁰⁵.

³⁰² „Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. gruodžio 21 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-714-196/2018“, Infolex praktika, žiūrėta 2026 m. kovo 19 d., https://www.infolex.lt/tp/1676185#B_0.

³⁰³ „Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. kovo 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-101-330/2024“, *supra note*, 106.

³⁰⁴ „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. kovo 9 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-176-618/2023“, Infolex praktika, žiūrėta 2026 m. kovo 19 d., <https://www.infolex.lt/tp/2148995>.

³⁰⁵ Yanovytska ir kt., *supra note*, 248: 64.

„Pirmajame etape *conditio sine qua non* (būtina, privaloma sąlyga) testu (ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija) nustatomas faktinis priežastinis ryšys ir sprendžiama, ar žalingi padariniai kyla iš neteisėtų veiksmų, t. y. nustatoma, ar žalingi padariniai būtų atsiradę, jeigu nebūtų buvę neteisėto veiksmo“³⁰⁶. Lietuvos teisės doktrinoje nurodoma, kad sutarties negaliojimo kontekste nustatant faktinį priežastinį ryšį turėtų būti vertinama, ar žalingi padariniai būtų atsiradę, jeigu nebūtų sudaryta negaliojanti sutartis³⁰⁷. Užsienio valstybių autoriai taip pat įvardina tokią faktinio priežastinio ryšio nustatymo formulotę³⁰⁸. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad sutarties negaliojimas *per se* nereiškia neteisėtų veiksmų, minėta faktinio priežastinio ryšio nustatymo formulotė sutarčių negaliojimo atveju nėra pakankamai tiksli. Lietuvos apeliacinis teismas vienoje civilinėje byloje nustatė, kad „taikant *conditio sine qua non* testą, jeigu atsakovas būtų tinkamai įvykdyęs savo pareigą užtikrinti, jog turi nuosavybės teisę į automobilį ir kad jo nuosavybės teisė nėra ribojama, apeliante nebūtų nuostolių patyrusi“³⁰⁹.

„Antrajame etape nustatomas teisinis priežastinis ryšys, kai sprendžiama, ar padariniai teisiškai nėra pernelyg nutolę nuo neteisėto veiksmo. Nustatant teisinį priežastinį ryšį, reikia įvertinti atsakovo, jeigu jis elgtųsi kaip protingas ir apdairus asmuo, galimybę neteisėtų veiksmų atlikimo metu numatyti žalos atsiradimą, neteisėtais veiksmais pažeistos teisės ar teisėto intereso prigimtį ir vertę bei pažeisto teisinio reglamentavimo apsauginį tikslą“³¹⁰. Lietuvos apeliacinis teismas byloje nustatė, kad „bendrovės vadovas teisiškai būtų atsakingas už CK 2.87 straipsnyje nurodytą bendrovės vadovo pareigų nevykdymą ir turėtų atsakyti už padarytą žalą įrodžius, kad sandorių, iš kurių ieškovas kildina padarytą žalą, sudarymu iš anksto būtų žinoma, jog dėl jų atsiras bendrovei žala, tačiau to nepaisydamas, vadovas vis dėlto sudarytų tokius sandorius“³¹¹.

Kitoje byloje nustatyta, kad „ieškovė ne tik suprato (turėjo suprasti), kad automobilio pardavimo sąskaita faktūra [...], kurios pagrindu atsakovas deklaravo savo nuosavybės teises į automobilį, ne tik nebuvo pasirašyta automobilio pirkėjo [...], bet ir neturėjo nuosavybės teisę patvirtinančio dokumento. [...] neįregistravusi savo nuosavybės teisių į automobilį ir nenustačiusi tikrojo automobilio savininko, ieškovė įrašė į 2020 m. rugsėjo 1 d. automobilio pirkimo–pardavimo sutartį tikrovės neatitinkančius duomenis apie automobilio savininką. Todėl nėra

³⁰⁶ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1029-432/2019“, Infolex praktika, žiūrėta 2026 m. kovo 16 d., <https://www.infolex.lt/tp/2277515>.

³⁰⁷ Ivanauskienė, *supra note*, 4: 40.

³⁰⁸ Naghavi ir Ahmadi, *supra note*, 13: 145.

³⁰⁹ „Lietuvos apeliacinio teismo 2026 m. balandžio 2 d. sprendimas, priimtas civilinėje byloje Nr. e2A-104-854/2026“, *supra note*, 195.

³¹⁰ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1029-432/2019“, *op.cit.*

³¹¹ „Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. kovo 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-101-330/2024“, *supra note*, 106.

pagrindo daryti išvadą, kad egzistuoja teisinis priežastinis ryšys tarp ieškovės patirtų nuostolių ir atsakovo neteisėtų veiksmų³¹². Byloje buvo pripažinta ieškovės kaltė, t. y. jos nesąžiningumas.

Lietuvos apeliacinis teismas anksčiau minėtoje byloje sprendė klausimą dėl faktinio ir teisinio priežastinio ryšio buvimo bei konstatavo, jog „pirmosios instancijos teismas, įvertinęs ginčijamo paskolos sandorio sudarymo ir vykdymo aplinkybes (bendrovės lėšos buvo pasisavinamos neteisėtai, atsakovams suprantant ir žinant, kad jos nebus grąžintos kaip gauta paskola), pagrįstai pripažino, jog tarp atsakovų neteisėtų veiksmų ir ieškovės patirtos žalos egzistuoja tiek faktinis, tiek ir teisinis priežastinis ryšys“³¹³. Kitoje byloje taip pat buvo nustatytas priežastinis ryšys tarp neteisėtų atsakovų veiksmų ir padarytos žalos: „atsakovas M. M. savo vardu įregistravo ir formaliai pardavė ne jam priklausančią automobilį, R. N. ir R. J. pardavinėjo ne jiems priklausančią automobilį, neturėdami rašytinio CK 6.756 straipsnyje numatyto savininko įgaliojimo tokį sandorį atlikti. Be to [...] atsakovai R. N. ir R. J. neturėjo net ir jo žodinio sutikimo“³¹⁴.

Nenustačius, kad sutartis yra negaliojanti, šalies patirta žala dėl tokios sutarties sudarymo ar vykdymo taip pat nebus atlyginta. Civilinėje byloje apeliantė prašė priteisti žalos atlyginimą, teigdama, kad „atsakovės ikisutartiniuose santykiuose atlikti neteisėti veiksmai (atsakovė, pasak apeliantės, neatskleidė esminės informacijos sandorių sudarymui derybų metu; pažeidė bendro pobūdžio pareigą elgtis sąžiningai ir rūpestingai) yra priežastiniu ryšiu susiję su apeliantės patirta žala“³¹⁵. Byloje sutartis nebuvo pripažinta negaliojančia, atitinkamai nebuvo atlyginta ir žala, kadangi nebuvo nustatyti neteisėti veiksmai, kurie priežastiniu ryšiu būtų susiję su atsiradusia žala.

Neveikimo atveju priežastinis ryšys taip pat yra nustatomas³¹⁶. LAT yra išaiškinęs, kad „priežastinis ryšys yra, jeigu asmuo turėjo pareigą ką nors atlikti, koku nors būdu veikti, tačiau neveikė, ir toks, neadekvatus susiklosčiusiai faktinei situacijai, jo elgesys pakankamai prisidėjo prie žalos atsiradimo, tiesiogiai sukeldamas žalingus padarinius arba sukurdamas sąlygas tokiems padariniams atsirasti“³¹⁷. Kiti autoriai neveikimo atveju priežastinio ryšio nustatymą sieja su tam tikros profesijos atstovais, kaip pavyzdžiui, sutarčių negaliojimo kontekste – notarais³¹⁸.

³¹² „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2025 m. gegužės 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-824-413/2025“, *supra note*, 171.

³¹³ „Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. kovo 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-101-330/2024“, *supra note*, 106.

³¹⁴ „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-104-796/2017“, Infoplex praktika, žiūrėta 2026 m. kovo 21 d., <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1409055>.

³¹⁵ „Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. liepos 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-267-567/2025“, *supra note*, 196.

³¹⁶ Drukteinienė ir Norkūnas, *supra note*, 168: 85.

³¹⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-91/2010“, Infoplex praktika, žiūrėta 2026 m. kovo 18 d., <https://www.infolex.lt/tp/152401>.

³¹⁸ Agnė Šimėnaitė, „Priežastinio ryšio samprata civilinės atsakomybės doktrinoje“ (magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2008), 56, <https://cris.mruni.eu/cris/entities/etd/b55c7b04-7b29-4022-b073-64d46178c9c9>.

„Priežastinis ryšys gali būti tiesioginis, kai dėl teisinę pareigą pažeidusio asmens veiksmų žala atsiranda tiesiogiai“³¹⁹. Taip pat priežastinis ryšys gali būti ir netiesioginis – „asmens veiksmai (veikimas, neveikimas) nėra vienintelė žalos atsiradimo priežastis, jie tik prisideda prie sąlygų šiai žalai kilti sudarymo, t. y. kartu su kitomis neigiamų padarinių atsiradimo priežastimis pakankamu laipsniu lemia šių padarinių atsiradimą“³²⁰. Pavyzdžiui, sutarties negaliojimo atveju teismas nustatė, kad „notarės, patvirtinusios paskolos ir įkeitimo sandorius, veiksmai buvo tiesioginė žalos atsiradimo priežastis, tuo tarpu kitos notarės ir VĮ Registrų centro veiksmai tik netiesiogiai turėjo įtakos žalos atsiradimui“³²¹. Netiesioginis priežastinis ryšys gali būti ir tais atvejais, kai nesąžiningas ginčijamos sutarties sudarymas buvo tik viena iš priežasčių, lėmusių žalos atsiradimą.

Negautų pajamų atlyginimo atveju „svarbu nustatyti, ar ieškovo negautos pajamos, jų dydis nulemti atsakovo neteisėtų veiksmų ir (ar) iš esmės dėl tokių veiksmų nuostolių forma atsirado neigiamų padarinių ieškovui“³²². Sutarties negaliojimo kontekste „nustatant priežastinį ryšį tarp negautų pajamų ir neteisėtų šalies veiksmų, turi būti konstatuota, kad teisės pažeidimas atėmė galimybę pasinaudoti tam tikru civilinės teisės objektu, dėl to ir buvo negauta pajamų, kurių būtų gauta, jeigu būtų naudojamas tuo objektu“³²³. Kitaip tariant, neteisėtais veiksmais sudarius ginčijamą sutartį, sąžiningai sutarties šaliai atimama galimybė gauti tam tikrą realią turtinę naudą.

Taigi, sutarties negaliojimo faktas yra svarbus nustatant priežastinį ryšį tarp asmens neteisėtų veiksmų ir padarytos žalos. Nustatant faktinį priežastinį ryšį reikia įvertinti, ar žalingi padariniai būtų atsiradę, jeigu nebūtų atlikti neteisėti veiksmai, dėl kurių buvo sudaryta ir vykdyta negaliojanti sutartis. Tuo tarpu nustatant teisinį priežastinį ryšį turi būti vertinama, ar žala nėra pernelyg nutolusi nuo neteisėtų veiksmų ir sutarties negaliojimo fakto, taip pat ar asmuo galėjo numatyti, kad tokiais neteisėtais veiksmais sudarant ar vykdant negaliojančią sutartį, kils neigiami padariniai. Tuo atveju, jeigu žalos atlyginimas priteisiamas nepripažinus sutarties negaliojančia, t. y. nesant sutarties negaliojimo fakto, negalima kalbėti apie civilinę atsakomybę kaip papildomą civilinių teisių gynimo būdą sutarties negaliojimo kontekste.

³¹⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-378/2013“, *supra note*, 82.

³²⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-167-421/2024“, Infoplex praktika, žiūrėta 2026 m. balandžio 13 d., https://www.infolex.lt/tp/2271929#B_0.

³²¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-156/2005“, cituota iš Agnė Šimėnaitė, „Priežastinio ryšio samprata civilinės atsakomybės doktrinoje“ (magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2008), 58, <https://cris.mruni.eu/cris/entities/etd/b55c7b04-7b29-4022-b073-64d46178c9c9>.

³²² „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1444-603/2021“, *supra note*, 270.

³²³ Poliakova, *supra note*, 151: 51.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Tiek Lietuvos, tiek užsienio valstybių teisinėse sistemose pripažįstama, kad pagrindinė ir tiesioginė sutarties negaliojimo pasekmė yra restitucija, o civilinė atsakomybė taikoma tik kaip papildomas civilinių teisių gynimo būdas tais atvejais, kai restitucija neleidžia visiškai atkurti šalių *status quo ante*. Todėl civilinė atsakomybė sutarties negaliojimo kontekste negali būti laikoma restituciją pakeičiančiu civilinių teisių gynimo būdu.
2. Tais atvejais, kai dėl negaliojančios sutarties sudarymo ar vykdymo nukentėjusioji šalis patiria nuostolių, kurių restitucija nepadengia, ji turi teisę reikalauti jų atlyginimo civilinės atsakomybės pagrindu. Sutarties negaliojimo atveju nukentėjusioji šalis gali kartu reikalauti taikyti ir restituciją, ir priteisti nuostolių atlyginimą, kadangi šių civilinių teisių gynimo būdų paskirtis ir atliekamos funkcijos yra skirtingos.
3. Sutartinės ir deliktinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencijos negalima spręsti vien remiantis sutarties negaliojimo momentu, kadangi pripažinus sutartį negaliojančia *ex nunc* būtų sukuriama prielaidos, jog iki teismo sprendimo įsiteisėjimo momento tarsi galėtų būti taikoma sutartinė atsakomybė. Toks aiškinimas iš esmės reikštų, kad negaliojanti sutartis tam tikra apimtimi išlieka vykdytina, o tai prieštarautų pačiai sutarties negaliojimo paskirčiai ir teisinei esmei. Atsižvelgiant į tai, kad sutarčių negaliojimo atveju dominuoja tikrumo interesas, dėl negaliojančios sutarties atsiradusi žala visais atvejais turi būti atlyginama deliktinės atsakomybės pagrindu. Taigi, šiame magistro baigiamajame darbe keliamas ginamasis teiginys, jog pripažinus sutartį negaliojančia nukentėjusioji šalis turi teisę reikalauti patirtos žalos atlyginimo deliktinės atsakomybės pagrindu, nepriklausomai nuo to, ar negaliojimas veikia *ab initio*, ar *ex nunc*, pasitvirtino.
4. Kai kurių valstybių teisės aktuose (pavyzdžiui, Prancūzijos ir Vengrijos) yra aiškiai įtvirtinta, kad dėl sutarties negaliojimo atsiradusi žala atlyginama deliktinės atsakomybės pagrindu, tačiau Lietuvos teisėje šis klausimas nėra *expressis verbis* sureguliuotas. Dėl šios priežasties teismų praktikoje būtų tikslinga formuoti aiškinimą, pagal kurį dėl sutarties negaliojimo atsiradę nuostoliai atlyginami išimtinai deliktinės atsakomybės pagrindu. Kaip minėta, deliktinės atsakomybės taisyklės turėtų būti taikomos nepriklausomai nuo to, ar sutartis pripažįstama negaliojančia *ab initio*, ar *ex nunc*.
5. Sutarties pripažinimas negaliojančia *per se* dar nereiškia neteisėtų veiksmų fakto nustatymo, tačiau aplinkybės, sudariusios pagrindą pripažinti sutartį negaliojančia, tam tikrais atvejais gali sutapti su neteisėtais veiksmais civilinės atsakomybės prasme. Tokių veiksmų neteisėtumas gali pasireikšti tiek imperatyvių teisės normų pažeidimu, tiek bendro pobūdžio pareigos elgtis sąžiningai ir rūpestingai pažeidimu sudarant ginčijamą sutartį.

6. Vertinant asmens sąžiningumą sutarties negaliojimo kontekste, dėl negaliojančios sutarties atsiradusi žala atlyginama tik tuo atveju, kai sutartis tapo negaliojanti dėl vienos iš šalių kaltės, t. y. kai šalis žinojo arba turėjo žinoti apie sutarties negaliojimą ir galimas iš to kylančias neigiamas pasekmes. Tačiau tais atvejais, kai sutartis sudaryta dėl apgaulės, smurto, realaus grasinimo ar kitų panašių aplinkybių (CK 1.91 straipsnis), sutarties pripažinimas negaliojančia šiais pagrindais kartu reiškia tiek neteisėtų veiksmų, tiek ir kaltės konstatavimą.
7. Sutarčių negaliojimo atveju gali būti atlyginama tiek tiesioginė, tiek netiesioginė žala. Tiesioginę žalą sudaro turto netekimas ar sužalojimas, taip pat išlaidos, patirtos dėl negaliojančios sutarties sudarymo ar jos vykdymo. Tuo tarpu netiesioginė žala sutarčių negaliojimo kontekste yra siejama su negautomis pajamomis ir suprantama kaip sąžiningos sutarties šalies prarasta galimybė gauti realią turtinę naudą (pelną), kurios ji neteko dėl kitos šalies neteisėtų veiksmų sudarant negaliojančią sutartį.
8. Nors Lietuvos teisėje netiesioginės žalos atlyginimas sutarčių negaliojimo atveju nėra *expressis verbis* įtvirtintas, siūlytina teismams žalos atlyginimą reglamentuojančias teisės normas aiškinti taip, kad nukentėjusioji šalis dėl negaliojančios sutarties sudarymo turi teisę ne tik į tiesioginės žalos, bet ir negautų pajamų atlyginimą, jeigu yra įrodytos visos civilinės atsakomybės sąlygos ir negautų pajamų atlyginimui taikytini kriterijai.
9. Tam tikrų valstybių teisės aktuose (pavyzdžiui, Vokietijos ir Vengrijos) yra įtvirtinta galimybė atlyginti žalą tretiesiems asmenims, tuo tarpu CK numato tik atvejus, kai tretieji asmenys gali reikalauti sutartį pripažinti negaliojančia, tačiau nėra įtvirtinta atskiro reguliavimo dėl žalos atlyginimo sutarčių negaliojimo atveju. Todėl teismams siūlytina aiškinti, kad trečiojo asmens patirta žala sutarties negaliojimo kontekste turėtų būti atlyginama (*inter alia*, kai sutartis sudaryta trečiojo asmens naudai), jeigu nustatomos deliktinės atsakomybės sąlygos.
10. CK neturtinės žalos atlyginimą sutarčių negaliojimo atveju sieja tik su CK 1.91 straipsnio 3 dalyje numatytais atvejais. Kitais sutarčių negaliojimo atvejais vien sutarties negaliojimo faktas savaime nereiškia neturtinių vertybių pažeidimo, todėl neturtinės žalos atlyginimas galimas tik CK 6.250 straipsnio 2 dalyje numatytais pagrindais, įrodžius visas civilinės atsakomybės sąlygas.
11. Lietuvos teisės doktrinoje sutarties negaliojimo kontekste pateikiama faktinio priežastinio ryšio, kaip civilinės atsakomybės sąlygos, nustatymo formulotė, kad žalingi padariniai būtų atsiradę, jeigu nebūtų sudaryta negaliojanti sutartis, laikytina nepakankamai tiksli. Nustatant faktinį priežastinį ryšį turėtų būti vertinama, ar žalingi padariniai būtų atsiradę, jeigu nebūtų atlikti neteisėti veiksmai, dėl kurių buvo sudaryta ir vykdyta negaliojanti sutartis. Tuo tarpu nustatant teisinį priežastinį ryšį būtina įvertinti, ar asmuo galėjo numatyti, kad neteisėtais veiksmais sudarant ar vykdant negaliojančią sutartį, kils neigiami padariniai.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas“. TAR. Žiūrėta 2025 m. vasario 23 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/asr?csrt=13244972116968742762>.
2. „2013 m. V aktas dėl Vengrijos civilinio kodekso“ (Act V of 2013 on the Civil Code of Hungary). Ministry of Justice Hungary. Žiūrėta 2026 m. vasario 15 d. <https://faolex.fao.org/docs/pdf/hun209514.pdf>.
3. „Prancūzijos civilinis kodeksas“ (Code civil Français). République Française Liberté Égalité Fraternité. Žiūrėta 2026 m. vasario 1 d. https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070721/.
4. „Vokietijos civilinis kodeksas“ (German Civil Code BGB). Federal Ministry of Justice and Consumer Protection. Žiūrėta 2026 m. vasario 22 d. https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/.

Teismų praktika:

5. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. rugsėjo 24 d. teismų praktikos dėl sutartinės civilinės atsakomybės taikymo apžvalga (Teismų praktika Nr. 49)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. vasario 23 d. https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1795685#B_0.
6. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 23 d. apžvalga. Atskiri griežtosios deliktinės atsakomybės atvejai Lietuvos kasacinėje jurisprudencijoje (Teismų praktika Nr. 48)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. vasario 23 d. <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1664197>.
7. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2025 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-101-933/2025“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. vasario 13 d. https://www.infolex.lt/tp/2321898#B_0.
8. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2025 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-16-421/2025“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. balandžio 11 d. https://www.infolex.lt/tp/2289646#B_0.
9. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-195-378/2024“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. kovo 10 d. <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2274407>.

10. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-167-421/2024“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. balandžio 13 d. https://www.infolex.lt/tp/2271929#B_0.
11. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. liepos 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-150-1075/2024“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. lapkričio 10 d. https://www.infolex.lt/tp/2259439#B_0.
12. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-131-421/2024“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. spalio 12 d. <https://www.infolex.lt/tp/2253834>.
13. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-124-403/2024“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. balandžio 19 d. <https://www.infolex.lt/tp/2252915>.
14. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-100-823/2024“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d. <https://www.infolex.lt/tp/2238207>.
15. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. sausio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-47-469/2024“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. vasario 28 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2216435>.
16. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-337-916/2023“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. balandžio 11 d. https://www.infolex.lt/tp/2206463#B_0.
17. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-200-1075/2023“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d. <https://www.infolex.lt/tp/2173390>.
18. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2022 m. gruodžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-265-611/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d. <https://www.infolex.lt/tp/2125634>.
19. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2022 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-266-1075/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. lapkričio 15 d., <https://www.infolex.lt/tp/2123437>.
20. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2022 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-164-823/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d. <https://www.infolex.lt/tp/2089038>.

21. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2022 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-110-916/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 7 d. <https://www.infolex.lt/tp/2084265>.
22. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2022 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-35-611/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. rugsėjo 21 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2061497>.
23. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2022 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-2-611/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. kovo 8 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2059638>.
24. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-296-969/2021“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. balandžio 11 d. https://www.infolex.lt/tp/2040506#B_0.
25. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-3-969/2021“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d. <https://www.infolex.lt/tp/2032549>.
26. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-215-823/2020“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d. <https://www.infolex.lt/tp/1900615>.
27. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-203-403/2020“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. kovo 8 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1897404>.
28. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. gegužės 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-142-916/2020“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. vasario 25 d. <https://www.infolex.lt/tp/1881347>.
29. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-357-313/2019“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d. <https://www.infolex.lt/tp/1783673>.
30. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-356-695/2018“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. vasario 15 d. <https://www.infolex.lt/tp/1648509>.
31. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. liepos 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-294-469/2018“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. balandžio 19 d. <https://www.infolex.lt/tp/1632587>.

32. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-420-248/2017“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. vasario 21 d. <https://www.infolex.lt/tp/1547403>.
33. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. lapkričio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-401-695/2017“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. gruodžio 7 d. <https://www.infolex.lt/tp/1537831>.
34. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. sausio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-53-701/2016“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. spalio 12 d. <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1165711>.
35. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-546-915/2015“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. gegužės 9 d. <https://www.infolex.lt/tp/1157300>.
36. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-502-916/2015“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. vasario 15 d. <https://www.infolex.lt/tp/1143929>.
37. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-327-687/2015“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. vasario 12 d. <https://www.infolex.lt/tp/1052926>.
38. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-294/2014“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. rugsėjo 27 d. <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/830538>.
39. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-660/2013“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. balandžio 11 d. https://www.infolex.lt/tp/777497#B_0.
40. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-611/2013“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. gegužės 18 d. <https://www.infolex.lt/tp/772180>.
41. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-378/2013“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. balandžio 19 d. <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/727418>.
42. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-52/2013“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. kovo 27 d. <https://www.infolex.lt/tp/512864>.

43. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-520/2012“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d. <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/499844>.
44. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-39/2012“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. vasario 17 d. <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/375286>.
45. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-44/2011“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. rugsėjo 13 d. <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/190946>.
46. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-136/2010“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. vasario 9 d. https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/154752#B_0.
47. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-91/2010“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. kovo 18 d. <https://www.infolex.lt/tp/152401>.
48. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-569/2009“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. kovo 31 d. <https://www.infolex.lt/tp/145497>.
49. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-288/2009“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. kovo 25 d. <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/135038>.
50. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-153/2008“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. kovo 7 d. <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/84685>.
51. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-534/2007“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. rugsėjo 13 d. https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/82489#B_0.
52. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-88/2006“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. vasario 9 d. <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/369425>.
53. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-428“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. rugsėjo 4 d. https://www.infolex.lt/tp/52581#B_0.

54. „Lietuvos apeliacinio teismo 2026 m. balandžio 2 d. sprendimas, priimtas civilinėje byloje Nr. e2A-104-854/2026“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. balandžio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/2414176>.
55. „Lietuvos apeliacinio teismo 2026 m. sausio 15 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2-3-1097/2026“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. vasario 17 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2359969>.
56. „Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. liepos 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-267-567/2025“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. kovo 21 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2324517>.
57. „Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. birželio 12 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-246-567/2025“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. rugsėjo 13 d. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2321306#B_0.
58. „Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. kovo 25 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-207-934/2025“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. spalio 31 d. <https://www.infolex.lt/tp/2304366>.
59. „Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. kovo 24 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-78-407/2025“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. spalio 31 d. <https://www.infolex.lt/tp/2304075>.
60. „Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. spalio 31 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2-638-553/2024“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. lapkričio 10 d. https://www.infolex.lt/tp/2275980#B_0.
61. „Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. kovo 28 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-143-790/2024“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. gegužės 8 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2235325>.
62. „Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. kovo 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-101-330/2024“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. vasario 21 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2232558>.
63. „Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. vasario 6 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-32-330/2024“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. kovo 7 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2224178>.
64. „Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. liepos 4 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-397-450/2023“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. rugsėjo 28 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2175853>.

65. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. liepos 5 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-434-516/2022“. Infollex praktika. Žiūrėta 2026 m. vasario 17 d. <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2093541>.
66. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 21 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-344-790/2022“. Infollex praktika. Žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d. <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2091725>.
67. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 9 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-320-553/2022“. Infollex praktika. Žiūrėta 2026 m. kovo 4 d. <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2087644>.
68. „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. spalio 21 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-490-464/2021“. Infollex praktika. Žiūrėta 2026 m. kovo 12 d. <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2032902>.
69. „Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 30 d. sprendimas, priimtas civilinėje byloje Nr. e2A-902-464/2020“. Infollex praktika. Žiūrėta 2025 m. rugsėjo 13 d. https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1956880#B_0.
70. „Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. balandžio 2 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2-280-1120/2020“. Infollex praktika. Žiūrėta 2026 m. vasario 20 d. <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1870194>.
71. „Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. kovo 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-231-516/2020“. Infollex praktika. Žiūrėta 2026 m. vasario 17 d. <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1867277>.
72. „Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. gruodžio 21 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-714-196/2018“. Infollex praktika. Žiūrėta 2026 m. kovo 19 d. https://www.infollex.lt/tp/1676185#B_0.
73. „Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. lapkričio 6 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-452-381/2018“. Infollex praktika. Žiūrėta 2025 m. balandžio 19 d. <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1653857>.
74. „Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. birželio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-332-370/2018“. Infollex praktika. Žiūrėta 2026 m. balandžio 6 d. https://www.infollex.lt/tp/1604239#B_0.
75. „Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. lapkričio 23 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-658-381/2017“. Infollex praktika. Žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d. <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1547843>.

76. „Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. lapkričio 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-1024-464/2017“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. vasario 11 d. <https://www.infolex.lt/tp/1535849>.
77. „Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. birželio 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-546-823/2017“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. lapkričio 16 d. <https://www.infolex.lt/tp/1495864>.
78. „Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. kovo 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-102-178/2017“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. vasario 13 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1438365>.
79. „Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. rugsėjo 14 d. sprendimas, priimtas civilinėje byloje Nr. 2A-944-516/2016“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. kovo 4 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1333991>.
80. „Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. liepos 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-525-196/2016“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. vasario 7 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1297934>.
81. „Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. gegužės 30 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-367/2013“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. kovo 9 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/685469>.
82. „Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. sausio 24 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-2413/2012“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. kovo 10 d. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/507647#B_0.
83. „Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. rugpjūčio 31 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-310/2010“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. kovo 7 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/170317>.
84. „Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. birželio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-235/2010“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. sausio 29 d. <https://www.infolex.lt/tp/164758>.
85. „Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. balandžio 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-46/2010“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. kovo 8 d. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/156931#B_0.
86. „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2025 m. liepos 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1493-657/2025“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. lapkričio 1 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2335647>.
87. „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2025 m. gegužės 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-824-413/2025“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. kovo 19 d. <https://www.infolex.lt/tp/2313353>.

88. „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. gruodžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1668-775/2024“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. gegužės 18 d. <https://www.infolex.lt/tp/2284825>.
89. „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1086-886/2023“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. vasario 12 d. <https://www.infolex.lt/tp/2202347>.
90. „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. liepos 12 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-245-324/2021“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. kovo 7 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2088693>.
91. „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-735-658/2016“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. vasario 13 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1264940>.
92. „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1087-230/2013“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. kovo 2 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/701356>.
93. „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2025 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-139-826/2025“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. lapkričio 1 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2295813>.
94. „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. kovo 9 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-176-618/2023“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. kovo 19 d. <https://www.infolex.lt/tp/2148995>.
95. „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-104-796/2017“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. kovo 21 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1409055>.
96. „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1668-479/2015“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. sausio 29 d. <https://www.infolex.lt/tp/1164967>.
97. „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. rugpjūčio 25 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-192-159/2009“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. kovo 12 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/177991>.
98. „Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2022 m. vasario 17 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-135-278/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. balandžio 6 d. <https://www.infolex.lt/tp/2069727>.

99. „Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-233-755/2020“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. balandžio 12 d. https://www.infolex.lt/tp/1885264#B_0.
100. „Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-600-194/2010“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. sausio 29 d. <https://www.infolex.lt/tp/184275>.
101. „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2025 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-850-432/2025“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. gegužės 18 d. <https://www.infolex.lt/tp/2309912>.
102. „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2025 m. balandžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-814-855/2025“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. vasario 9 d. https://www.infolex.lt/tp/2307047#B_0.
103. „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2022 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-396-861/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. kovo 4 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2072618>.
104. „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1444-603/2021“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. kovo 15 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2001682>.
105. „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1029-432/2019“. Infolex praktika. Žiūrėta 2026 m. kovo 16 d. <https://www.infolex.lt/tp/2277515>.
106. „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1527-619/2013“. Infolex praktika. Žiūrėta 2025 m. rugsėjo 21 d. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/702262#B_0.

Specialioji literatūra:

107. Abdul, Entela. „Invalidity Juridical Acts and Its Classification“. *European Journal of Multidisciplinary Studies* 1, 2 (2016): 342–347. https://revistia.com/files/articles/ejms_v1_i2_16/Entela.pdf.
108. Aliu, Mimoza Abdulla. „Absolute Invalidity of Contracts“. *Acta Universitatis Danubius Juridica* 14, 3 (2018): 95–108. <https://journals.univ-danubius.ro/index.php/juridica/article/download/4902/4695>.
109. Ambrasienė, Dangutė, Egidijus Baranauskas, Danguolė Bublienė, Solveiga Cirtautienė, Rolandas Galvėnas, Kęstutis Laurinavičius, Algis Norkūnas, Leonas Virginijus Papirtis, Antanas Rudzinskas, Živilė Skibarkienė, Janina Stripeikienė, Daivis Švirinas, Vadimas

- Toločko, ir Jūratė Usonienė. *Civilinė teisė. Prievolių teisė*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004.
110. Ambrasienė, Dangutė, Solveiga Cirtautienė, Asta Dambrauskaitė, Simona Selelionytė–Drukteinienė, ir Agnė Tikniūtė. *Lyginamoji sutarčių teisė: Lietuva Europiniame kontekste*. Vilnius: Justitia, 2013.
111. Astha, Neha. „Volenti Non-Fit Injuria – A Critical Analysis“. *International Journal of Law Management & Humanities* 5, 4 (2022): 184–189. https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/ijlmhs18&div=17&start_page=184&collection=journals&set_as_cursor=2&men_tab=srchresults.
112. Auer, Ádám. „Illegal Contract as a General Clause – European Trends and New Hungarian Judicial Practice“. *Juridical Tribune* 13, 4 (2023): 588–601. <https://www.tribunajuridica.eu/arhiva/An13v4/6.%20Adam%20Auer.pdf>.
113. Baranauskaitė, Meda. „Kaltės ypatumai kilus sutartinei atsakomybei Lietuvoje ir Vokietijoje“. *Mokslinės minties šventė 2023: studentų mokslinių straipsnių rinkinys* (2023): 860–872. <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/a991074c-d5bd-4061-b239-3d241f229439/content>.
114. Baranauskas, Egidijus, Inga Karulaitytė-Kvainauskienė, Julija Kiršienė, Vytautas Pakalniškis, Leonas Virginijus Papirtis, Daina Petrauskaitė, Ramutė Ruškytė, ir Pranciškus Stanislovas Vitkevičius. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008. <https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/36a22af4-f0c6-495a-8745-7e9fb195bacd>.
115. Brüggemeier, Gert. *Modernising Civil Liability Law in Europe, China, Brazil and Russia: Texts and Commentaries*. Bremen: Cambridge University Press, 2011. https://research-ebsco-com.skaitykla.mruni.eu/c/2ldytd/ebook-viewer/pdf/543ziypcr5/page/pp_vi.
116. Cazanel, Maria. „Nullity of contracts in Romanian civil law“. *Law, Business and Innovation Studies (LBIS) Conference* (2021): 48–56. <https://lbisconference.com/wp-content/uploads/2022/03/LBIS-FULL-PAPER-PROCEEDINGS-BOOK-2022.pdf#page=52>.
117. Cirtautienė, Solveiga. *Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas*. Vilnius: Justitia, 2008.
118. Černytė, Inga. „Rizikos prisiėmimas ir nukentėjusiojo kaltė kaip atleidimo nuo deliktinės atsakomybės pagrindai“. Magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2015. <https://gs.elaba.lt/object/elaba:14501579/14501579.pdf>.
119. Dambrauskaitė, Asta. „Neįmanomumo įvykdyti prievolę įtaka sandorių galiojimui: principo „*impossibilium nulla obligatio est*“ taikymas šiuolaikinėje teisėje“. *Jurisprudencija* 3, 117

- (2009): 313–337. <https://research-ebsco-com.skaitykla.mruni.eu/c/2ldytd/viewer/pdf/umcdp7wt7r?route=details>.
120. Dambrauskaitė, Asta. *Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės*. Vilnius: Justitia, 2009.
121. De Graaff, Ruben. „Concurrent Claims in Contract and Tort: A Comparative Perspective“. *European Review Of Private Law* 25, 4 (2017): 701–726. <https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/access/item%3A2942868/download>.
122. De Vincelles, Carole Aubert. *Droit des obligations – Tome I*. Paris: Éditions Dalloz, 2020. <https://www.prepa-dalloz.fr/wp-content/uploads/2020/05/Droit-des-obligations-tome-1.pdf>.
123. Drukteinienė, Simona, ir Algis Norkūnas. *Civilinė atsakomybė. Praktikumai*. Vilnius: valstybės įmonė Registrų centras, 2017. https://www.registrucentras.lt/bylos/dokumentai/literatura/Simona%20Drukteinien%C4%97%2C%20Algis%20Nork%C5%ABnas_Civilin%C4%97%20atsakomyb%C4%97_praktikumai.pdf.
124. Dudás, Attila. „General Rules on Invalidity of Contracts in Serbia“. *Review of European and Comparative Law* (2022): 51–70. <https://scispace.com/pdf/general-rules-on-invalidity-of-contracts-in-serbia-tey08i0w.pdf>.
125. European Group on Tort Law. *Principles of European Tort Law: Text and Commentary*. Austria: SpringerWien NewYork, 2005. https://www.researchgate.net/publication/321568630_Principles_of_European_Tort_Law_Text_and_Commentary.
126. Földi, András. „“False Friends“ and Some Other Phenomena Reflecting the Historical Determination of the Terminology of Hungarian Private Law“. *Int J Semiot Law* 33 (2020): 729–747. <https://link.springer.com/article/10.1007/s11196-020-09727-4>.
127. Yanovytska, Halyna, Anna Yanovytska, Uliana Andrusiv, Mariya Mykhayliv, ir Marta Kravchyk. „Invalidity of Transactions: Analysis of Grounds and Civil Legal Consequences“. *Revista Jurídica Portucalense* 34 (2023): 53–79. <https://revistas.rcaap.pt/juridica/article/view/30127>.
128. Ivanauskienė, Evelina. „Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdai“. *Jurisprudencija* 22, 2 (2015): 295–317. <https://cris.mruni.eu/cris/bitstreams/30d7e63e-039c-4fde-9ebb-a9e108134ceb/download>.
129. Ivanauskienė, Evelina. „Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija“. Doktoro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2016. <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/530a0715-b60b-46b5-9a74-db25c54db8aa/content>.
130. Joshi, Varun. „Volenti Non Fit Injuria“. *Supremo Amicus* 5 (2018): 280–286. https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/supami5&div=35&start_page=280&collection=journals&set_as_cursor=1&men_tab=srchresults.

131. Kiršienė, Julija, ir Natalja Leonova. „Qualification of pre-contractual liability and the value of lost opportunity as a form of losses“. *Jurisprudencija* 1, 115 (2009): 221–246. <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/1585/1524>.
132. Liubamirskienė, Jurgita. „Sandorio negaliojimo pasekmės ir sandorio negaliojimo momento nustatymas“. Magistro baigiamasis darbas, Vilniaus universitetas, 2012. <https://epublications.vu.lt/object/elaba:2148492/>.
133. Madalina, Botina, ir Pangrate Alina Georgiana. „Some Problems of Jurisprudence Concerning the Difference between Delictual Liability and Contractual Liability“. „Ovidius“ *University Annals, Economic Sciences Series* 13, 2 (2013): 83–86. <https://research-ebSCO-com.skaitykla.mruni.eu/c/2ldytd/viewer/pdf/qksponalrj>.
134. Markutė, Ieva. „Negautas pelnas kaip žalos rūšis“. Magistro baigiamasis darbas, Vilniaus universitetas, 2011. <https://epublications.vu.lt/object/elaba:2154870/MAIN>.
135. Michoński, Dominik. „Contractual or Delictual? On The Character Of Pre-contractual Liability In Selected European Legal Systems“. *Comparative Law Review* 20 (2015): 151–175. <https://apcz.umk.pl/CLR/article/download/CLR.2015.016/10114/27108>.
136. Mikelėnas, Valentinas, Alfonsas Vileita, ir Algirdas Taminskas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001.
137. Mikelėnas, Valentinas. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995.
138. Mikelėnas, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003.
139. Mizaras, Vytautas, Alfonsas Vileita, Saulius Aviža, Valentinas Mikelėnas, Vladas Staskonis, Akvilė Bosaitė, Sergej Butov, Aurimas Brazdeikis, Renata Juzikienė, ir Andrius Smaliukas. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009.
140. Naghavi, Amir Hossein, ir Habib Taleb Ahmadi. „Civil liability of reliance in the case of invalidity of contract“. *Semi- Annual Journal of Civil Law Knowledge* 8, 2 (2019): 141–155. https://clk.journals.pnu.ac.ir/article_6786_987401ae1572401219d0e8b9b5d65888.pdf?lang=en.
141. Norkūnas, Algis. „Kaltė kaip civilinės atsakomybės pagrindas“. *Jurisprudencija* 28, 20 (2002): 112–118. <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3599/3391>.
142. Poliakova, Julija. „Civilinės atsakomybės taikymas sandorių negaliojimo atveju“. Magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2009. <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/6ed5c7b1-5673-4034-9bf8-467c7951fe31/content>.

143. Porat, Benjamin. „Contracts to the Detriment of a Third Party: Developing a Model Inspired by Jewish Law“. *University of Toronto Law Journal* 62 (2012): 347–401. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2192233.
144. Rizzuti, Marco, Erhan Kanışlı, ir Lukas Rademacher. „Invalidity of Contracts and the Protection of Third Parties’ Acquisitions of Land“. *The Italian Law Journal* 5, 1 (2019): 173–195. <https://theitalianlawjournal.it/data/uploads/5-italj-1-2019/173-rizzuti-et-al.pdf>.
145. Rugienytė, Gabrielė, ir Arūnas Žukauskas. „Restitucijos taikymo problemos sutartiniuose santykiuose“. *Studentų taikomieji tyrimai. Mokslinės–praktinės studentų konferencijos straipsnių rinkinys* (2024): 218–223. <https://suduvosakademija.lt/wp-content/uploads/2024/12/Straipsniu-rinkinys-2024-studentu.pdf>.
146. Savu, Elena-Cristina. „The Correlation between Tort Liability and Contractual Liability“. *Proceedings of the international conference of law, European studies and international relations* 7 (2019): 635–643. https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/cidstue2019&div=71&start_page=635&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults.
147. Shakhathreh, Hisham Jadallah Mansour. „Civil Liability for Compensation of Non-Material Damage in the Law of Jordan“. *Journal of Law, Policy and Globalization* 122 (2022): 14–20. https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/jawpglob122&div=3&start_page=14&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults.
148. Smalinskaitė, Laura. „Negautų pajamų atlyginimo ypatumai sutarčių teisėje“. Magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2013. <https://cris.mruni.eu/cris/entities/etd/e716374a-b5c2-4212-9053-56d682ca79ac>.
149. Steel, Sandy. „Defences to Tortious and Contractual Liability in French Law“. *French Civil Liability in Comparative Perspective* 1 (2019): 285–307. <https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:4eaa5126-f61f-4d13-a24c-3786fd1d6ea0/files/rvt150k030>.
150. Šimbelytė, Sigita, ir Mantas Mackevičius. „Sandorių negaliojimo instituto ypatumai“. *Challenges & Social Responsibility in Business / Iššūkiai ir socialinė atsakomybė versle*, 6, 1 (2024): 349–355. <https://research-ebSCO-com.skaitykla.mruni.eu/c/2ldytd/viewer/pdf/b73a7qrllj?route=details>.
151. Šimėnaitė, Agnė. „Priežastinio ryšio samprata civilinės atsakomybės doktrinoje“. Magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2008. <https://cris.mruni.eu/cris/entities/etd/b55c7b04-7b29-4022-b073-64d46178c9c9>.

152. Tashian, Roman. „Classification of invalid transactions in present law doctrine of European countries“. *Scientific Journal of Polonia University* 46, 3 (2021): 190–194. <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/article/view/751/716>.
153. Terré, François, Philippe Simler, Yves Lequette, ir François Chénéde. *Droit civil. Les obligations*. Paris: Éditions Dalloz, 2019. <https://fipadhd.org/wp-content/uploads/2024/10/Droit-civil-des-obligations-de-Francois-Terre-Philippe-Simler-Yves-Lequette-et-Francois-Chenede.pdf>.
154. Toader, Ionut-Alexandru. „Civil Liability of the Notary Public“. *Conferinta Internationala de Drept, Studii Europene si Relatii Internationale* (2015): 61–67. https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/cidstue2015&div=11&start_page=61&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults.
155. Trnavci, Genc. „Contract and Torts according to the Act on the Obligations of Former Yugoslavia: A Comparative Analysis“. *Review of European Law* 18, 2/3 (2016): 37–53. https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/reevprv18&div=14&start_page=37&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults.
156. Volodko, Renata. „Teoriniai ir praktiniai neturtinės žalos instituto taikymo aspektai Lietuvos civilinėje teisėje“. Doktoro disertacija, Vilniaus universitetas, 2009. https://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2016/08/Renata-Volodko_Teoriniai-ir-praktiniai-neturin%C4%97s-%C5%BEalos-instituto-taikymo-aspektai-Lietuvos-civilin%C4%97je-teis%C4%97je.pdf.
157. Von Bar, Christian, Hugh Beale, Eric Clive, ir Hans Schulte-Nölke. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law Draft Common Frame of Reference (DCFR). Articles and Comments*. Interim Edition, 2007. https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/EUROPEAN_PRIVATE_LAW/EN_EPL_20100107_Principles_definitions_and_model_rules_of_European_private_law_-_Draft_Common_Frame_of_Reference_DCFR_.pdf.

Kiti šaltiniai:

158. „Statistika“. Lietuvos teismai. Žiūrėta 2026 m. kovo 1 d. <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/4641>.
159. „The Principles Of European Contract Law“. Trans-lex. Žiūrėta 2026 m. kovo 21 d. https://www.trans-lex.org/400200#head_79.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe „Civilinės atsakomybės taikymas sutarčių negaliojimo atveju“ siekiama atskleisti civilinės atsakomybės ir jos sąlygų taikymo ypatumus sutarčių negaliojimo atveju. Tyrimo metu nustatyta, kad civilinė atsakomybė sutarčių negaliojimo kontekste taikoma tik kaip papildomas civilinių teisių gynimo būdas. Įstatyme įtvirtintos dvi civilinės atsakomybės rūšys: sutartinė ir deliktinė, tačiau *expressis verbis* nėra įtvirtinta, kokių civilinės atsakomybės pagrindų remiantis gali būti priteisiami nuostoliai dėl negaliojančia sutartimi sukeltos žalos. Tyrimas parodė, kad tiek sąžiningos sutarties šalies, tiek trečiojo asmens patirta žala atlyginama išimtinai deliktinės atsakomybės pagrindu. Deliktinės atsakomybės sąlygos turi būti susijusios su sutarties negaliojimo faktu, nesant pastarojo, negalima laikyti, kad žala kilo dėl negaliojančios sutarties sudarymo ar jos vykdymo. Tyrimo metu taip pat atskleista, kad nukentėjusi šalis turi teisę reikalauti tiek tiesioginės, tiek netiesioginės žalos atlyginimo.

Reikšminiai žodžiai: *sutarties negaliojimas; civilinė atsakomybė; deliktinė atsakomybė; žalos atlyginimas; netiesioginė žala.*

ANOTATION

In the master's thesis „Application of Civil Liability in Case of Invalidity of Contracts“ aims to reveal the specific features of civil liability and the application of its conditions in cases where contracts are invalid. The investigation found that in the context of the invalidity of contracts, civil liability applies only as an additional means of civil redress. The law establishes two types of civil liability: contractual and tortious, however, it does not *expressis verbis* specify the basis of civil liability under which damages may be awarded for damage caused by an invalid contract. The study showed that damage incurred by a bona fide contracting party and a third party is compensated exclusively on the basis of tort liability. The conditions for tort liability must be linked to the fact that the contract is invalid, in the absence of such a fact, it cannot be considered that the damage arose from the conclusion or performance of the invalid contract. The study also revealed that the aggrieved party is entitled to claim compensation for both direct and indirect damages.

Keywords: *invalidity of contract; civil liability; tortious liability; compensation for damages; indirect damage.*

SANTRAUKA

Civilinės atsakomybės taikymas sutarčių negaliojimo atveju

Magistro baigiamojo darbo tikslas – atskleisti civilinės atsakomybės ir jos sąlygų taikymo ypatumus sutarčių negaliojimo kontekste. Šiam tikslui pasiekti magistro baigiamajame darbe keliama šie uždaviniai: įvertinti sutarčių negaliojimo teisinės pasekmės sutarties negaliojimo kontekste; atskleisti sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdus, kai sprendžiama dėl sutarčių pripažinimo negaliojančiomis; ištirti kiekvienos civilinės atsakomybės sąlygos – neteisėtų veiksmų, kaltės, žalos ir priežastinio ryšio – ypatumus sutarčių negaliojimo kontekste.

Šio darbo dėstomąją dalį sudaro trys skyriai. Pirmajame skyriuje aptariama sutarties negaliojimo instituto paskirtis, išskiriami pagrindiniai absoliučiai ir santykinai negaliojančių sutarčių atribojimo aspektai, taip pat nurodomos sutarties negaliojimo teisinės pasekmės: restitucija ir žalos atlyginimas. Antrajame skyriuje analizuojamas restitucijos ir civilinės atsakomybės santykis bei sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencija sutarčių negaliojimo atveju, taip pat aptariamos atleidimo nuo civilinės atsakomybės galimybės. Trečiajame skyriuje atskirai analizuojama kiekviena deliktinės atsakomybės sąlyga.

Tyrimo rezultatai parodė, kad civilinė atsakomybė sutarčių negaliojimo kontekste taikoma tik kaip papildomas civilinių teisių gynimo būdas tais atvejais, kai restitucija neleidžia visiškai atkurti šalių *status quo ante*. Tyrimas taip pat atskleidė, jog dėl negaliojančios sutarties atsiradusi žala visais atvejais turi būti atlyginama deliktinės atsakomybės pagrindu, nepriklausomai nuo to, ar negaliojimas veikia *ab initio*, ar *ex nunc*, kadangi sutartinės atsakomybės taikymas neatitiktų sutarties negaliojimo paskirties ir teisinės esmės. Sutarties pripažinimas negaliojančia *per se* dar nereiškia neteisėtų veiksmų fakto nustatymo, tačiau aplinkybės, sudariusios pagrindą pripažinti sutartį negaliojančia, gali sutapti su neteisėtais veiksmais deliktinės atsakomybės prasme. Be to, vertinant asmens sąžiningumą sudarant ginčijamą sutartį, svarbu nustatyti vienos iš sutarties šalių kaltę, t. y. ar šalis žinojo ar turėjo žinoti apie sutarties negaliojimą ir galimas iš to kylančias neigiamas pasekmes. Įstatymų leidėjas apribojo visiško nuostolių atlyginimo principą, įtvirtindamas tik tiesioginės žalos atlyginimo galimybę, tačiau tyrimas parodė, jog sutarčių negaliojimo atveju gali būti atlyginama ir netiesioginė žala, kuri siejama su negautomis pajamomis. Tyrimas taip pat atskleidė, kad neturtinės žalos atlyginimas sutarčių negaliojimo atveju siejamas tik su CK 1.91 straipsnio 3 dalyje numatytais atvejais.

SUMMARY

Application of Civil Liability in Case of Invalidity of Contracts

The objective of the master's thesis – to reveal the specific features of civil liability and the application of its conditions in the context of the invalidity of contracts. To achieve this goal, this master's thesis sets out the following objectives: to assess the legal consequences of contract invalidity in the context of contract invalidity; to identify ways of resolving the concurrence between the grounds for contractual and tortious liability, when deciding on the invalidity of contracts; to examine the specific features of each element of civil liability – unlawful acts, fault, damage and causation – in the context of the invalidity of contracts.

This master's thesis consists of three chapters. The first chapter discusses the purpose of the institute of invalidity of the contract, the main aspects of the delimitation of absolutely and relatively invalid contracts are distinguished, also are specified legal consequences of the invalidity of contracts: restitution and compensation for damages. The second chapter analyzes the relationship between restitution and civil liability and the concurrence between contractual and tort liability in cases of contract invalidity, also discusses the possibilities for exemption from civil liability. The third chapter analyzes each condition of tort liability separately.

The results of the study showed that, in the context of the invalidity of contracts, civil liability applies only as a supplementary means of civil redress in cases where restitution does not allow for the full restoration of the parties' *status quo ante*. The study also revealed that damage arising from an invalid contract must in all cases be compensated on the basis of tort liability, regardless of whether the invalidity applies *ab initio* or *ex nunc*, since the application of contractual liability would be inconsistent with the purpose and legal essence of the contract's invalidity. The invalidation of a contract *per se* does not constitute a finding of unlawful acts, however, the circumstances that form the basis for declaring the contract's invalidity may coincide with unlawful acts in the context of tort liability. Furthermore, when assessing a person's good faith in connection with the conclusion of the disputed contract, it is important to establish the fault of one of the contracting parties, i.e., whether the party knew or should have known about the invalidity of the contract and the potential negative consequences arising therefrom. The legislature has limited the principle of full compensation by providing for compensation only for direct damage, however, the study has shown that, in cases where contracts are declared invalid, compensation may also be awarded for indirect damage, related to lost income. The study also revealed that compensation for non-pecuniary damage in cases of contract invalidity is linked solely to the grounds specified in Article 1.91 (3) of the Civil Code.